

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Ústav českých dějin
Seminář českých novověkých dějin

Diplomová práce

Martina Jakerlová

**Vznik, působení a rozpad
Německého parlamentního svazu**

Vedoucí práce:
prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 14. srpna 2006

Martina Jankelová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této diplomové práce prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc. za poskytnutí pomoci a neocenitelných rad v průběhu zpracování zadaného tématu.

OBSAH

Úvod.....	1
I. Počátky Československa.....	6
II. Začleňování Němců do ČSR.....	12
1. Obecní volby.....	12
2. Návrhy na organizaci státu.....	13
3. Konečné rozhodnutí o území	14
4. Představitelé českých Němců v ČSR.....	17
5. Počátky německé politiky na půdě republiky.....	24
6. Ústava ČSR.....	30
7. Německé strany v ČSR.....	33
8. Volby do Národního shromáždění ČSR.....	41
III. Německý parlamentní svaz.....	46
1. Vznik Německého parlamentního svazu.....	46
2. Německý parlamentní svaz v plné síle.....	58
3. Náznaky nejednotnosti.....	68
4. Oslabování jednoty.....	75
5. Cesta k rozpadu	84
6. Rozpad Německého parlamentního svazu.....	90
IV. Důsledky rozpadu Německého parlamentního svazu.....	94
Závěr.....	98
Prameny a literatura.....	101

ÚVOD

Ještě před koncem první světové války, v dubnu a květnu 1918, se Dohoda začínala odklánět od úsilí zachovat Rakousko-Uhersko a začala podporovat hnutí potlačených národů Rakouska-Uherska. Tato změna taktiky byla způsobená ztrátou naděje na uzavření separátního míru s Rakousko-Uherskem, které se dostalo do naprostého područí Německa. Dalším důvodem bylo, že se v Rakousku-Uhersku začal projevovat vliv ruské revoluce. Tato skutečnost snižovala význam habsburské monarchie, která měla podle představ Dohody zadržovat revoluční proudy z Ruska. Dohoda hledala nové opory k zadržení revoluční laviny a našla je v potlačených národech habsburské monarchie, neboť ty se nezaměřovaly na dosažení bolševické revoluce, ale na získání své samostatnosti. Značný význam měly pro Dohodu i československé legie v Rusku. Československé legie posilovaly politickou pozici Československé národní rady v Paříži a ta byla v červnu uznána Francií za prozatímní československou vládu. Postupně během léta a podzimu byla prozatímní československá vláda uznána i ostatními státy Dohody. V červenci došlo v Praze k vytvoření nového reprezentačního orgánu české politiky, Národního výboru, který připravoval vytvoření samostatného Československa. 14. října 1918 došlo v Paříži k oficiálnímu ustavení československé provizorní vlády, o čtyři dny později k prohlášení československé nezávislosti. Se vznikem samostatného Československa o deset dnů později se zrodil problém spolužití Čechů a Němců uvnitř ČSR. Tyto vztahy zkomplikovaly do budoucna vývoj Československa a podílely se na jeho zániku.

Tato diplomová práce se zabývá postojem Němců k rodícímu se státu a sleduje jejich zapojení do vnitřní politiky Československa. Považovala jsem za důležité zachytit v první kapitole vznikající vztahy mezi Čechy a Němci na území nově vzniklého státu. Budou totiž hrát

důležitou roli v dalším vývoji. Jejich pochopení je klíčem k porozumění následujícím událostem.

Další kapitola sleduje proměnu v chování Němců, kteří začali počítat s existencí Československa, i když třeba jen dočasnou. Na tomto místě jsem představila politické zástupce českých Němců a naznačila jejich budoucí politické stanovisko. Tedy zda tíhli k aktivismu, který se zaměřoval na spolupráci s českými stranami za podmínek, že budou splněny německé politické a především hospodářské požadavky. Anebo zda směřovali k negativismu, který ve většině odmítal jakoukoli spolupráci s Čechy a trval na úplném odtržení pohraničních oblastí. Němci v Československu vytvořili politické strany, zúčastnili se voleb do Národního shromáždění, a tím vznikl zárodek budoucího Německého parlamentního svazu.

Německému parlamentnímu svazu, jádru celé diplomové práce, je věnována třetí kapitola. Zabývá se jeho vznikem, který se neobešel bez komplikací. Německá sociálně-demokratická strana dělnická (Deutsche sozial-demokratische Arbeiterpartei, DSAP) do něj nikdy nevstoupila. V dobách svého největšího vlivu svaz pojal všechny nesocialistické, tedy občanské, strany. Svaz zemědělců (Bund der Landwirte, BdL), Německou křesťansko-sociální stranu lidovou (Deutsche Christlich-soziale Volkspartei, DCV), Německou nacionální stranu (Deutsche Nationalpartei, DNP), Německou nacionálně-socialistickou stranu dělnickou (Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei, DNSAP) a Německou demokratickou svobodomyšlnou stranu (Deutsche demokratische Freiheitspartei, DDFP). Německý parlamentní svaz se nakonec ustavil jako parlamentní sdružení poslanců a senátorů, které mělo zajistit společný taktický postup Němců v Národním shromáždění. Líčením následujících událostí bude zřejmé, že veřejně hlášaná jednota Němců končila tam, kde šlo jen o zájmy jednotlivých stran. Postupně německé aktivismu nakloněné strany nacházely podporu pro své záměry mezi českými protějšky. Proti tomu se postavili nacionalisté z DNP a DNSAP a označili tento trend za národní

zradu. Z výkladu vyplývá, že navenek se svaz nějakou dobu dokázal prezentovat jako jednolité. Strany ve svazu zastávaly myšlenku, že je lepší alespoň nějaká německá jednota než žádná. Postupem doby se ukazovalo, že příklon k reálné politice bude logickým a rozumným řešením česko-německých sporů. Němci si od konstruktivních jednání s českou stranou slibovali větší podíl na moci a splnění svých hospodářských a politických požadavků. Na druhé straně negativismus nenabízel žádné řešení situace a ulpíval na opakovaném a neměnném odmítání československého státu. Spory v Německém parlamentním svazu se vyhrotily a vedly k tomu, že byl svaz rozbit. Ještě však zcela nezanihl, zůstaly v něm aktivistické strany, které považovaly svaz za významnou instituci jak ve vnitřní politice, tak na mezinárodním poli.

V poslední kapitole jsem považovala za důležité nastínit další politický vývoj po rozpadu svazu. V zářijových obecních volbách se ukázalo, že podporu u voličů našla spíše pragmatická politika. Aktivistické strany se rozrostly o jednu stranu a vytvořily Pracovní souručenství (Arbeitsgemeinschaft), které nahradilo rozpadlý Německý parlamentní svaz.

Dějiny společného života Čechů a Němců za první republiky jsou častým objektem historického zájmu. Archivní prameny o Němcích a německých stranách v Německém parlamentním svazu jsou uloženy skoro výhradně v České republice. Významné zdroje jsou v Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Zde jsou uloženy početné záznamy rozhovorů mezi kancléřem a německými politiky. Též se tam dají vyhledat protokoly, pamětní spisy a oficiální záznamy, které vytvářejí detailní obraz vztahů v německy osídlených oblastech.

Protokoly z jednání Národního shromáždění ČSR se dají nalézt na internetové adrese www.psp.cz, kam byly přepsány ze stenografických záznamů uložených v Archivu Parlamentu ČR. V tomto archivu jsou i složky německých poslanců a senátorů v Národním shromáždění ČSR.

Podstatné informace jsou uloženy v Národním archivu, především ve fondu Prezidia ministerstva vnitra. Jsou tam záznamy o jednotlivých

německých stranách, o německých vládních představitelích, nejrůznější protokoly a novinové výstřižky, které sledují dění v německých oblastech a česko-německé vztahy.

Důležitým zdrojem pro tuto práci byly i novinové články, především v německých novinách „Bohemia“, „Prager Tagblatt“ a v jeho večerním vydání „Prager Abendzeitung“. Jmenované noviny se věnovaly zejména událostem v německém táboře, vycházely v nich články o zasedáních Německého parlamentního svazu i jednotlivých německých stran. Noviny nebyly extrémně proněmecké, informace v nich byly korektní.

Dosud nevyšla publikace, která by se zabývala v zásadě jen Německým parlamentním svazem. V české, německé i rakouské historiografii ale existují početné práce o Němcích v první Československé republice. Rozsáhlá a na informace bohatá práce byla napsána Bohumilem Černým a Jaroslavem Césarem.¹ Autoři vycházeli z obsáhlého pramenného materiálu a podrobně se zabývali vztahy a jednáními mezi německými politickými stranami, tudíž nechybějí ani zásadní informace o politice Německého parlamentního svazu. Tato kniha vyšla počátkem šedesátých let a přes svou dobovou rétoriku nebyla dodnes překonána.

Další nepřekonanou a velice obsáhlou práci o první republice napsal Ferdinand Peroutka.² Dějiny Němců v ČSR líčí v několika kapitolách, text je prostoupený citacemi proslavů německých státníků. I když Peroutka nepopisoval události z většího časového odstupu, nepostrádal potřebný nadhled.

O problematice česko-německého spolužití napsal neopomenutelnou práci Johann Wolfgang Brügel.³ Není možné nezmínit, že ve své práci stál na stanovisku německých sociálních demokratů.

¹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, Politika německých buržoazních stran v letech 1918-1938, díl I, Praha 1961.

² Peroutka, Ferdinand, Budování státu, díl 1-2, 3-4, Praha 2003.

³ Brügel, Johann Wolfgang, Tschechen und Deutsche 1918-1938, München 1967.

Podrobnou práci o Němcích v první republice sepsal Harry Klepetář.⁴ Kniha je psána z německého dobového úhlu pohledu, přesto je velice přínosná. Je založena na stenografických zápisech z jednání Národního shromáždění a na dobovém tisku.

Významné práce o německých aktivistických stranách napsali Norbert Linz⁵ a Hans Schütz⁶, první se věnoval Svazu zemědělců, druhý Německé křesťansko-sociální straně lidové. Bez významu není ani kniha od Václava Kurala⁷, rozsáhle v ní pojednává o československé státní koncepci. Nakonec bych se chtěla zmínit o neopomenutelné knize z mnohasvazkové řady založené na nespočítatelném množství pramenů - Klimkovy Velké dějiny zemí Koruny české.⁸ Ačkoli tato řada nemá nějaké specifické téma, ale líčí veškeré události ve vývoji historických českých území, jsou v ní zevrubně vylíčeny události týkající se Němců a německých představitelů v první Československé republice.

⁴ Klepetář, Harry, Seit 1918... .Ostrau 1937.

⁵ Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, Wien 1982.

⁶ Schütz, Hans, Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, in: Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteierstaat, vydal Karl Bosl, München, Wien 1979.

⁷ Kural, Václav, Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938), Praha 1993.

⁸ Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, Praha, Litomyšl 2000.

I. POČÁTKY ČESKOSLOVENSKA

Po vzniku Československé republiky se ve vztahu Čechů a Němců v českých zemích otevřelo nové údobí. Dosud žili Češi v habsburské říši, v níž měli Němci nemalé priority. Nyní měli Češi svou republiku a sudetští Němci v ní byli menšinou.

Národnostní struktura představovala pro ČSR existenční problém. Podle sčítání z roku 1921 bylo v Československu 6 712 000 Čechů, 1 993 000 Slováků a 3 124 000 Němců, v českých zemích 2 973 000. Dále zde bylo 751 000 Maďarů. Zbytek tvořili Rusíni, Ukrajinci, Židé, Poláci a „ostatní“.⁹

Dne 21. října 1918, tedy dříve, než vzniklo Československo, se ve Vídni usnesli němečtí poslanci na vytvoření Německého Rakouska. Formálně sice šlo o jeden z potenciálních prvků císařem nabídnuté federace, ale ve skutečnosti bylo zřejmé, že nebude možné vytvořit federaci, a tedy že se rakouský stát včlení do Velkoněmecka. Z toho bylo vidět, že se už málo dbá na úmysly centrální vlády.

Němci ihned nepochopili změny, které nastaly 28. října 1918. Z toho důvodu přijali zprávy o státním převratu v českých zemích celkem s klidem. Spoléhali na to, že se tato změna bude týkat jen oblastí osídlených českým obyvatelstvem a že na jejich území se podaří zachovat dosavadní stav. Zpočátku některé okolnosti zdánlivě potvrzovaly správnost této domněnky. Přebírat v českých oblastech sice proběhl velice rychle ve dnech 28. a 29. října, ale pohraničí se prozatím vcelku nedotkl, neboť tam se příslušníci české menšiny neodvažovali ještě zasáhnout. Nadále tam zůstávala formálně zachována moc vídeňských centrálních úřadů, které zde reprezentovali představitelé domácích Němců.

Němečtí poslanci z českých zemí odmítli vznik Československé republiky a postupně ustavili 4 sudetoněmecké provincie. Jako první

⁹ Kural, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, s. 25.

byla 29. října vytvořena provincie Deutschböhmen. Ta sahala od německých okresů v Orlických horách až po Cheb a tvořila neširoké pásmo podél západních a severních hranic Čech. Za sídlo zemského sněmu byl určen Liberec. Předsedou provizorní vlády byl zvolen nejprve Rafael Pacher, kterého brzy vystřídal Rudolf Lodgman. Prvním náměstkem se stal Josef Seliger.

30. října vznikla provincie Sudetenland, jejímž zemským hejtmanem se stal dr. Robert Freissler. Zahrnovala území od Javornického výběžku na západě po ostravskou pánev, některé severomoravské okresy a tzv. Kravaňsko. Tyto dvě provincie, které přímo nesousedily s Rakouskem, vytvořily vlastní zemské vlády a byly prohlášeny za součást Německé republiky.

Dne 3. listopadu byl vytvořen kraj Deutschsüdmähren s hlavním městem Znojmem, zemským hejtmanem měl být Teufel. Kraj se nacházel v pohraničním pásmu od Jaroslavic po Mikulov.

Krátce nato vznikla další provincie Böhmerwaldgau, jejímž sídlem byly Prachatice. Tvořila úzký pás území v Pošumaví, od Tachova po Vimperk. Tyto poslední dvě jmenované provincie se společně s některými jazykovými enklávami (včetně Brna, Jihlavy a Olomouce) prohlásily za součást Německého Rakouska. Ostravská pánev měla být neutralizována a společně spravována Rakouskem, Československem a Polskem. Skutečností však zůstávalo, že oblasti osídlené Němci netvořily jednotné celistvé území.

Již třetí den po převratu byl v Praze Lodgman a jednal s vedoucími představiteli Národního výboru, Antonínem Švehlou, Aloisem Rašínem, Františkem Soukupem a Jiřím Stříbrným. K žádnému sblížení názorů nedošlo. Čeští představitelé se snažili získat Němce pro spolupráci v novém státě, avšak Lodgman trval na tom, že německé kraje představují nedílnou součást Rakouské republiky a že celé jednání musí mít povahu diskuse mezi představiteli dvou různých států. Lodgman prohlásil, že konečné rozhodnutí padne až na mírové konferenci, takže Němci i Češi mají do té doby nárok na vlastní vládu.

Odmítl i nabídku na vyslání zástupců Němců do Národního výboru a prozatímního Národního shromáždění a požadoval, aby česká strana uznala vládu Deutschböhmen a jednala s ní jako s rovným partnerem. Na to čeští představitelé odmítli přistoupit. Dne 4. listopadu 1918 se pokusil o další jednání Josef Seliger, ale i on odmítl slevit z německých požadavků, a tak k dohodě nedošlo. Tehdy prý Rašín prohlásil, že Češi budou jednat podle zásady: S rebely se nevyjednávám. O autenticitě tohoto výroku však vládou pochyby.¹⁰ Každopádně tato věta byla později Němci často připomínána a kritizována. Jednání ztroskotala. Ukázalo se, že Češi jsou sice ochotní ke kompromisům, ale nehodlají ustoupit z požadavku na zachování celistvosti českých zemí.

Souběžně s úsilím o prosazení autority československého státu na celém požadovaném území a s vytyčováním hranic probíhalo vytváření ústavního systému. Národní výbor byl doplněn o další zástupce politických stran a 14. listopadu 1918 se prohlásil za revoluční Národní shromáždění. Nejvyšší zákonodárný orgán byl jednokomorový a tvořili jej převážně zástupci českých politických stran v čele s ministerským předsedou Karlem Kramářem. Ti přijali republikánskou formu státu a prvním prezidentem Československé republiky zvolili T. G. Masaryka.

Němci z českých zemí pokládali za svůj zákonodárný orgán rakouské Národní shromáždění, do kterého vstoupili všichni jejich poslanci. Po rozpadu Rakouska-Uherska nebyly dosud příznivé podmínky pro uskutečnění nových parlamentních voleb, proto bylo rakouské Národní shromáždění vytvořeno z německých poslanců bývalého říšského sněmu a jednotlivé strany v něm dostaly zastoupení podle výsledků posledních předválečných voleb v roce 1911. Po rozhodnutí vídeňského parlamentu z 22. listopadu 1918 hodlalo toto Rakousko i s uvedenými provinciemi vstoupit do určité varianty Velkého Německa. Němci požadovali mezi sebou oddělená území bez ohledu na to, jak je spojí s Rakouskem, neboť jejich tajným přáním bylo spojení Rakouska a Německa, což pak ale mírová smlouva

¹⁰ Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIII. 1918-1929, s. 32.

zakázala. Jejich snahy se ukázaly být jen „nepraktickou směsí zoufalství a demagogie“.¹¹ Sledovaly jen jediný cíl, a to vystoupit s náročnými požadavky a poté smlouvat a dosáhnout výhodné míry autonomie. Tato taktika nebyla právě šťastná, neboť vítězové nehodlali smlouvat s poraženými. Je otázkou, zda by pro dosažení takového cíle nebyla výhodnější právě opačná politika. Česká politika v tom totiž nemohla vidět nic jiného než snahu o vážné ohrožení rodícího se Československa.

Pařížská mírová konference ještě před svým definitivním rozhodnutím v této sféře dala najevo předběžný souhlas, aby ČSR převzala správu v pohraničních oblastech Čech a Moravy. Německý odpor byl slabý, neboť „německého národa se zmocnila hluboká duševní ospalost“¹², byl už unaven válkou, pociťoval nechuť k dalšímu válečnému dobrodružství, trpěl zásobovacími, finančními i jinými potížemi. V provinciích chyběla pevná zemská správa a Němci cítili za postupujícími českými vojáky autoritu celé Dohody. Navíc byly ve smíšených oblastech postupně vytvářeny československé národní výbory, které přejímaly správu a zmenšovaly tak německé provincie. Během prosince se prosadila tato správa do celého pohraničí.

V sudetoněmecké politice bylo také hodně nejistot. Československo patřilo k vítězným mocnostem války, z čehož plynuly pro československé Němce nemalé výhody. Sudetoněmecké hospodářské kruhy považovaly za prospěšnější pokračovat v zavedené a vyzkoušené jednotě průmyslového pohraničí s více zemědělským českým vnitrozemím, než riskovat přímou konfrontaci se strukturálně obdobným, ale vyspělejším a v Německu lépe zavedeným saským průmyslem. Před řadovým občanem či průmyslníkem v Sudetech se vynořovala otázka, zda přes všechny sympatie k velkým národním cílům není lepší přidat se namísto k poraženým, válečnými náhradami zatíženým německým státům, k Československu a využít výhod vítězné

¹¹ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 1-2, s. 230.

¹² Tamtéž, s. 236.

strany. Navíc bylo otázkou, jak spojit sudetské provincie s Německým Rakouskem, když Dohoda nehodlala připustit Velkoněmecko. Taky se nedalo předpokládat, že by od alpských zemí vzdálené provincie Deutschböhmen a Sudetenland mohly s nimi natrvalo tvořit státní těleso. Lodgman a Seliger odešli do Vídně a udržovali odtamtud ještě iluzi vlády pro Deutschböhmen. Lodgman úřadoval ve Vídni jako zemský hejtman Němců z Čech, Seliger se nazýval náměstkem zemského hejtmána a oba vydávali dekrety pro Deutschböhmen. Vláda Německého Rakouska je podporovala spíše slovy než činy.

Když československá vojska obsadila pohraniční oblasti, měnila se poněkud německá taktika. Přestával se klást takový důraz na okamžité přiřazení sporného území k některému z obou států a požadovala se dočasná neutralizace obsazením dohodovým vojskem, které mělo převzít ochranu těchto území až do konečného rozhodnutí mírové konference. Za takového stavu by zůstaly zachovány současné správní orgány. Tím se jim mělo dostat jakési mezinárodní legalizace, která by jim umožnila zúčastnit se budoucího mírového jednání a zajistila, že s nimi bude počítáno i při konečném rozhodnutí na mezinárodním fóru.¹³ Ani tyto snahy neměly úspěch. Němečtí nacionalisté si časem uvědomili, že odtržení pohraničních území od Československa nebude lehké prosadit, a tak začínali požadovat alespoň co možná nejširší autonomii. Upřeli své naděje na rozhodnutí mírové konference v Paříži. Německé Rakousko vyslalo do Paříže mírovou delegaci, ve které byli i Lodgman, Seliger a Freissler. Bývalá vláda pro Deutschböhmen posílala rozklady mírové konferenci, především T. W. Wilsonovi. Přála si autonomii německých krajů. Dokud němečtí politikové doufali, že jejich otázka bude řešena mezinárodně, nebyli ochotni vyjednávat s československými zástupci o vnitřních věcech státu. Takové jednání by odmítli, protože nechtěli uznat příslušnost k Československu, dokud to nebude naprosto nezbytné. Nechtěli zastoupení v Národním shromáždění a ani jiná práva, která by z Němců dělala občany státu.

¹³ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 174.

Věděli, že jejich vstup do parlamentu by mohl být vyložen jako uznání státu. A toho nechtěli do poslední chvíle dopustit. Přáli si volit poslance do rakouského Národního shromáždění. Jelikož jim to bylo zakázáno, neboť by tím ČSR přiznávala, že o osudu Němců v ČSR není ještě definitivně rozhodnuto, došlo ke střetům.

Po volbách do vídeňského parlamentu, v den ustavení parlamentu, 4. března 1919, došlo v několika sudetoněmeckých městech a obcích, především v Kadani a ve Šternberku na Moravě, k protičeským demonstracím, které přerostly v bitky, při nichž došlo i na střelbu. Bylo celkem 53 mrtvých, z toho 2 vojáci, ostatní většinou Němci.¹⁴ 4. březen se stane pro budoucnost morální zátěží české strany a dodá argumenty, ať už faktické nebo účelově manipulované, sudetoněmecké politice k odmítání „české nadvlády“. Na druhé straně sudetoněmecký příklon k Velkoněmecku vyvolá, nebo potvrdí na české straně podezření, že skutečným cílem sudetských Němců je jediné odtržení, což posílí argumenty českých nacionalistů.

¹⁴ Tamtéž, s. 15.

II. ZAČLEŇOVÁNÍ NĚMCŮ DO ČSR

1. OBECNÍ VOLBY

Obecní volby se konaly 15. června 1919 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku kromě sporných území (Valticko, Vítorazsko, Hlučínsko a část Těšínska). Němečtí politikové váhali, zda se voleb zúčastnit, nebo je bojkotovat. Účast ve volbách mohla být vykládána jako přihlášení se k ČSR, což mohlo mít vliv na rozhodnutí mírové konference. Bojkot voleb s sebou nesl riziko, že v řadě pohraničních míst, ne-li všude, budou zvolena pouze česká obecní zastupitelstva, případně dosazeny české správní komise. Nakonec se němečtí politikové rozhodli pro účast ve volbách, ale zdůraznili, že se volbou samosprávných orgánů ještě jinak nezavazují ke spolupráci s Československem.

Němečtí politikové se snažili o vytvoření jednotné německé strany, k čemuž nakonec nedošlo, jelikož rozpory mezi jednotlivými politickými skupinami byly silnější. Spojila se jen německá strana národní, pokroková a demokratická a společně vytvořily tzv. Deutscher Arbeitsblock. Toto seskupení se stalo zárodkem Deutsche Nationalpartei, která vznikla o několik měsíců později. Výsledkem voleb byl velký posun doleva, v obou národních táborech zvítězila sociální demokracie. Zatímco nacionálně nejbojovnější strany, Kramářovi národní demokraté a Lodgmanovi nacionálové, ztratily.

Ne všechny německé strany však lpěly na jednoznačném odmítání státu. Docházelo k prvopočátkům štěpení německého tábora podle poměru k československé státnosti. V květnu a červnu 1919 se objevily první náznaky česko-německé spolupráce, tedy toho, čemu se později říkalo aktivismus. V květnu 1919 měl Franz Křepek projev v Litoměřicích, ve kterém volal po spolupráci s českým rolnictvem.¹⁵ Krátce poté člen křesťanských sociálů Robert Mayr-Harting připomínal Němcům české nabídky na vstup do provizorního parlamentu na

¹⁵ Prager Tagblatt, 1. 6. 1919.

základě výsledku obecních voleb.¹⁶ Po obecních volbách odstoupila dosavadní Kramářova vláda a došlo k vytvoření tzv. vlády rudo-zelené koalice, vedené sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem.

2. NÁVRHY NA ORGANIZACI STÁTU

T. G. Masaryk a Edvard Beneš představili mírové konferenci Memorandum III, jehož výchozí premisy zněly: všeobecné a rovné právo s poměrným zastoupením, samospráva od obcí až po 2-3 německé kraje, němčina jako druhá státní řeč a účast Němců ve vládě, představovaná na počátku ministrem-krajanem, později i dalším reprezentantem. K tomu patřily německé školy, němečtí soudci, záruky proti útlaku. Byla projevována ochota přistoupit na podobný vládní systém, jako byl ve Švýcarsku.

Tyto kompromisní návrhy nebyly nakonec zcela dodrženy. Němci se později na tyto sliby, a především na „švýcarský“ model, odvolávali.¹⁷ Českoslovenští představitelé jím ale nemysleli vnitřní rozčlenění státu, ale základní demokratickou podobu s uplatněním pro všechny národnosti.

Během mírové konference, 16. června 1919, podala rakouská delegace návrh na organizaci státu, jehož podstatou byla deklarace rovnosti tří národností a kantonálního zřízení. Území každé národnosti, obývajících ČSR, se mělo rozdělit na kantony a obyvatelé tohoto národního území se měli sdružovat do svých zastupitelských korporací. Státní moc s poměrně rozsáhlými, taxativně vyjmenovanými pravomocemi by se dělila s pravomocí „zastupitelstev národních území“, nebo kantonů, k níž by příslušelo mj. jmenování na místa v civilní a vojenské správě, jakož i zřizování teritoriálních milicí pro udržování pořádku. Spory měl řešit ústavní soud. Vzájemný styk

¹⁶ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 109.

¹⁷ Kural, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, s. 26.

národních zastupitelstev a jejich styk se státem se měl dít v řeči volené zastupitelstvem. Kantony by stanovily řeč pro styk s úřady i osobami a rovněž tak i vnitřní úřední řeč. Základní a střední školství mělo patřit kantonům, přičemž pravidla zřizování by byla pro každou kantonální národnost stejná. Každý kanton měl mít plnou správní autonomii. Ve státě mělo být proporční zastoupení jednotlivých národností podle počtu jejich příslušníků, přičemž každá měla mít právo protestovat u Rady svazu národů proti porušování svých národních zájmů.¹⁸

Tento návrh směřoval k vytvoření národnostního státu, což česká politika odmítala. Navíc německý koncept státu předpokládal, že všechny národnosti v tomto státě chtěly skutečně zůstat. Byli to však sami sudetští Němci, kteří podali v letech 1918-1919 důkaz opačného jednání a smýšlení. Základem sudetoněmeckého odmítání byly obavy o národní existenci - ať už právem nebo neprávem. Tuto obavu měli sudetští Němci již na sklonku rakousko-uherské éry, a tím spíše po výsledku války. Věřili ve vítězství Německa a patřili k iniciátorům ostrého protičeského kursu. A nyní měli žít jako pouhá menšina ve státě svých rivalů.

3. KONEČNÉ ROZHODNUTÍ O ÚZEMÍ

Když se ukazovalo, že mírová konference sudetoněmeckým požadavkům na odtržení nevyhoví, přiklonili se někteří liberečtí, opavští a vídenští politici k názoru, že v tom případě bude lepší, když bude sudetských Němců v Československu co nejvíc, aby tvořili co nejsilnější národní i politickou skupinu. Někteří čeští politici, třeba sociální demokraté Rudolf Bechyně a František Modráček, starostlivě zvažovali následky, jež bude mít přivtělení Němců v tak hojném počtu. Docházeli většinou k názoru, že pro jednoduchost vnitřních poměrů a v zájmu svrchovaného postavení Československa by bylo lepší vypustit z nároků pohraniční kraje, které jsou obývány v naprosté většině

¹⁸ Tamtéž, s. 26.

Němci. Československo stálo před faktem, že německá menšina je hospodářsky a početně tak silná, že ji nebude možno potlačit či odnárodnit. Tudíž mělo dvě možnosti. Buď se stáhne na některých místech hlouběji do své země od historických hranic, tím by bylo Čechům umožněno ryze národní spravování státu, nebo si ponechá početnou německou menšinu a potom budou Češi nuceni dělit se s Němci o pozice a budou muset na ně brát ohled při jakémkoli rozhodování. Vcelku však se česká společnost dožadovala historických hranic a byla ochotna pro to mnoho podstoupit.

Konečné rozhodnutí pařížské mírové konference v září 1919 ohledně území v podstatě potvrdilo tehdejší stav. Prosadily se historické hranice. Vítězné mocnosti odmítly velkoněmecké sjednocení, a to předurčilo jejich postoj k otázce příslušnosti českomoravského pohraničí. Vedle toho se však uplatnily argumenty geografické, strategické a ekonomické. Versailleská smlouva z 28. června 1919 a Saintgermainská smlouva z 10. září 1919 definitivně začlenily sudetské Němce do ČSR.

Mírová konference nevytyčila požadavky na vnitřní postavení Němců ve smyslu jejich autonomie nebo federalizace státu, omezila se pouze na to, že Československo podepsalo smlouvu na ochranu menšin. Příslušníci menšin měli možnost stěžovat si Společnosti národů formou petic. I když úspěšnost pozdějších petic byla převážně mizivá, některé způsobily Československu obtíže.¹⁹

S výjimkou národní demokracie bylo možné u ostatních českých stran dost dlouho pozorovat nerozhodnost ohledně toho, jak bude s Němci třeba jednat, a vedle toho určitou víru, že smířlivostí lze vytvořit jejich jistou přichylnost ke státu. Většina se lekala vyhlídky, že by bylo třeba udržovat stát mocí navzdory tak silné menšině.

Německá politika původně republiku, jak víme, zcela odmítla. Po mírové konferenci musela sudetoněmecká reprezentace uznat stav věcí

¹⁹ Beneš, Zdeněk a kol., Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, s. 70.

a začala se soustřeďovat na vybudování německého postavení v nechtěném státě. Rakousko muselo zrušit oficiální styky s emigrací a zlikvidovat papírovou existenci všech německých vlád a úřadů, které byly z Vídně udržovány pro území Československa.

Přesto se zástupci českých Němců s nastalou situací zcela nesmířili a snažili se získat zahraniční podporu. Hledali ji u Anglie, která vyznávala tradiční politickou koncepci rovnováhy sil a nebylo v jejím zájmu, aby se Francie stala příliš silnou. Ještě nadějnější se zdálo sudetským Němcům stanovisko vlády USA. V tomto přesvědčení je neutvrzovalo jen vyhlášení 14 Wilsonových bodů, mezi nimiž figurovalo i „právo národů na sebeurčení“, ale i celková politika USA, které chtěly zakotvit na evropské pevnině a vytvořit si politický vliv v poraženém Německu. Proto němečtí politikové posílali petice Wilsonovi a snažili se o navázání osobních styků s americkými státníky. Snažili se však jednat i s Francií, u které měli málo šancí na úspěch, neboť ta chtěla prosadit v Evropě svůj vliv a vybudovat blok malých států orientovaných na ni. Jednali i s Itálií, kde rovněž nepochodili, neboť ta měla zájem na udržení dobrých vztahů s ČSR, ve které viděla příštího možného spojence. Němečtí nacionalisté se zanedlouho uchýlili ke Společnosti národů, instituci, která se měla mimo jiné starat o postavení národnostních menšin a již od počátku dvacátých let byla zasypávána stížnostmi na útlak Němců v ČSR. Všechny tyto akce měly jen propagační význam a nepřinášely žádné konkrétní výsledky. Hlavní politický důraz musel patřit vnitřní politice. Za německé požadavky se otevřeně postavila jen rakouská vláda, která prohlašovala, že v nich vidí občany svého státu.²⁰ Rakousko ale patřilo k poraženým státům, a tak nemělo naději na výraznější podporu v zemích dohodového tábora. Austroněmecký a sudetoněmecký zápas o hranice a za připojení k Velkoněmecku směřoval k posílení Německé říše. Berlín však na tuto možnost tehdy nereagoval a rezignoval na česko-německá pohraniční území. Byl to jeden z momentů, který

²⁰ César, Jaroslav - Černý, Bohumil, c. d., s. 164.

způsobil odpoutání sudetoněmeckých politiků od velkoněmeckého zaměření a respekt k českomoravským historickým hranicím.

4. PŘEDSTAVITELÉ ČESKÝCH NĚMCŮ V ČSR

Osobnosti německých politiků v Československu měly vliv na utváření budoucích česko-německých vztahů a podílely se na budoucím vývoji ČSR. Neměly vždy stejnou představu o politickém postupu, i když se zpočátku snažily tvářit a vystupovat jednotně.

Franz Křeppek se narodil 5. ledna 1855²¹ v Dolních Nezlech. V matrice narozených bylo jeho jméno zapsáno ve tvaru Francius Kržeppek. Zatímco se z latinské formy křestního jména člověka, jehož mateřtinou byla němčina, stal zcela přirozeně Franz, na háčku v příjmení trval, i když byl spřežkový pravopis nahrazen novým. V roce 1873 absolvoval litoměřickou reálku, poté byl posluchačem vysoké školy zemědělské ve Vídni. Do politického života vstoupil v r. 1881, kdy byl vyslán do výboru zemědělské rady pro království České, a stal se postupně mluvčím severočeských rolníků. V roce 1885 byl zvolen do říšské rady ve Vídni a o rok později i do českého zemského sněmu. Již na jaře 1919 se jako první z německých politiků stal zastáncem aktivní spolupráce s demokratickou ČSR. Stanul v čele nové politické strany, Svazu zemědělců (Bund der Landwirte) a roku 1920 byl zvolen do poslanecké sněmovny. Zároveň byl předsedou německého pracovního souručenství. Od roku 1925 působil jako senátor a v roce 1926 připravil vstup Němců do vlády. Pod Křepkovým vedením se BdL postupně odkláněla od spolupráce s německými nacionalisty. Zastával umírněné národní stanovisko a navázal kontakty s českými politickými osobnostmi obdobného zaměření, jmenovitě s A. Švehlou a

²¹ Národní archiv PMV 10; bývá uváděno i datum 15. 1. 1855: Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1386), Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 142.

T. G. Masarykem. Stal se tak významným činitelem německého politického aktivismu loajálního vůči československému státu.²²

Franz Spina se narodil 5. října 1868 v Městečku Trnávce v dnešním č. p. 47 jako potomek starého selského rodu. Trnávka je obec v německém jazykovém ostrově, v níž se český a německý živel úzce stýkal ve veřejném i soukromém životě. Není tedy překvapivé, že Franz Spina absolvoval povinnou školní docházku v dvojjazyčné škole. Sám Spina češtinu dokonale ovládal. Jeho otec se považoval za Němce, i když italské příjmení tomu příliš neodpovídalo. Ve vzdělání pokračoval Spina na piaristickém gymnáziu v Moravské Třebové. Po maturitě v roce 1887 nastoupil jako jednoroční dobrovolník vojenskou službu ve Vídni a zároveň začal studovat germanistiku, filozofii a filologii ve Vídni. V roce 1888 se zapsal na německou univerzitu v Praze, kde studoval německý jazyk a literaturu. Zaměřil se na německo-české kulturní vztahy. Jako vedlejší obor si zvolil latinu a řečtinu. Stal se učitelem a vyučoval na středních školách v Broumově, Uničově a nakonec i na německém gymnáziu v Moravské Třebové, kde působil v letech 1901 – 1905. V této době se přiznal do rodiny Franze Peschky, který byl v letech 1907 a 1908 předlitavským ministrem pro německé záležitosti. Postupně se stupňoval jeho zájem o vědeckou práci v oblasti německo-českých kulturních vztahů, a tak se rozhodl k návratu do Prahy, kde byly pro vědeckou práci příznivější podmínky než v malém moravském městě. Od roku 1905 učil v Praze a o rok později se stal lektorem českého jazyka na německé univerzitě v Praze, v roce 1909 se habilitoval v oboru český jazyk a literatura a stal se soukromým docentem. Jeho pokusy zřídit na německé univerzitě v Praze katedru češtiny narážely na odpor. Až v roce 1921 byl jmenován profesorem slavistiky a bohemistiky na pražské německé univerzitě. V letech 1924 a 1925 byl děkanem filozofické fakulty. Napsal velkou řadu vědeckých prací o staročeské literatuře. Do české

²² Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1386); Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 142.

literární historiografie přispěl v roce 1913 kritickou edicí a rozbořem staročeské legendy o svaté Kateřině. V roce 1926 vydal spis o znevýhodňovaném postavení německých vysokých škol, v němž kritizoval ne vždy spravedlivou praxi českých úředníků vůči těmto institucím. V roce 1914 se stal poručníkem synovce F. Peschky, a tím i správcem jeho statků v německém jazykovém ostrově na severní Moravě a ve východních Čechách. Opět se dostal do úzkých kontaktů s rolnictvem. To ho nejspíše také vedlo k tomu, že se v lednu 1920 podílel na ustavení politické strany Bund der Landwirte. Tím Spina vstoupil do politiky a přeorientoval do ní většinu svých zájmů, jelikož v ní viděl možné řešení česko-německých vztahů. Strana se v programu přihlásila k obraně německých národních požadavků a k podpoře zemědělství. Spina ale patřil k té části členů, která zaujala k Československu pozitivní postoj. Doufal, že spoluprací s Československem v politickém životě bude možné získat pro německou menšinu autonomii podle švýcarského vzoru. Brzy se projevil jako schopný řečník. V dubnových volbách 1920 byl zvolen v pardubickém volebním kraji za BdL poslancem Národního shromáždění a mandát si uchoval až do března 1938, kdy podal demisi a odešel z politického života. Pár měsíců nato, 17. 9. 1938, zemřel. Jako dlouholetý předseda německého školského parlamentního výboru bojoval za zlepšení situace v německém školství a později za jeho autonomní postavení a celkovou kulturní samosprávu. V polovině dvacátých let převzal Spina vedení BdL a pokračoval v nastoupeném kursu aktivistické politiky.²³

Robert Mayr-Harting se narodil 13. září 1874 ve Vídni. Navštěvoval tu gymnázium a roku 1896 vystudoval na tamní univerzitě práva. Po krátkém působení ve veřejné správě nastoupil na ministerstvo spravedlnosti. V roce 1901 se habilitoval ve Vídni v oboru římského a občanského práva. Mezi lety 1905 a 1909 byl mimořádným profesorem

²³ Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-2464); Venkov 5. 10. 1928; Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 230.

na univerzitě v Černovicích (Bukovina). Od roku 1909 až do roku 1938 byl řádným profesorem německé univerzity v Praze. V roce 1914 se stal děkanem právnické fakulty pražské německé univerzity, v letech 1921 a 1922 jejím rektorem. Po vzniku Československa se stal spoluzakladatelem a jedním z vůdčích činitelů Deutsche Christlich-soziale Volkspartei. Za ni byl ve volbách 1920 zvolen do senátu Národního shromáždění, od roku 1925 byl poslancem až do roku 1938, kdy odešel z politického života. V květnu 1947 mu bylo rozhodnutím vlády zachováno československé státní občanství. Vedle své politické činnosti byl také právním odborníkem, autorem řady právnických spisů a členem mnoha vědeckých, hospodářských a humanitárních institucí a spolků. Byl zastáncem aktivistické politiky Němců vůči československému státu, považoval vzájemné porozumění mezi Čechy a Němci za základní podmínku přežití Československého státu a iredentismus za stejně nebezpečný jako sociální revoluci.²⁴

Rudolf Vinzenz Ritter Lodgman von Auen pocházel z irského šlechtického rodu, který se přes dnešní Španělsko a Německo dostal do Čech, kde se kolem roku 1600 usadil. Rudolf Lodgman von Auen se narodil 21. prosince 1877 v Hradci Králové jako syn advokáta. Jeho otec však zemřel předčasně a matka se s dětmi přestěhovala do Prahy. Stejně jako jeho otec vystudoval práva. Během svých studentských let se v Praze účastnil nacionálních bojů. Po ukončení studií v roce 1900 vstoupil do služeb pražského místodržitelství. Díky svým odborným znalostem a spolkové aktivitě měl zajištěn rychlý a úspěšný postup v rakouské úřednické hierarchii. O šest let později převzal vedení Svazu německých okresů v Čechách. Tehdy se seznámil s hospodářskou a společenskou strukturou německví v českém pohraničí, které ho zaujalo i politicky. Roku 1911 byl jako bezpartijní zvolen do říšské rady a o rok později do českého zemského sněmu. V letech 1912 a 1913 byl členem českého zemského sněmu a zúčastnil se neúspěšného jednání o německo-české vyrovnání. Do války se

²⁴ Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 168.

přihlásil jako dobrovolník a jako poručík se zúčastnil válečného tažení v Haliči a v jižním Tyrolsku. Vracel se i do politiky. V červenci 1917 se podílel na vypracování pamětního spisu pro císaře Karla, který požadoval přestavbu Rakouska-Uherska ve spolkový stát a vyslovoval se pro autonomii jednotlivých národů v Rakousku-Uhersku. Podle Lodgmana to byla jediná možnost, jak zachránit Rakousko-Uhersko před zánikem. Lodgmanovo memorandum bylo inspirováno brněnským nacionálním programem sociálních demokratů, ale bylo „znehodnoceno“ Lodgmanovým názorem, že Němci jsou povoláni k tomu, aby tyto jednotlivé národy vedli. Nepoložil si však otázku, zda tyto národy chtějí být Němci vedeny. Když se na konci první světové války hroutil habsburská monarchie, byl Lodgman zvolen do výboru zemského národního shromáždění Německého Rakouska ve Vídni, vzniklého 24. října 1918. Poté se stal dokonce zemským hejtmanem provincie Deutschböhmen (Německé Čechy). Tato a další tři provincie se chtěly připojit ke státu Německé Rakousko. Když Lodgman mluvil o autonomii či o právu na sebeurčení, dělo se tak převážně v souvislosti s požadavkem na svébytnost Deutschböhmen. Bylo to ale v rozporu s tím, že se v podstatě zřekl německé menšiny ve zbývající části Čech.²⁵ Když v prosinci 1918 československá vláda obsadila nejen severočeské Deutschböhmen, ale i ostatní německé provincie, odešel Lodgman přes Německo do Rakouska. Při mírových jednáních usiloval spolu se sociálním demokratem Seligerem o uplatnění práva na sebeurčení pro Němce v Československu. Po neúspěchu jejich mise a po podepsání míru s Rakouskem 10. září 1919 se vrátil do Československa. Ve volbách 1920 se stal poslancem Národního shromáždění za Německou národní stranu (Deutsche Nationalpartei) a v červnu v něm pronesl jménem německých občanských stran státoprávní prohlášení, ve kterém trval na právu na sebeurčení a požadoval pro Němce samosprávu. Lodgman se stal hlavním představitelem „negativismu“, zásadního odporu proti začlenění Němců

²⁵ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 27.

do ČSR. Tato politika ztrácela pomalu vliv a i Lodgman pro své militantní stanovisko přicházel postupně o podporu ve své vlastní straně. Ve volbách v roce 1925, po částečném neúspěchu DNP, se stáhl z politiky. Působil pak jako ředitel Svazu německých samosprávných korporací.²⁶

Hans Knirsch se narodil 14. září 1877 v Třebořově. Absolvoval gymnázium a odbornou tkalcovskou školu. V roce 1903 byl spoluzakladatelem Deutsche Arbeiterpartei für Österreich, 1904-1907 byl redaktorem jejího časopisu v Ústí nad Labem. Na počátku války bojoval jako jednorozční dobrovolník na ruské frontě. Od roku 1911 do roku 1918 byl poslancem rakouské říšské rady, úzce spolupracoval s Lodgmanem a Seligerem v komisi, která měla řešit národnostní problémy. Od října 1918 do února 1919 byl členem provizorního Národního shromáždění Německého Rakouska a zemského sněmu provincie Deutschböhmen, kde se opět setkal s Lodgmanem a Seligerem. Když se v listopadu 1919 Deutsche Arbeiterpartei für Österreich v Československu přeměnila na Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei, stal se do roku 1926 předsedou nové strany a vydavatelem jejího tiskového orgánu Der Tag. Ve volbách 1920 byl zvolen poslancem Národního shromáždění. Zemřel v roce 1932.²⁷

Rudolf Jung se narodil 16. dubna 1882 v Plasech. Navštěvoval obecnou školu a vyšší reálku v Jihlavě a vysokou školu technickou, oddělení strojní ve Vídni. Jako student byl členem vídeňského „Burschenschaftu“, ke kterému se hlásil i v pozdějších letech. Stal se železničním inženýrem. Po absolvování sloužil jako jednorozční dobrovolník u námořnictva. Před válkou byl politicky činný v radikálně nacionalistické Německé dělnické straně (Deutsche Arbeiterpartei). Od

²⁶ Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1537); Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 149, 150.

²⁷ Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1206); Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 129, 130; Národní archiv PMV 10.

roku 1913 do roku 1918 byl členem moravského zemského sněmu. V květnu 1918 byl spoluzakladatelem celorakouské DNSAP. Podílel se na pokusu o odtržení českého pohraničního území. Po roce 1919 se stal jedním z vůdců DNSAP a v roce 1920 poslancem Národního shromáždění. Jung byl představitelem německého negativismu v ČSR, udržoval úzké kontakty s nacistickým hnutím v Německu. V roce 1920 pronesl programový projev na nacistickém sjezdu v Salcburku a byl pokládán za jednoho z teoretiků nacionálního socialismu. Působil též jako redaktor a vydavatel („Neue Zeit“, „Die Wahrheit“ aj.). V roce 1945 byl zatčen, zemřel ve vězení v Praze na Pankráci.²⁸

Hans Krebs se narodil 26. dubna 1884 v Jihlavě. Po vystudování střední školy v Jihlavě začal od roku 1906 pracovat jako redaktor a funkcionář v německorakouském dělnickém hnutí. Od roku 1910 do začátku války byl jednatelem Ústřední komise německých zaměstnaneckých svazů ve Vídni. Ve válce bojoval jako dobrovolník a v roce 1917 převzal české zemské vedení Deutsche Arbeiterpartei für Österreich, které sídlilo v Ústí nad Labem. Na podzim 1918 se stal poslancem zemského sněmu provincie Deutschböhmen. V listopadu 1919 se podílel na proměně DAP v Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei. Své názory příznačně uplatnil v propagandistické knize Kampf in Böhmen. Píše v ní o kontaktech své strany s německou NSDAP i s Hitlerem už od samého počátku dvacátých let.²⁹ V roce 1933 uprchl do Německa, po říjnu 1938 patřil k hlavním představitelům Sudetské župy. V roce 1946 byl Krebs postaven před mimořádný lidový soud v Praze a v únoru 1947 odsouzen k trestu smrti a popraven.³⁰

Profesor Bruno Kafka se narodil 27. září 1881 v Praze a zde se také věnoval studiu středoškolskému i vysokoškolskému. Pocházel z pražské židovské německy smýšlející rodiny. Byl bratrancem Franze

²⁸ Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1055); Národní archiv PMV 10.

²⁹ Krebs, Hans, Kampf in Böhmen, Berlin 1938.

³⁰ Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, s. 137.

Kafky. Po roce 1904, kdy promoval na právnické fakultě, pokračoval v dalším univerzitním studiu. Roku 1907 se habilitoval jako soukromý docent pro občanské právo na německé universitě v Praze. Zde se stal v roce 1912 mimořádným, roku 1918 skutečným mimořádným a o rok později řádným profesorem občanského práva. V této funkci působil až do své smrti, která jej zastihla v padesátém roce jeho života, v roce, ve kterém byl zvolen rektorem university, z níž vyšel. Patřil k vydavatelům pražského německého deníku Bohemie. Profesor Kafka vydal řadu prací a spisů ze svého oboru a byl pro svoji vynikající vědeckou činnost jmenován členem komise pro úpravu definitivního textu občanského zákoníku. Začátek politické činnosti profesora Kafky spadá do roku 1916, kdy se stal předsedou tehdejší německé pokrokové strany. V roce 1919 byl spoluzakladatelem a vůdcem Deutsche demokratische Freiheitspartei, která jej v roce 1920 nominovala na prvním místě své kandidátní listiny do poslanecké sněmovny. Často se vyjadřoval k otázkám zahraniční politiky. Byl členem výboru iniciativního, právního, ústavně-právního, vyšetřovacího a zahraničního. Zprvu zaujímal k ČSR krajně kritický vztah. Postupně ale přecházel k pozitivnímu postoji. Byl autorem několika vědeckých prací z oboru občanského práva.³¹

5. POČÁTKY NĚMECKÉ POLITIKY NA PŮDĚ REPUBLIKY

Sudetoněmecká politika si po podpisu Saintgermainské smlouvy musela zvykat na novou situaci. Vývoj jejího poměru k republice byl později charakterizován pojmy iredenta – negace – aktivismus. Už v červnu 1919 zahájili němečtí politici přípravy pro práci v ČSR. Lodgman, který viděl, že dosavadní taktika neuspěje, začal mluvit o vyjednávání o podmínkách vstupu do republiky.³²

³¹ Archiv PS-P-ČR (AFS, APS-1081); Politická elita meziválečného Československa, Kdo byl kdo 1918-1938, s. 118.

³² Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 1-2, s. 816.

24. září 1919 došlo ke slavnostnímu rozloučení zástupců českých Němců s rakouským Národním shromážděním, v němž až do tohoto dne zasedali. Lodgman při té příležitosti pronesl: „Německý národ ještě jednou protestuje před celým vzdělaným světem proti znásilnění svého práva sebeurčovacího! Nikdy se nevzdá myšlenek na vítězství těchto idejí! Československem nebyl zřízen žádný stát národní, nýbrž stát národnostní, jako bylo staré Rakousko. My právně vstupujeme na půdu československého státu teprve dnem ratifikace mírové smlouvy.“³³ Lodgman se rozloučil s republikou německorakouskou a prohlásil, že ačkoliv budou Němci v budoucnosti na území dvou různých států, zůstanou spojeni jazykem, myšlením, kulturou a národním uvědoměním. Dále řekl, že Československá republika není pro sudetské Němce zemí jejich volby a že podrobení se této vnucené situaci není totožné s dobrovolností. Stvořit předpoklady a podmínky pro slušný společný život obou národů je podle Lodgmana věcí Čechů.³⁴

Předtím než se reprezentace Deutschböhmen rozešla, vydala svolání podepsané Lodgmanem, Seligerem, Freisslerem, Langenhanem a Teuflem. „Nikdy se nevzdá náš národ nároku na právo sebeurčení, nikdy neuzná znásilnění za právní stav a nikdy nepřestane všemi vhodnými prostředky vést boj za svou národní svobodu. Naším nejbližším úkolem je vybojovat německému lidu v rámci státu, do kterého byl imperialismem západních velmocí vnucen, plnou, neomezenou samosprávu jeho národních věcí.“³⁵

A tak se po oficiálním ukončení iredentistické akce v zahraničí 24. září 1919 vraceli sudetoněmečtí představitelé do Československa. Pokud německým vůdcům hrozilo trestní stíhání, dostali amnestii, kterou po rozhodnutí mírové konference 10. září 1919 vyhlásil prezident Masaryk. Tiše se uznalo, že Němci měli právo bojovat o své sebeurčení.

³³ Tamtéž, s. 812.

³⁴ Tamtéž, s. 812.

³⁵ Tamtéž, s. 812.

Lodgman se hned po návratu do ČSR podílel na organizaci německonacionální strany, ač militantní nacionalismus ještě za války kritizoval. Prohlašoval: „Nikdy se nespokojíme rolí minoritního národa. Při zakládání státu jsme nebyli, chceme tedy být při budování státu. Kdy a kde jsme byli českým národem poraženi, táži se?“³⁶ Československá vláda na to nijak zvlášť nereagovala. Snažila se vyhýbat rozporům, neboť měla zájem na uzavření kompromisní dohody s Němci.

Německý diplomatický zmocněnec v Praze Samuel Saenger poslal 4. listopadu 1919 německému zahraničnímu úřadu nelichotivou zprávu o Lodgmanovi. Vedl s ním delší rozhovor a na základě toho ho označil za poměrně mladého člověka s čerstvým a mužným temperamentem, ale podívoval se nepatrné míře jeho světově-politického a sociálně-politického vzdělání. Velkými sociálními otázkami současného světa se Lodgman cítil obtěžován a soustředil se jen na to, aby v boji s Čechy vybojoval českým Němcům právo na národní sebeurčení, ať už jakýmikoli prostředky. Saenger vyjádřil obavu, že politika Rudolfa Lodgmana je nebezpečná pro německou říši.³⁷

Masaryk 22. září 1919 důvěrně sděloval svému příteli Saengerovi své obavy z přepjatého nacionalismu některých českých politiků. Zároveň kritizoval sudetoněmecké politiky pro jejich konzervativní, zpátečnické a protirepublikánské představy a odmítl jejich účast na poradách o ústavě, neboť by znamenala konflikty a obstrukce, které by věci uškodily. Masaryk řekl, že si větší úspěch slibuje od oktroje naprosto liberální ústavy, která by Němcům dala maximum práv. Saenger sdělil Berlínu, že i tentokrát Masarykovi zdůraznil, že říšskoněmecká vláda považuje otázku českých Němců za otázku československé vnitřní politiky.³⁸

³⁶ Tamtéž, s. 817.

³⁷ Kovtun, Jiří, *Republika v nebezpečném světě*, s. 119.

³⁸ Tamtéž, s. 118, 119.

Německá politika projevovala ochotu podílet se na ústavních pracích. Připouštěla, že se bude muset na dlouhou dobu smířit s existencí Československa a hledat cestu k dorozumění s jeho představiteli. Lodgmanem vedený nacionální blok podal návrh, který vypracoval profesor státního práva Spiegel. Němcům v ČSR se mělo dostat autonomie či samosprávy ve všech záležitostech, jež se jich týkaly. Jejím nositelem měly být německá kurie, bez jejich souhlasu se však nemělo rozhodnout ani o záležitostech celostátních. Tím se měla korigovat československá koncepce, založená na individuálních právech občana: mezi něj a stát se měly vřadit kolektivní orgány národní samosprávy-národní rady.³⁹

Druhý, ještě dalekosáhlejší návrh připravila německá sociální demokracie. Československo se mělo ustavit jako stát všech národů sídlících zde, a to podle federalistického, kantonálního principu. Každý národ se měl konstituovat jako samostatný právní subjekt a pomocí národních rad rozhodovat nezávisle a svobodně o všech otázkách národního a kulturního života. Kompetence národních rad by byly takové, že ústřední vláda měla rozhodovat pouze o těch společných záležitostech, jež nemohou být přiděleny národním radám. Ty měly vydávat zákony, vypisovat a vybírat daně, uzavírat smlouvy s jinou národní vládou, zřizovat policii a miliční vojsko s národními veliteli a jazykem.⁴⁰ Šlo tedy o návrhy federalistické až konfederalistické. V dané situaci zpochybňovaly životaschopnost Československa.

Němečtí nacionalisté se snažili dokázat, že vyjadřovali požadavek všeho německého obyvatelstva v ČSR, když žádali odtržení pohraničních oblastí českých zemí a jejich přičlenění k Německu nebo Rakousku. Zaznamenali každou událost, jež jim mohla sloužit jako důkaz „českého útisku“. Hledali ho i v různých hospodářských

³⁹ Kural, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, s. 31.

⁴⁰ Tamtéž, s. 31.

opatření, v kolkování bankovek, v daňové politice, v osudu válečných půjček, v nostrifikaci akcií, v přípravě pozemkové reformy.

Lodgman a Seliger vyhlásili následující program: požadovat účast na zákonodárné činnosti, odpírat uznání revolučnímu Národnímu shromáždění, vyžadovat volby a účast na ústavních pracích. K prvnímu oficiálnímu styku Němců s vládou došlo v prosinci 1919. Šli do Prahy rozděleně, nejdříve sociální demokraté, poté zástupci občanských stran. Dlouho očekávali, že se vláda bude snažit o to, aby se jim přiblížila. Když se nedočkali, učinili první krok sami. 20. prosince 1919 se dostavili k ministerskému předsedovi zástupci sociálních demokratů. Stěžovali si na zhoršení vyživovacího stavu německého lidu, který plyne z toho, že se dělají rozdíly mezi národnostmi. Německé školství je uzurpováno, Němci jsou diskriminováni na úřadech, otázka řeči u soudů a úřadů je též řešena v jejich neprospěch, nejsou zastoupeni v hospodářských korporacích, navíc je obyvatelstvo drážděno vojenským obsazováním měst. Některé stížnosti měly sice své odůvodnění, ale německá strana si stěžovala na záležitosti, které mohla ovlivňovat, kdyby neodmítala účast ve státním životě. Nakonec sociální demokraté žádali svolání konstituanty (ústavodárného shromáždění) a povolání zástupců všech národů k formování ústavy.⁴¹

22. prosince 1919 se dostavili zástupci německých občanských stran vedení Lodgmanem. Podali též memorandum, které opakovalo hospodářské i politické stížnosti memoranda sociálních demokratů. Dále se v něm pravilo: „Němci nepřicházejí jako prosebníci, nýbrž s poukazem na to, že poměr mezi oběma národy může být napraven toliko tehdy, bude-li odčiněno bezpráví, způsobené Němcům. Češi v německých městech vynucují změny názvů ulic, odstraňují německé nápisy a zabraňují jednotlivcům mluvit německy. Spojené německé strany žádají rozpuštění revolučního parlamentu a zvolení všem národnostem přístupné sněmovny, jež by prozkoumala dosud vynesené zákony a vybuďovala ústavu. Nesplnění těchto požadavků nebylo by

⁴¹ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 1-2, s. 822, 823.

ničím omluvitelné a vše, co by bylo dosavadním Národním shromážděním usneseno, nebylo by Němci nikdy uznáno za právní stav. Němci jsou dost střízliví, aby věděli, že nemají možnost odstranit nastalý stav, ale vědí také, že existence státu nakonec závisí na právním vědomí a spokojenosti občanů.“⁴²

Tato prohlášení nečinila na vládu velkého dojmu. Premiér Tusar sebevědomé požadavky odmítl. Prohlásil, že prozatímní Národní shromáždění dbalo dostatečně o zájmy Němců a že pokud jsou nespokojeni, ať se obrátí na příští Národní shromáždění. Vládní představitelé však neměli v úmyslu být neústupní. Uvědomovali si, že smír s Němci by byl důležitým krokem k vnitropolitické i zahraničně politické konsolidaci státu.

Mezi českým a německým snažením byl ale rozpor, Češi se snažili stát sjednotit, Němci se chtěli od něj co nejvíce oddělit. Češi v té době měli strach o rodící se stát, měli v paměti německé odmítnutí spolupráce při tvorbě státu i po mírové smlouvě. K tomu se navíc přidala i praktická protičeskoslovenská činnost sudetoněmecké emigrace, ať už prostřednictvím Hilfsvereinu, či jiných podobných spolků, nebo ve formě bojových oddílů jako byly „freikorpsy“ a „sudetské batalióny“, o jejichž činnosti v Rakousku a v Německu byli v Praze poměrně dobře informováni. Hilfsverein byl založen na jaře 1919, měl ústředí ve Vídni, koordinoval akce v zahraničí a chtěl ilegálně působit i v Československu. Češi byli rozhořčeni německými snahami o secesi, viděli v autonomistických a federalizačních koncepcích pouze okolnostmi vynucené zastírání velkoněmeckých konečných cílů. Tyto obavy pomohly radikálním nacionalistům na české straně zhoršit výchozí české předpoklady pro řešení německého statutu v ČSR, obsažené v Masarykově koncepci a vyjádřené na mírové konferenci v Paříži. Bylo rozhodnuto, že sudetoněmečtí představitelé se nemají zúčastnit prací na přípravě ústavy v revolučním Národním shromáždění a že ústava má vzniknout českým oktrojem za jisté

⁴² Tamtéž, s. 823, 824.

slovenské asistence. Důsledkem byl německý odpor ke smířlivé politice, který nadlouho znemožnil podíl Němců na vládní moci a který na české straně utvrdil obavu z německé secese, nedůvěru k sudetským Němcům a způsobil nárůst protiněmeckých nálad, které se projeví nejen na ulicích při bourání pomníků císaře Josefa II., ale i v parlamentě. Oktrojová strana tedy zvítězila a účast Němců na ústavních pracích byla považována za nežádoucí.

6. ÚSTAVA ČSR

Československá ústava byla schválena 29. února 1920. Německé postavení upravila v rámci státu, pojatého centralisticky, unitářsky. Autonomie se zvláštní výjimkou v případě Podkarpatské Rusi byla odmítnuta, a tím spíše pak federalizace. Oktrojový charakter ústavní listiny neznamenal, že by v ní nebyla menšinám vyhrazena práva. Již zavedení a bezproblémové uskutečnění všeobecného a rovného volebního práva znamenalo, že Němci, jejichž podíl činil asi 23 procent obyvatelstva, dostali při poměrném zastoupení v parlamentních volbách 25, 5 procent v poslanecké sněmovně, respektive 26 procent v senátě. Navíc získali – na rozdíl od Rakouska-Uherska, jehož většinový systém to neumožňoval – po letech své zastoupení i ve správě Prahy.⁴³

Československá ústavní listina (§ 106/2) stvrzovala, že všichni obyvatelé ČSR požívali plnou a nepodmíněnou ochranu svého života a své svobody bez ohledu na to, jakého jsou původu, státní příslušnosti, řeči, rasy nebo náboženství. Podle § 128 všichni občané ČSR bez ohledu na uvedené okolnosti si byli rovni a požívali plná politická práva a podle § 134 bylo zakázáno násilné odnárodňování. Z těchto principů byla odvozena další ustanovení a právní normy, jimiž se československým občanům zákonně zajišťovalo rovné právo na přístup do veřejných služeb, k úřadům a hodnostem, k výkonu jakékoli živnosti a povolání, právo zakládat vlastním nákladem školy, vedené

⁴³ Kural, Václav, *Konflikt místo společnosti? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, s. 32.

v národním jazyce, a též „národní“ humanitní a náboženské ústavy. Existovalo též právo na svobodné užívání národního jazyka v soukromých a obchodních stycích, v tisku, v jakýchkoli publikacích, na veřejných shromážděních a v náboženských stycích. Národnost byla chráněna i § 1 zákona na ochranu svobody ve shromážděních a ustanoveními proti propouštění zaměstnanců na základě jejich národnostní příslušnosti. Existovala i zákonná ochrana školních dětí proti odnárodňování a tresty za popuzování k zášti nebo násilnostem proti národnosti, náboženství a rase.⁴⁴

Tento soubor ochranných předpisů i demokratických práv dělal tehdy z československého národnostního práva jedno z nejlepších. Existoval v něm ale nedostatek zásadního rázu. Především přesně nedefinovalo samotný pojem národnosti. Dalším nedostatkem byla redukce národnostního práva na individuální práva občana a nedostatečný respekt ke kolektivním právům. Neexistovaly ani systematické národní soupisy (katastry), které by tvořily podklad pro vymezení národních kolektivit a pro výkon jejich samosprávy. Záznamy o národnostní příslušnosti ze sčítání obyvatelstva zůstávaly jen soupisem jedinců bez dalšího významu. To znamenalo, že základem československého národnostního práva zůstával jedinec a pojetí tohoto práva bylo ryze individualistické, čímž se vyřazovala možnost federalizace či autonomie. Československý národ ani ostatní národnosti tedy nejsou subjekty nějakých kolektivních práv s výjimkou zvláštní situace na Podkarpatské Rusi. Československé národnostní právo obsahovalo vedle principů rovnosti občanů i princip určitých předností pro československý národ. Provinění proti československému národu mělo být trestně postižitelné. Veřejné vyučování se má vést až na široké výjimky v češtině nebo slovenštině, veřejné prostředky pro výchovné a humanitární účely mají opět až na široké výjimky sloužit ku prospěchu československého národa.⁴⁵

⁴⁴ Tamtéž, s. 33.

⁴⁵ Tamtéž, s. 33, 34.

Jedním z nejdůležitějších bodů bylo jazykové právo vyjádřené ústavou, ústavním jazykovým zákonem, jakož i navazujícími zákony z let 1920-1922. Zákon mluví o „jazyku československém“, což je pouhá politická oficiální představa, které filologická skutečnost neodpovídá. Tento termín znamená, že čeština a slovenština jsou vzájemně rovnoprávné, obě jsou státním jazykem s předpokladem, že v českých zemích úřady zpravidla užívají češtinu a na Slovensku slovenštinu. V okresech s dvacetiprocentní menšinou jiného než státního jazyka musejí úřady přijímat a vyřizovat podání i v onom jazyce. Vyjít menšinám ještě více vstříc naráželo na potíže, neboť stát neměl dost úředníků slovem i písmem ovládajících jazyky menšin, aby mohl zavést dokonalou rovnoprávnost. Jazykové právo nakonec prosadilo pro češtinu více předností, než se původně zamýšlelo a než bylo pro klidné národnostní soužití vhodné. Z původních českých premis se vytratila němčina jako druhá řeč země. Zmizel německý ministr – krajan i dvojjazyčná Praha. Župní zřízení, dávající Němcům možnost samosprávy ve „dvou-třech krajích“, bylo sice ústavně uzákoněno, prakticky však uskutečněno nebylo.⁴⁶

Němečtí nacionalisté přijímali ústavní rozhodnutí s krajním odporem. Protestovali proti nim na četných schůzích a rozesílali protesty a prohlašovali, že nikdy neuznají žádný ze zákonů, ani ústavu schválenou za jejich nepřítomnosti.⁴⁷ Němečtí sociální demokraté též vystoupili s protesty, ale učinili to samostatně.

Na výsledné podobě československého národnostního práva se projevil konflikt se sudetoněmeckou secesí, který znejistil nacionálně umírněné křídlo české politiky, což znamenalo vzestup bojovně nacionalistického křídla. K tomu se navíc přidružil i konflikt uvnitř základny potenciálního dorozumění - mezi socialisty českými a německými. V českém nacionalismu přece jen převažoval umírněný směr, který se snažil umožnit soužití Čechů a Němců v jednom státě.

⁴⁶ Tamtéž, s. 36, 37.

⁴⁷ Bohemia, č. 5, 6. 1. 1920.

České ústavní právo nešlo tak daleko, že by znemožňovalo české a německé soužití. Ostatně i mezi sudetskými Němci se brzy prosadil směr orientující se na život v ČSR.

Jmenované revoluční Národní shromáždění zasedalo půl druhého roku. V Evropě bylo naprostou výjimkou, neboť všude již proběhly volby. Vytvoření ústavy a některých jiných základních zákonů bylo považováno za úkol, který musí vykonat ještě revoluční sbor, neboť se nevěřilo v možnost dohody s Němci, protože ti neměli zájem na prospívání státu. Parlamentní volby měly proběhnout v dubnu 1920.

7. NĚMECKÉ STRANY V ČSR

SVAZ ZEMĚDĚLCŮ (BUND DER LANDWIRTE, BdL)

BdL navazovala na činnost strany Deutsche Agrarpartei, vzniklé na počátku dvacátého století. V Čechách byl založen Svaz zemědělců již v listopadu 1918 v České Lípě. Kvůli složité situaci na Moravě a ve Slezsku se Svaz zemědělců ustavil jako politická strana německého venkovského lidu v historických zemích a na Slovensku až na říšském sjezdu, který se konal v Praze dne 22. ledna 1920, ačkoliv hnutí již více než rok provozovalo samostatnou zájmovou politiku.⁴⁸

BdL se prohlásila za stranu německo-národní, vybudovanou na demokraticko-svobodomyšlném principu, stojící na půdě křesťansko-německého světového názoru. Strana si dala za cíl uchovat německé državy a ve svém programu uvedla požadavek plného neomezeného seburčovacího práva pro Němce. Uznala republikánskou státní formu. Žádala rovnoprávnost všech občanů, přezkoumání vydaných zákonů a jejich úpravu voleným zákonodárným sborem, ústavní zajištění vlivu všem národům na státní moc přiměřeným zastoupením ve vládě.⁴⁹

Strana chtěla úpravu branné moci podle švýcarského vzoru a za tím účelem co nejrychlejší rozpuštění stálého vojska. Jako další požadavky

⁴⁸ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c., d., s. 881.

⁴⁹ Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1198.

vytyčila ochranu zájmů maloročníků, dávku z majetku na umoření státních předválečných a válečných dluhů, úpravu daní a zrušení daní spotřebních, podporu zemědělského hospodářství, provedení pozemkové reformy. Svaz byl pro péči o válečné poškozence, pro úpravu práva dělníků vyhovující poměrům doby, pro provedení nemocenského a úrazového pojištění, jakož i starobního zaopatření (i pozůstalých) opatřeními ryze zemědělského rázu. Svaz chtěl účinně podporovat zaměstnance na venkově, zejména učitele a velkostatkářské úředníky, řemeslníky a živnostníky. Byl pro sociální péči o stavební dělnictvo, stav živnostenský a řemeslnický, pro ochranu všech práv žen a pro jejich zrovnoprávnění s muži. Vyjadřoval podporu školství, hlavně zemědělskému, prosazoval svobodu vědeckých nauk, tisku a svobodu shromažďovací.⁵⁰

BdL patřila k hlavním průkopníkům politické linie německého aktivismu, zejména z iniciativy F. Křepka, který udržoval přátelské styky s prezidentem T. G. Masarykem, a F. Spiny. Ve straně bylo však i nacionalistické křídlo, které bylo pod vedením Josefa Mayera.

NĚMECKÁ KŘESŤANSKO-SOCIÁLNÍ STRANA LIDOVÁ (DEUTSCHE CHRISTLICH-SOZIALE VOLKSPARTEI, DCV)

Strana navazovala na tradice rakouské křesťanskosociální strany, která se konstituovala pod vlivem encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum* v devadesátých letech 19. století. V souvislosti s přípravou obecních voleb na jaře 1919 bylo třeba vybudovat organizační strukturu a vyvázat se z rozhodujícího vlivu vídeňské centrály.⁵¹ Svůj program v ČSR si strana stanovila na konferenci v Praze 2. listopadu 1919. Programové zásady s několika malými dodatky byly přijaty zemskou konferencí v Rumburku 7. prosince 1919 a na konferenci moravského a slezského vedení strany.⁵²

⁵⁰ Tamtéž, s. 1199.

⁵¹ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c., d., s. 877.

⁵² Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1201.

Jednalo se o konzervativní stranu občanského středu. V programových zásadách navazovala na rakouskou křesťanskosociální stranu. V národnostní otázce trvala na prosazení autonomie. Opírala se o zásady sociálního učení církve. Společenské problémy měly být řešeny zavedením stavovského uspořádání, které mělo potlačit třídní rozdělení.⁵³

Strana žádala demokratickou ústavu, která vyloučí jakýkoli politický či národnostní útlak. Spolupůsobení církve a státu a vzájemnou podporu obou považovala strana i v republice za možnou a žádoucí. Pro církve a její organizace žádala svobodu nauky, bohoslužby, obsazování úřadů a správy statků. Žádala pokud možno jednotné školství, jež by jednotlivé národy budovaly za státního dozoru, nechtěla svěřovat děti soukromým školám. Prosazovala povinné vyučování náboženství na nižších a středních školách, ponechání bohosloveckých fakult v rámci univerzit. Stavěla se proti cizonárodním vlivům, zejména proti nadvládě židovstva a naléhala na státní uznání Židů jako zvláštní národnosti ve státě. Prosazovala spolkovou, shromažďovací a tiskovou svobodu, zachování práva soukromého majetku, pronikavou pozemkovou reformu a podporu rolnického stavu.

Chtěla nemocenské, úrazové, starobní a invalidní pojištění, i pojištění pro případ nezaměstnanosti. Trvala na přiměřené úpravě pracovní doby, na péči o válečné poškozence, přidělení půdy vojínům vrátivším se z války - jsou-li znalí obdělávání půdy. Prosazovala sociální a politické zrovnoprávnění žen. Válečné půjčky by měly být zúročeny a vyplaceny. Chtěla udržovat přátelské styky zejména se sousedními státy. Odmítala militarismus v jakékoli formě.⁵⁴

K hlavním politickým oponentům DCV patřila po celé období dvacátých let sociální demokracie. Spory vyvolávala jejich rozdílná světonázorová orientace, která se projevovala zejména ve školské a kulturní problematice. Kromě toho sociální demokracie v prvním

⁵³ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c. d., s. 877.

⁵⁴ Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1204.

polovině dvacátých let organizovala kampaň podporující výstupy z církve. Napětí bylo i ve vztazích se Svazem zemědělců. Důvodem byla stejná cílová skupina voličů, kterou se obě strany snažily oslovit, totiž rolníci.⁵⁵

Mezi stranickou elitou převažovali zpočátku kněží, kteří byli již v první polovině dvacátých let nahrazeni laiky. Důvodem bylo mimo jiné snaha papeže Pia XI. omezit zastoupení kněží v politice. Prvním předsedou se stal Josef Böhr, který patřil k výrazným katolickým politickým činitelům ještě v době Rakouska-Uherska. Již na počátku dvacátých let se profilovalo aktivistické křídlo pod vedením Mayr-Hartinga, které ve straně postupně získalo rozhodující vliv. Existovalo zde ale i silné nacionální křídlo pod vedením K. Hilgenreinera a F. Luschky.⁵⁶

NĚMECKÁ NACIONÁLNÍ STRANA (DEUTSCHE NATIONALPARTEI, DNP)

Navazovala na činnost rakouskoněmeckých nacionálních stran. Po převratu však chybělo politické vedení, a tak vzniklo několik nekoordinovaných nacionálních spolků, což mělo za důsledek štěpení sil nacionálního tábora. DNP vznikla na olomouckém sjezdu dne 21. září 1919 sloučením nacionálních stran. Na podzim se do stranické organizace DNP připojil další nacionální spolek a v prosinci 1919 proběhl v Liberci první sjezd DNP.⁵⁷

Programové zásady DNP vycházely z německého nacionálního negativního stanoviska ke vzniku ČSR a zaměřovaly se na otázku národnostního sebeurčení pro Němce žijící na jejím území. DNP podporovala velkoněmeckou myšlenku. V programu byly patrné rysy antisemitismu.⁵⁸

⁵⁵ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c. d., s. 879.

⁵⁶ Tamtéž, s. 879.

⁵⁷ Tamtéž, s. 873.

⁵⁸ Tamtéž, s. 873.

Lodgman v rezoluci vytyčil národně-politické a státoprávní požadavky: Němci v sudetských zemích se dostali cizí mocí, nikoli vlastní vůlí, do československého státu. Mocenské poměry uznávají jen proto, že je uznat musejí. Nechtějí, aby úprava jejich politických práv byla konečná, vyhrazují si práva svobodného a neodvislého národa. Právo sebeurčení a samosprávy, rozdělení republiky svazově-státní ústavou a bez ohledu na dosavadní zemské hranice v samosprávná území, která se demokraticky sama spravují a vládou, přičemž každá obec volně rozhoduje, ke kterému území chce patřit. Voleným zástupcům těchto území má příslušet zákonodárství a správa zejména v oblasti lidovychovy, školství a osvěty, užívání jazyka, sociální péče, obchodu a živností, zemědělství a lesnictví, veřejných prací, hornictví, vodních cest, dopravy a milice. Jazyková práva menšin v těchto územích se mají stanovit podle zásad vzájemnosti a přísné rovnosti. Záležitosti, jež nejsou vyhrazeny ohraničeným územím, mají připadnout zákonodárství a správě celého státu. Územní zastupitelstva vysílají zástupce do zákonodárného svazového shromáždění. V zahraniční politice požaduje záruku volného kulturního a hospodářského styku soukmenovců jednotlivých národů mimo hranice. Vojenské a tajné státní smlouvy ať jsou pokládány za neplatné. Má se pracovat pro odzbrojení a pro vytvoření opravdového svazu národů. Tyto zásady chtěl vložit do ústavy, k jejich hájení by se měl utvořit svazový soudní dvůr, do něhož by každý národ vysílal stejný počet soudců. Soudní dvůr by rozhodoval o všech stížnostech na porušení ústavy, měl právo zrušit protiústavní nálezy, nařízení a zákony. V jiné rezoluci byl rozveden hospodářský a sociálně-politický program. Žádal daňovou úpravu na základě progresu, vyhovující sociální zákonodárství, vyvlastnění nadměrně rozsáhlých velkostatků pro vytvoření samostatných hospodářství, decentralizaci nuceného státního hospodářství, vyplacení válečných půjček, zavedení úrokové sazby, navázání přátelských styků se sousedními státy. Zavrhoval tvoření politických stavovských stran, které vedou k nadřazování stavovských

zájmů nad zájmy národní a k roztržení národní jednoty. V jiné rezoluci by mělo být školství samosprávnou věcí každého národa.⁵⁹

NĚMECKÁ NACIONÁLNĚ-SOCIALISTICKÁ STRANA
DĚLNICKÁ
(DEUTSCHE NATIONAL-SOZIALISTISCHE ARBEITERPARTEI,
DNSAP)

Navazovala na činnost Německé dělnické strany (Deutsche Arbeiterpartei) a svůj název dostala na sjezdu ve Vídni v květnu 1918. Protože stranická centrála byla v Ústí nad Labem, neznamenal oddělení od Vídně po vzniku Československa žádný problém. V Československu se strana ustavila na duchcovském sjezdu 15.-16. listopadu v roce 1919.⁶⁰

Rozčleněna byla ve 4 státech (Německo, Rakousko, Československo, Polsko). Dala si program všenněmecký. Orientovala se jak proti kapitalismu, tak proti marxismu. V pasážích týkajících se národnostních otázek se objevovaly velkoněmecké myšlenky, anšlusové tendence a také rasová obhajoba antisemitismu. Strana zastávala požadavek zavedení národnostní kulturní autonomie, který byl později rozšířen o autonomii územní.⁶¹

Protože vliv tehdejšího revolučního hnutí pronikal mezi jejich stoupence v řadách dělnictva, musela strana zesílit svou sociální politiku.⁶² Potírala výsady církevní, šlechtické a kapitalistické. Prosazovala zavedení drahotných a rodinných přídavků, úpravu pracovní doby na 8 hodin, zákaz noční práce pro ženy a mladistvé dělníky, volné sobotní odpoledne a neděle, zákonem stanovenou dovolenou, zákaz práce pro děti pod 14 let. Chtěla právní a politické zrovnoprávnění žen, novou úpravu školství ve smyslu jednotné školy, odškodnění nevinně zatčených a odsouzených. Odmítla zestátnovací

⁵⁹ Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1209.

⁶⁰ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c. d., s. 869.

⁶¹ Tamtéž, s. 869.

⁶² Bohemia, č. 195, 16. 11. 1919.

politiku na poli hospodářském a požadovala velkorysé provedení pozemkové reformy.⁶³

Na opavském sjezdu 24.-27. září 1920 prohlásila, že se staví za třídní boj potud, pokud se tím rozumí rozpor mezi tvořivou prací a příjmem bez práce. Tento boj nemá být rozhodnut společenským převratem, nýbrž reformou ve prospěch tvořivé práce.⁶⁴

Největším politickým rivalem DNSAP byla německá sociální demokracie, s kterou DNSAP soupeřila o získání přízně v dělnických řadách. Ve volbách 1920 DNSAP kandidovala společně s DNP. Od počátku svého politického působení v Československu vystupovala DNSAP jako nacionálně nejradikálnější ze všech německých stran. Již od počátku 20. let rozvíjela tato strana kontakty s rakouskými nacionálními socialisty i s říšskoněmeckou Hitlerovou NSDAP a vůdčí představitelé strany (H. Krebs, H. Knirsch a R. Jung) byli pravidelně jako řečníci zváni na shromáždění obou stran.⁶⁵

NĚMECKÁ DEMOKRATICKÁ SVOBODOMYSLNÁ STRANA (DEUTSCHE DEMOKRATISCHE FREIHEITSPARTEI, DDFP)

Z občanských stran stála nejbliže německé sociální demokracii. Vznikla 9. srpna 1919 v Teplicích splynutím nové německodemokratické strany se starou německou stranou pokrokovou. Jednalo se o liberální stranu občanského středu, která měla své příznivce především ve velkých městech a mezi německy smýšlejícími Židy. Tato strana nabízela demokratický program, nepřiznala se otevřeně k iredentistickým cílům, ale spokojila se prozatím s vytyčením požadavku neomezené národní samosprávy.⁶⁶ První sjezd se konal v Brně 15.-17. července 1920, svůj program stanovila DDFP až na 2. říšském sjezdu v Ústí nad Labem. 9.-11. prosince 1921.⁶⁷

⁶³ Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1221.

⁶⁴ Tamtéž, s. 1222.

⁶⁵ Tamtéž, s. 1222.

⁶⁶ Bohemia, č.157, 1. 10. 1919.

⁶⁷ Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1226.

Prosazovala plnou samosprávu, zachování německé půdy v německých rukou, ale současně nepředkládala žádné další národní požadavky a byla připravena ke spolupráci s československou vládou. Podporovala republikánskou demokratickou státní formu, zlepšení hospodářského postavení úřednictva a zjednodušení správy. Chtěla přeložení německých škol pražských na německé území, bezplatné školní vyučování, odluku státu od církve. Zrušení vázaného hospodářství, zastávala se práv majitelů válečných půjček a předválečných rent. Žádala náležitou státní péči o válečné poškozence. Podporovala zrovnoprávnění žen s muži.⁶⁸

Strana měla málo rozvinutou organizační síť, dobře fungující stranické organizace vznikly jen ve velkých městech. Neměla ani vlastní tisk, své myšlenky hlásala prostřednictvím pražského deníku Bohemie. Během první poloviny dvacátých let podporovala česko-německou spolupráci, k jejím zastáncům náležel Bruno Kafka. Někteří členové stranického vedení s touto politickou linií nesouhlasili.

NĚMECKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DĚLNICKÁ (DEUTSCHE SOZIAL-DEMOKRATISCHE ARBEITERPARTEI, DSAP)

V Československé republice stála na půdě vědeckého socialismu, založeného Marxem a Engelsem. Za cíl si vytkla odstranění kapitalistického hospodářského řádu a uskutečnění socialismu. Ustavila se na sjezdu strany v Teplících-Šanově od 30. srpna do 3. září 1919.⁶⁹ Seliger 20. října 1919 v Opavě prohlásil, že jeho strana nadále trvá na programu sebeurčení znamenající ovšem likvidaci versailleského systému. Dále řekl, že Němci se prozatím musí přizpůsobit a orientovat se na to, že budou muset nějaký čas žít v tomto státě.

Strana se stala v parlamentních volbách v roce 1920 nejsilnější německou stranou. Tehdejší předseda vlády Tusar si přál její vstup do

⁶⁸ Tamtéž, s. 1227.

⁶⁹ Tamtéž, s. 1215.

vlády, tuto myšlenku podporoval i prezident T. G. Masaryk. Nestalo se tak. DSAP odmítla vstup do Německého parlamentního svazu, ale zároveň i ona napadala národnostní poměry v Československu. Vystupovala ostře proti československé ústavě i proti přijatému jazykovému zákonu. Užší spolupráci s československou sociální demokracií bránily nacionální postoje DSAP, které strana v první polovině dvacátých let zastávala.⁷⁰

8. VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČSR

Zákonem ze dne 29. února 1920 byl vydán volební řád do Národního shromáždění. Opíral se o zásady poměrného zastoupení, čímž bylo vyloučeno majorizování stran a národnostním menšinám bylo zaručeno spravedlivé zastoupení v zákonodárných sborech. Zavedením II. a III. skrutinia se mělo zamezit, aby nahodilé přiřazování mandátů nebylo na úkor zásady rovnosti. Princip poměrného zastoupení, s kterým přišly i vázané kandidátní listiny, vykázal stranám jiné postavení, než jaké měly dříve, kdy se volby prováděly podle majoritní zásady. Systém vázaných listin vedl od voleb osobních k volbám programovým.

Volby do poslanecké sněmovny se konaly 18. dubna 1920 ve všech volebních krajích kromě plebiscitního území na Těšínsku, ve Spiši a Oravě, dále s vyloučením Podkarpatské Rusi, okresu hlučínského, Vitorazska a území Valčic. Do senátu Národního shromáždění se volilo 25. dubna 1920 s vyloučením těch samých krajů, jež nevolily do poslanecké sněmovny.

Pro německé nacionalisty měly být volby důležitým měřením národních sil a manifestací za německé požadavky. Takový charakter mohly získat jen v případě, kdyby došlo k vytvoření jednotného volebního bloku všech německých stran. Pro jednotnou německou kandidátku ve volbách se vyslovoval především vůdce DNP Lodgman. Tento požadavek podporovala též DNSAP a německé skupiny ve

⁷⁰ Malíř, Jiří - Marek, Pavel a kol., c. d., s. 866, 867.

vnitrozemí, které se obávaly, že by se tříštěním hlasů ještě více oslabily jejich pozice.

Němečtí sociální demokraté odmítli Lodgmanovu nacionalistickou platformu a později i jeho nabídku na společnou stranu či aspoň volební blok pro volby do parlamentu. Sociální demokraté totiž očekávali od voleb značné rozšíření svých politických pozic a nehodlali v tomto směru přinášet oběti ve prospěch ostatních německých stran. Toto odmítnutí bylo způsobeno též sociálně politickou diferenciací. Ustavující sjezd německé sociální demokracie, konaný v září 1919 v Teplicích, vytyčil cíl získat většinu německého obyvatelstva ČSR pro socialismus. Němečtí sociální demokraté se oddělili od nacionálního bloku nejen sociálně politicky, ale i svým přístupem k republice.

Rozhodnutí sociálních demokratů vyvolalo v ostatních německých stranách obavy, že v případě vytvoření jednotného německého občanského bloku získají sociální demokraté značný počet nových hlasů.⁷¹ A tak byl nakonec návrh téměř všemi stranami zamítnut a ty kandidovaly vesměs samostatně. Agráři, křesťanští sociálové a liberální demokraté vytvořili samostatné strany a odmítli nejen společnou nacionální stranu, ale i společný volební blok s negativistickou platformou. Ta zůstala blízka jen nacionalům (DNP) a německým nacionálním socialistům (DNSAP), kteří vytvořili společný volební blok Deutsche Wahlgemeinschaft. Jen výjimečně vznikly společné kandidátky, díky nimž se do parlamentu dostala i DDFP.⁷²

Ze všeho zbylo jen prohlášení, že po volbách budou zvolení poslanci vystupovat v parlamentě společně ve všech záležitostech, které se budou týkat celkových zájmů německé menšiny.

Německé strany se též dohodly, že volební kampaň bude probíhat bez vzájemného napadání a osočování. Ale s blížícími se volbami se ozývala kritika protivníků z německého tábora. To samozřejmě ještě podkopávalo už tak dost otřesenou jednotu německé menšiny. Útoky

⁷¹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 201.

⁷² Národní shromáždění Republiky Československé v prvním desetiletí, s. 1189.

sociální demokracie na německé občanské strany kritizoval i německý tisk.⁷³ Vyhrocenou volební kampaň měla i BdL, která bojovala o voliče, především o malozemědělce, s německou sociální demokracií. Jedno z předvolebních hesel BdL bylo: „Zvolte: nucená práce na zestátněném pozemku, nebo svobodný člověk na vlastní rodné hroudě!“⁷⁴ Kromě sporů mezi sociálními demokraty a občanskými stranami, které nevyplývaly jen ze zásadních politických a ideových rozdílů, ale především ze snah o získání rozhodujícího politického vlivu mezi Němci, začalo docházet k třenicím mezi agrárníky a extrémními nacionalisty z DNP a DNSAP. Docházelo k diskusi o stavovské politice, o níž nacionalistické strany prohlašovaly, že poškozují německé národní zájmy.⁷⁵

Rozdílné postoje byly mezi německými stranami v otázce pozemkové reformy. Zatímco nacionálové se k ní stavěli odmítavě, agrárníci brali ohled na stoupence strany z řad drobného rolnictva, požadující rozdělení půdy velkostatků. Agrárníci tak pozemkovou reformu v podstatě schvalovali a kritizovali jen její nacionální pozadí, tedy přidělování půdy německých velkostatků českým žadatelům. Agrární strana ostře vystupovala proti vázanému hospodářství, ostatní německé občanské strany tato otázka ale příliš nezajímala, takže poskytovaly agrárníkům v tomhle směru jen velmi malou podporu.

Přes všechny tyto rozpory prosazovaly německé občanské strany v podstatě to stejné. Kritizovaly mírové smlouvy a odmítaly ponechání Němců v Československu. Požadovaly změnu ústavy, odstranění nebo novelizaci zákonů, rozšíření samosprávy, ochranu německého školství, státních zaměstnanců, vojenských gážístů. Odmítaly pozemkovou reformu, především vyvlastnění lesů v pohraničí. Domáhaly se uznání všech válečných půjček v plném rozsahu, jelikož Němci v ČSR do nich investovali značné sumy a měnová odluka provedená 25. února 1919

⁷³ Bohemia, č. 84, 9. 4. 1920.

⁷⁴ Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte auf dem Weg in den Aktivismus, in: Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteierstaat, s. 415.

⁷⁵ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 202.

je znehodnocovala. Chtěly zabránit ovládnutí německého majetku (nostrifikace akcií). ČSR vytykaly závislost na Francii a požadovaly navázání užších vztahů a obchodních styků s Německem a Rakouskem.

Mezi Čechy i Němci zvítězila ve volbách sociální demokracie. Výsledky všech úspěšných stran ve volbách do Poslanecké sněmovny byly následující⁷⁶:

Název strany	Počet hlasů	Počet procent	Man-dáty
Československá sociálně demokratická strana dělnická	1 590 520	25,7	74
Československá strana lidová	699 728	11,3	33
Německá sociálně demokratická strana dělnická	689 589	11,1	31
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	603 618	9,7	28
Československá strana národně socialistická	500 821	8,1	24
Československá národní demokracie	387 552	6,3	19
Německý volební blok (Deutsche Wahlgemeinschaft)	328 735	5,3	15
Slovenská strana národní a rolnická	242 045	3,9	12
Svaz zemědělců	241 747	3,9	11
Německá křesťansko-sociální strana lidová	156 751	2,5	7
Maďarsko-německá křesťansko-sociální strana lidová	139 355	2,2	5

⁷⁶ Kracik, Jörg, Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938, s. 74; Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, s. 241. Při rozpočítání mandátů z německého volebního bloku a z německého společenství na jednotlivé strany bylo rozložení mandátů následující: DNP- 12, DNSAP-5, BdL-13, DCV-9, DDFP-2.

Spojení německých stran (Deutsches Parteienbündnis)	129 013	2,1	6
Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská	122 813	2	6
Maďarsko-německá sociální demokracie	108 546	1,8	4
Německá demokratická svobodomyšlná strana	32 595	0,5	2

V rámci německých stran získala sociální demokracie 43,5% hlasů. Druhé bylo volební společenství DNP, DNSAP a některých menších skupin s 20,7%. Po nich následovali němečtí agráři s více než 15 procenty, dále křesťanští sociálové s téměř 10 procenty hlasů. Samotná DDFP získala 2,1% hlasů.⁷⁷

V senátních volbách dopadly německé strany následovně: DSAP získala 16 mandátů, BdL 7, DCV 4, DNP 6, DNSAP 2 a DDFP 2 mandáty.⁷⁸

⁷⁷ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 208.

⁷⁸ Záděra, Vladimír, Politické strany v Národním shromáždění, s. 33.

III. NĚMECKÝ PARLAMENTNÍ SVAZ

1. VZNIK NĚMECKÉHO PARLAMENTNÍHO SVAZU

Iniciativa k vytvoření jednotného německého bloku vyšla opět ze strany německých nacionálů. Krátce po volbách navrhl Lodgman, aby bylo zahájeno jednání o utvoření společné organizace německých stran. Ve dnech 6. a 7. května tak došlo v Zrcadlovém sále Německého domu v Praze k prvnímu jednání. Rozpory mezi jednotlivými politickými směry byly natolik velké, že je nebylo možno překlenout nacionálními požadavky. Především se pro myšlenku německé jednoty nepodařilo získat sociální demokraty, ačkoliv politikové občanských stran tvrdili, že chtějí německou jednotu k prosazení nacionálně-politických otázek, nikoliv orgán občanských stran brojících proti socialismu.⁷⁹ Přesto sociální demokraté odpověděli, že sice sympatizují s národnostními požadavky německé menšiny a chtějí je podporovat, ale nemohou jít do jednotného německého bloku, neboť ten nezajišťuje prosazení sociálních požadavků, za něž strana bojuje.⁸⁰ Toto své stanovisko potvrdili v dopise Lodgmanovi 20. května 1920. Zdůvodnili je tak, že německé občanské strany vidí hlavní smysl své politiky v dosažení sebeurčovacího práva pro německý národ. Sociální demokracie se od občanských stran odlišuje v tom, že zastává rozdílné metody a cíle boje. Zpočátku se spokojí s dosažením samosprávy v rámci ČSR, sebeurčovacího práva chce dosáhnout, až nastanou příznivější podmínky.⁸¹ Teze o jednotě ztratila svůj smysl i obsah, neboť chyběla nejsilnější německá strana.

Vzápětí se ukázalo, že se nepodaří nalézt ani společný program, který by vyhovoval všem německým občanským stranám. Agrárníci se sjednocením souhlasili, ale vyžadovali volnost, pokud jde o jejich

⁷⁹ Bohemia, č. 111, 12. 5. 1920.

⁸⁰ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 210.

⁸¹ Bohemia, č. 119, 21. 5. 1920.

hospodářské zájmy. Křesťanští sociálové požadovali to samé ohledně náboženských problémů.⁸² Ještě problematičtější bylo stanovisko DNSAP, která prohlásila, že do bloku vstoupí jen tehdy, pokud tam budou i sociální demokraté, ale že i potom si vyhrazuje volnost jednání ve všech záležitostech, které se nebudou týkat nacionálních zájmů. Ještě před vznikem jednotného německého bloku tvrdila, že strany v něm sdružené se vzdaly „práva na sebeurčení“, takže nacionalisté s nimi nemohou spolupracovat.⁸³ To byla jasná snaha zbavit DNP podpory nacionalisticky smýšlejících vrstev. Nebyla to ale pravda, neboť nacionálové nehodlali ustoupit od svých iredentistických záměrů, a byli to v podstatě jen oni, kdo prosazovali koncepci organizačně i ideově jednotného německého bloku.

13. května 1920 DNSAP oznámila ostatním německým občanským stranám, že je sice ochotná vstoupit do svazu všech německých stran, ale nesouhlasí s navrhovanými zásadami společného svazu, a tak si ponechá konečné vyjádření až na příští říšskou konferenci.⁸⁴ Myšlenka německého svazu byla blízká Německé demokratické svobodomyšlné straně (DDFP), neboť ta doufala, že v takovém seskupení by se mohla lépe uplatnit než při samostatné činnosti.

Nakonec byla nastoupena cesta ústupků a němečtí agráři, křesťanští sociálové, demokraté a němečtí nacionálové se zachovali podle původního úmyslu a vytvořili 13.-14. května Německý parlamentní svaz. Nebyl to tedy původně zamýšlený monolitní blok, nýbrž pouze parlamentní sdružení poslanců a senátorů jmenovaných stran, které mělo zabezpečit společný taktický postup Němců v poslanecké sněmovně a senátě.⁸⁵ Při vytvoření parlamentního svazu bylo rozhodnuto o jeho vedoucím orgánu. Mělo jím být předsednictvo složené z předních činitelů jednotlivých stran. Předsedou

⁸² Venkov, č. 109, 9. 5. 1920.

⁸³ Dietl, Werner, c. d., s. 216; AKPR D 9254/20; Přítomnost, 18.3. 1931, r. VIII., č.11; Bohemia, č. 107-108, 7. a 8. 5. 1920.

⁸⁴ Bohemia, č. 113, 14. 5. 1920.

⁸⁵ Bohemia, č. 114, 15. 5. 1920.

parlamentního svazu byl v prvním období Lodgman, ačkoliv jeho strana měla méně mandátů, než měli agráři. To muselo být českou stranou pochopeno jako příklon německých agráří k negativní politice.⁸⁶ Předsednictví se mělo každého čtvrt roku střídát mezi Lodgmanem, Křepkem a Vetter-Lilie.⁸⁷ Později v důsledku rostoucích rozporů mezi stranami bylo rozhodnuto, že předsedy parlamentního svazu budou postupně vůdčí představitelé zúčastněných stran, kteří budou voleni vždy jen na období parlamentního zasedání. Členové prvního svazového vedení byli Křepka a Jiří Hanreich za BdL, Lodgman a Alois Baeran za DNP, Vetter a Böhr za DCV a Kafka za DDFP.⁸⁸ Ve stanovách parlamentního svazu byla možnost stranického veta. Znamenalo to, že každá strana mohla zamítnout návrh, s kterým nesouhlasila. Pro dosažení efektivní práce uvnitř parlamentního svazu byly vytvořeny dva referáty, které se odborně zabývaly požadavky a přáními jednotlivých volebních obvodů.⁸⁹

DNSAP nadále otálela se vstupem do Německého parlamentního svazu. Na říšské konferenci 16. května 1920 opakovala dřívější argumenty, když prohlásila, že sice souhlasí se sjednocením Němců, ale do svazu vstoupit nemůže, neboť není záruky, že svaz bude skutečně prosazovat právo na sebeurčení pro Němce.⁹⁰ To byl ovšem jen taktický manévř. Když bylo později zřejmé, že DNSAP tímto postojem nic nezíská, připojila se bez rozpaků k parlamentnímu svazu.⁹¹

Sudetoněmecké strany se sice naoko smířily s politikou na půdě republiky, avšak Lodgman von Auen, mluvčí Německého parlamentního svazu, republiku odmítal a jeho cílem bylo sudetoněmecké sebeurčení, tj. spojení s Německem. Německé strany tedy zůstaly pod vlivem silného nacionálního šovinismu a odmítaly

⁸⁶ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 150.

⁸⁷ Prager Tagblatt, 15. 5. 1920.

⁸⁸ Bohemia, č. 113, 14. 5. 1920.

⁸⁹ Dietl, Werner, c. d., s. 217.

⁹⁰ Bohemia, č. 116, 18. 5. 1920.

⁹¹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 212.

spolupráci a klidné soužití rozdílných národností v rámci Československa.⁹²

25. května 1920 byla utvořena druhá Tusarova vláda, která se opírala o spojenectví dvou československých stran, sociálních demokratů a agrárníků. Tusar se chtěl vyhnout koalici všech československých stran včetně národních demokratů, která by znemožnila možnou dohodu s Němci. Chtěl levicovou vládu socialistů a agrárníků, která by byla založena na spoluúčasti podobně zaměřených německých stran. Počátkem května se jednalo o možné spoluúčasti německých sociálních demokratů na vládě, jednání ale ztroskotala.⁹³ Němečtí sociální demokraté trvali na nacionálních ústupcích a Tusar se obával podobně jako některé jiné československé strany negativní reakce národních demokratů v čele s Kramářem.⁹⁴ Tusar se obrátil i na německé občanské strany a nabídl jim ministerská křesla, ale Německý parlamentní svaz pod vedením Lodgmana von Auen odmítl.⁹⁵ Tendence ke spolupráci s českou stranou se objevovaly ve straně německých agrárníků. V této chvíli se ale neodvažovali dávat tyto tendence příliš najevo. Obávali se, že budou obviněni Lodgmanem z národní zrady.⁹⁶

26. května se konala první schůze poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé v Rudolfinu. Každý mohl mluvit jazykem, který si zvolil, a to platilo i na dalších zasedáních. Čeští Němci museli slavnostně slíbit věrnost Československu. Když byla čtena jména poslanců, došlo k protestům některých německých poslanců, neboť jejich německá křestní jména byla přeložena do češtiny. Až na tento menší incident proběhly sliby věrnosti ČSR bez

⁹² Bohemia, č. 123, 27. 5. 1920.

⁹³ Bohemia, č. 106, 6. 5. 1920.

⁹⁴ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 147.

⁹⁵ Beneš, Zdeněk a kol., c. d., s. 65.

⁹⁶ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 148.

dalších komplikací. O něco klidněji probíhalo zasedání senátu v zasedacím sále budovy starého zemského sněmu.⁹⁷

Společné zasedání nové poslanecké sněmovny a senátu Němci uvítali. Při té příležitosti vydali členové Německého parlamentního svazu zvláštní provolání „K německému lidu“ (An das deutsche Volk in den Sudetenländer), v němž shrnuli program, s nímž vstupovali do parlamentu. Slibovali, že budou prosazovat německé zájmy, požadovat právo na národní svébytnost a bojovat proti důsledkům mírových smluv. Kritizovali upírání práva na sebeurčení Němců, omezování německého hospodářského života a potlačování německé kultury a řeči.⁹⁸ Německý parlamentní svaz žádal o napravení křivd z posledních měsíců a let a končil pro český národ nepovzbudivou větou: „Stát sám zachovat je pak úkolem těch, kdo jej vytvořili.“⁹⁹ Podobné sliby se objevily i v prohlášeních DNSAP a německé sociální demokracie. Především DNSAP se prezentovala jako jediný důsledný zastánce německých zájmů a práva na sebeurčení.

27. května 1920 mělo dojít k volbě prezidenta ČSR. Na této volbě Masaryk trval, ačkoliv část politiků tvrdila, že Masaryk byl zvolen prezidentem revolučním Národním shromážděním a další volba by měla podle ústavy být až za sedm let, tedy v listopadu 1925. Někteří čeští politikové toto Masarykovo rozhodnutí přijímali s nevolí, viděli v tom přezkoumání rozhodnutí revolučního Národního shromáždění a obávali se, aby toho Němci nezneužili jako argumentu při jejich boji o revizi zákonů revolučního Národního shromáždění. Masaryk tyto důvody odmítl a trval na volbě prezidenta zvoleným Národním shromážděním. Chtěl tak posílit ideu demokracie a státní suverenity.¹⁰⁰

Při volbě prezidenta bylo předem jasné, že nemůže zvítězit nikdo jiný než T. G. Masaryk, který byl i pro část německých poslanců přijatelnou osobou pro svou vůli ke kompromisu s Němci. Masaryk

⁹⁷ Dietl, Werner, c. d., s. 224- 226.

⁹⁸ Bohemia, č. 123, 27. 5. 1920.

⁹⁹ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 260.

¹⁰⁰ Dietl, Werner, c. d., s. 227.

považoval účast Němců ve vládě za účelnou. Byl toho názoru, že každá strana, která uznává státní politiku a stát, má právo podílet se na státní správě.¹⁰¹ Již dříve nabídl profesoru Josefu Redlichovi místo ministra obchodu a Rudolfu Kellerovi, vydavateli Prager Tagblatt, ministerstvo školství.¹⁰² Přesto Německý parlamentní svaz pod vedením Lodgmana odmítl volbu Masaryka prezidentem, a to z několika důvodů. Za prvé proto, že 21. prosince 1918 prý urazil sudetské Němce prohlášením: „My jsme náš stát zřídili. Naši Němci přišli do naší země jako kolonisté a přistěhovalci.“¹⁰³ Druhým důvodem bylo, že se Masaryk podílel na oktrojování ústavy, která podle mínění Německého parlamentního svazu bude platit tak dlouho, jak dlouho bude chráněná vojenskými prostředky. Za třetí revoluční Národní shromáždění a jeho vláda se souhlasem Masaryka prosadily takové zákonodárství a takovou správu ČSR, kterými urazily Němce, utlumily německé hospodářství, způsobily, že německý majetek padl do českých rukou, že německá kultura a řeč byly zkráceny ve svých právech a že Němci jsou pronásledováni.¹⁰⁴ Tyto tři „důvody“ s částečnou výjimkou prvního byly propagandistické. Šlo o politickou demonstraci.

Proti Masarykovi stál protikandidát německých občanských stran, profesor pražské německé univerzity, senátor DNP a církevní historik ThDr. August Naegle. Rakouský vyslanec v Praze Dr. Marek zjistil od jednoho člena svazu, že teprve krátce před hlasováním se Německý parlamentní svaz dokázal dohodnout na společném kandidátovi.¹⁰⁵ A. Naegle byl volen poslanci parlamentního svazu. Němečtí sociální demokraté odevzdali prázdné lístky. Když nově zvolený prezident Masaryk skládal v parlamentu slavnostní slib, byl většinou shromáždění odměněn bouřlivým potleskem. Češi a Slovinci povstali,

¹⁰¹ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 42.

¹⁰² Tamtéž, s. 147.

¹⁰³ Bohemia 27. 5. 1920; Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, s. 262. Linz ve své knize nepřesně uvádí, že k prohlášení prezidenta došlo 22. 12. 1918.

¹⁰⁴ Dietl, Werner, c. d., s. 227, 228.

¹⁰⁵ Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, s. 264.

povstali také němečtí sociální demokraté a němečtí agráři. Ostatní Němci zůstali sedět. Tímto gestem dali poslanci a senátoři BdL najevo, že plně neschvalují tvrdě konfrontační styl DNP, i když jejich snaha udržet disciplínu a soudržnost Německého parlamentního svazu byla zatím silnější.¹⁰⁶ Lodgman zorganizoval protimasarykovský incident. Byl reakcí na Masarykovo prohlášení pronesené po převratu, že Němci jsou v Československu kolonisté a přistěhovalci. Masaryk později tohoto svého výroku litoval a vzal jej zpět.¹⁰⁷ Po Lodgmanově prohlášení, že němečtí kolonisté a imigranti opouštějí sál, poslanci Německého parlamentního svazu odešli. Němečtí sociální demokraté nebyli tak radikální a jejich mluvčí Seliger se vyjadřoval i při opakování sebeurčovacího požadavku už spíše v duchu „státového ohrazení“ než vysloveného odmítnutí státu.¹⁰⁸

Tusar ve svém vládním prohlášení mluvil o nezbytné národnostní snášenlivosti. Vyslovil pochopení pro to, že se Němci vžívají do nových poměrů těžce. Také prohlásil, že není vinou české strany, že Němci se vzdalují možné parlamentní spolupráci, a vyjádřil přání, aby Němci, kteří po dlouhá staletí v tomto státě s Čechy žili, spolupracovali na vybudování státu.¹⁰⁹

1. června nastal den, kdy mohli němečtí poslanci poprvé vyjádřit z parlamentní tribuny své stanovisko k současným poměrům a k československému státu. Lodgman doufal, že on jediný bude vystupovat jménem Německého parlamentního svazu, aby bylo zjevné, že svaz je naprosto jednotný. Ale nestalo se tak. Lodgman sice pronesl prohlášení svazu, ale své stanovisko vyjádřili i Křepek a Kafka. DNSAP vystoupila stejně jako sociální demokracie zcela samostatně. Všichni němečtí řečníci trvali na právu sebeurčení a požadovali autonomii, jejich projevy se lišily jen tónem a formulací.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 266.

¹⁰⁷ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 143.

¹⁰⁸ Kural, Václav, Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938), s. 43.

¹⁰⁹ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 151; TZ PS, 2. schůze, 1. 6. 1920.

Prohlášení Německého parlamentního svazu nepřineslo ve srovnání s nedávným svoláním nic nového. Lodgman řekl, že podmínky a zásady, jimiž se řídily spojené mocnosti při sestavování mírové smlouvy, byly chybné, že tento stát vznikl na úkor historické pravdy a že rozhodující velmoci byly klamány o pravém stavu věcí. Dále prohlásil, že Němci v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku nikdy neměli vůli spojit se s Čechy a uzavřít s nimi svazek k vytvoření Československé republiky. Československá republika je tedy podle něj výsledkem jednostranné české vůle. Nikdo se prý netázal sudetských zemí po jejich vůli a výsledek mírových smluv není tedy s ohledem na ně ničím jiným než sankcí násilnického, ale nikoliv právního stavu. I hubená ochrana, kterou spojené velmoci německý národ obmyslily, byla podle Lodgmana zničena násilným způsobem československým revolučním shromážděním a veškeré československé zákonodárství i s oktrojovanou ústavou znamená prý zřejmé porušení menšinové ochranné smlouvy. Lodgman oznámil, že žádný z těchto zákonů neuznává pro Němce jako závazný, protože Němci se nezúčastnili jakéhokoli jednání o zřízení tohoto státu. Odmítl termíny československý národ a československý jazyk. Proklamoval, že se Němci nikdy nepřestanou domáhat sebeurčení německého národa, přičemž nynější stav prohlásil za Němce nevhodný a se zásadami moderního vývoje neslučitelný.¹¹⁰

Obdobně, i když věcněji a méně nenávisně, vyznělo prohlášení Křepkovo¹¹¹ a Kafkovo¹¹². Jung zaútočil na hranice Československé republiky stanovené mírovými smlouvami.¹¹³

Jen prohlášení německé sociální demokracie, pronesené Seligerem, dávalo naději, že tato strana má blíže k pozitivní činnosti než ostatní. Seliger hodnotil situaci realističtěji a chápal, že uskutečnění německého práva na sebeurčení pro Němce nebude v tomto okamžiku snadné,

¹¹⁰ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 260; TZ PS, 2. schůze, 1. 6. 1920.

¹¹¹ TZ PS, 5. schůze, 10. 6. 1920.

¹¹² TZ PS, 4. schůze, 8. 6. 1920.

¹¹³ TZ PS, 2. schůze, 1. 6. 1920.

proto prosazoval národní samosprávu Němců v ČSR. Požadoval vzájemnou součinnost všech národů v nejširších rozměrech a vybudování socialismu. Dále prohlásil, že jeho strana je proti obstrukci a že by ji pomáhala potírat, ať už by ji prováděl kdokoli, tedy i Němci.¹¹⁴

Parlamentní projevy měly i účel politickopropagandistický a snesly proto i silná slova. Německý parlamentní svaz podal návrh, aby poslanecká sněmovna ihned předala veškeré zákony, vydané za součinnosti dřívějšího Národního shromáždění, mimo zákony ústavní, ohledně nichž bude zvláště postupováno, příslušným výborům podle jejich obsahu, aby tam byly neprodleně prozkoumány v ohledu formálním a věcném. Na tomto podkladě by pak byly sněmovně co nejrychleji předloženy návrhy na zrušení, změnu nebo potvrzení těchto zákonů.¹¹⁵ Kromě toho podávali Němci demonstrační návrhy. Požadovali hlasování lidu v nečeských územích, aby se zjistila jejich vůle ohledně státní příslušnosti. Šlo o propagandistická hesla. Lodgmanovým heslem také bylo: „Pouze události světové mohou rozhodnout o našem osudu.“¹¹⁶ Němečtí zástupci požadovali, aby stát byl uznán za národnostní a podle toho ústavně přebudován na základě široké národnostní autonomie. Takovou cenu nechtěla zaplatit žádná česká strana.

Ačkoliv německý tisk udělal kolem těchto vystoupení hodně hluku, nemělo to praktický účinek. Sice došlo někde k polemikám s českými listy, které v obdobně nacionalistickém tónu kritizovaly německé projevy, ale v zahraničí nebyly žádné odezvy. Dohodové mocnosti se o tyto záležitosti přestaly zajímat, o mnoho lepší to nebylo ani v Německu či Rakousku.

Československo zatím upevňovalo své mezinárodní postavení. 4. června 1920 byla uzavřena mírová smlouva s Maďarskem, spory

¹¹⁴ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 218; TZ PS, 3. schůze, 2. 6. 1920.

¹¹⁵ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 262, 263.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 262.

s Poláky o Těšínsko se dostávaly do závěrečné fáze. Tyto a jiné skutečnosti dokazovaly, že v dohledné době není naděje na podstatnou změnu mezinárodního vývoje, a tedy ani naděje na rozvrat jednoty a samostatnosti Československa. Této skutečnosti se musela přizpůsobit i německá politika, ostatně to pro ni nebyla žádná změna, neboť s tímto faktem Němci zcela jistě počítali již před volbami. Uznání této skutečnosti se neobešlo bez projevů nacionálního odporu.

Už se začaly projevovat jisté rozdíly mezi sudetoněmeckými politiky. Aktivisty byli pak nazváni ti němečtí politikové, kteří byli ochotni spolupracovat s českými stranami za předpokladu, že najdou porozumění pro politické a především hospodářské požadavky. Na prvním místě stál požadavek plné autonomie. Negativisté obvykle, ale ne vždy, odmítali zatím jakoukoliv spolupráci s českými politiky. Zpočátku nebyly rozdíly příliš patrné, neboť zatím se řešily problémy, na kterých nebylo obtížné se v sudetoněmeckém prostředí shodnout. Byla to především otázka válečných půjček a jejich uznání Československem. Československo je totiž v roce 1919 obstavilo a od té doby bylo jejich uhrazení nejisté. Němci do nich investovali značné sumy, často se jednalo o nepřilíš majetné Němce, kteří do těchto půjček vložili, mnohdy pod nátlakem, své úspory. Německé strany byly v otázce válečných půjček jednotné. V polovině června 1920 vystoupili v parlamentě za uznání válečných půjček Karel Kostka, Josef Böhr, Josef Fischer, Josef Mayer, Arnošt Schollich a došlo k polemikám mezi nimi a českými poslanci, především Aloisem Rašínem.¹¹⁷ Válečné půjčky měly být částečně řešeny vypsáním 4. státní půjčky. Za sto korun válečných půjček mohl předkladatel dostat papíry státní půjčky v hodnotě 75 Kč za podmínky, že si koupí dalších 75 Kč půjčky za hotové. Němci ale žádali proplacení válečných půjček v plné výši.¹¹⁸

¹¹⁷ TZ PS 9. a 10. schůze, 18. a 19. 6. 1920.

¹¹⁸ Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918-1929, s. 188.

Tato německá jednota však končila tam, kde se věc týkala jen určité společenské skupiny. Ať už šlo o osud vázaného hospodářství, nebo o otázku pozemkové reformy. To se projevilo i uvnitř Německého parlamentního svazu. Agráři nacházeli porozumění pro své požadavky spíše mezi českými agráři. Mezi německými průmyslníky, kteří ve většině případů volili DDFP, se začal postupně revidovat dosud negativní postoj k ČSR. Snažili se využít poválečné konjunktury a nehodlali se zatěžovat nikam nevedoucími nacionálními spory. Ty ale pokračovaly.

K nepokojům došlo v létě 1920. 23. června slavili jihlavští Němci svátek slunovratu, při kterém došlo z neznámých důvodů ke střelbě a zahynuli dva čeští vojáci. To vyvolalo pobouření mezi vojskem, které převzalo kontrolu nad městem a vyhnalo německé úředníky a městskou policii. Teprve po zásahu vyšších úřadů byla tato opatření zrušena. I při parlamentním jednání docházelo k protičeským útokům, především ze stran DNP a DNSAP. Například poslanec Wolfram Lehnert nazval české poslance „katovými holomky Dohody“ a jindy vykřikoval, že Němci si přinesou do parlamentu revolvery. Baeran nazýval legionáře „krvavými psy“, což mělo za následek, že se před nimi musel za svého pobytu v Praze skrývat.¹¹⁹

17. července 1920 zasedal v Praze Německý parlamentní svaz. Přijal rozhodnutí, že i nadále bude usilovat o uznání válečných půjček. Velkou pozornost věnoval blížícím se odvodům, bylo totiž nutné rozhodnout, s jakým stanoviskem se budou obracet k německým rekrutům. Veřejně vyzývat k sabotáži se německé strany neodvážily, přesto využily této příležitosti k vyvolávání nepokojů. Ze zasedání byla vydána výzva k německému obyvatelstvu, aby jednotně podpořilo politiku Německého parlamentního svazu.¹²⁰ Spina ale kritizoval dosavadní vystupování svazu. Prohlásil, že BdL sice trvá na stanovisku úplné územní autonomie a neomezené obraně všeho, co „osvobodí“

¹¹⁹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 222.

¹²⁰ Bohemia, č. 168, 18. 7. 1920.

Němce. Odmítl však politiku, která stojí jediné na bázi převratů a sleduje jen negativní politiku. Bylo to odmítnutí Lodgmanovy koncepce. Spina svaz ujistil, že jeho strana stojí na stanovisku přísné opozice, která však musí být jednotně řízená. Rakouský vyslanec v Praze referoval, že Spinovo prohlášení způsobilo rozčarování u radikálních členů svazu.¹²¹

Politický vývoj mezi Němci byl tedy složitý a vedle vysloveně odmítavých postojů se začaly objevovat snahy o jednání s českými stranami. Tyto náznaky byly ale dosud slabé a v druhé polovině roku 1920 zanikly v nové bouři nacionálních sporů.

V létě 1920 podnikli Sověti ofenzívu do Polska, což mělo v ČSR částečný vliv na vzestup komunistického hnutí. Prohloubil se rozkol československé sociální demokracie. Ten měl vyřešit sjezd strany. Vedení strany, v němž měl převahu reformní proud, se obávalo výsledků sjezdu a usilovalo o jeho odložení. Stoupenci revolučního proudu se rozhodli sjezd uskutečnit. Za těchto podmínek došlo k vládní krizi.

Němečtí nacisté se domnívali, že nastává rozpad poválečného systému v Evropě, a doufali, že bude možné konečně uskutečnit sny o sjednocení Německa. O této možnosti jednali vůdcové nacistů z Německa, Rakouska a Československa na mezinárodním sjezdu 7.-8. srpna 1920 v Salcburku. Za Československo se jednání zúčastnili Knirsch a Jung. Ostatní německé strany hodnotily situaci realističtěji, přesto doufaly, že se jim podaří na vnitropolitické krizi vydělat.

Za této situace československá sociální demokracie po dohodě s dalšími vládními stranami a prezidentem vystoupila z koalice. Protože neexistovalo žádné jiné politické seskupení ochotné převzít v této situaci odpovědnost za stát, jmenoval T. G. Masaryk 15. září 1920 úřednickou vládu v čele s ministerským předsedou Janem Černým. Rozpravy o programu vlády se neúčastnili zástupci německých stran

¹²¹ Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, s. 283, 284.

sdužených v parlamentním svazu. Křepek to zdůvodnil tím, že vláda nezajistila znovuvztyčení pomníku císaře Josefa II. v Teplících a potrestání těch, kteří jej strhli.¹²² Jan Černý ve svém vládním prohlášení řekl, že ohledně vztahu k národnostním menšinám trvá na stejných právech, ale též na stejných zákonných povinnostech.¹²³

2. NĚMECKÝ PARLAMENTNÍ SVAZ V PLNÉ SÍLE

Se změnou vlády, z Tusarovy na vládu Černého, se přiosťřilo politické chování Němců. Jejich opozice nabyla na prudkosti a příležitostně se měnila i v obstrukci. Sami to vysvětlovali tím, že mají odpor k nedemokratičnosti úřednické vlády. Zřejmě ale hlavními příčinami bylo, že za Tusarovy doby byla aktuální otázka účasti Němců ve vládě. Toto s nástupem vlády Černého přestalo. Jan Černý sice na výslovné Masarykovo přání nabídl Němcům dvě ministerská křesla, ale české strany nebyly zcela ochotné Němce ke spolupráci usilovně přesvědčovat.¹²⁴

Dalším důvodem k odmítání vlády Černého bylo, že při nastoupení úřednického kabinetu měli Němci za sebou několik týdnů činnosti v Národním shromáždění, která oproti jejich představám uplynula pro ně bez úspěchů. Při vstupu do Národního shromáždění doufali, že brzy donutí českou většinu k ústupkům. To se jim nepovedlo, už kvůli parlamentnímu jednacímu řádu a ústavě, které byly vytvořeny ještě před příchodem Němců. Němečtí sociální demokraté se k vládě Černého stavěli ještě nepřátelštěji než německé občanské strany, pro ně byl kabinet Černého vládou na záchranu kapitalismu.

A tak se ve vládě nakonec ustavila československá většina, která dávala najevo, že se spoluprací Němců se nepočítá. Němci byli podráždění pro ztrátu této vyhlídky, i když to nechtěli přiznat. Doufali,

¹²² Klimek, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIII, 1918-1929*, s. 209.

¹²³ Dietl, Werner, c. d., s. 235.

¹²⁴ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 148.

že Československo se bude vyvíjet směrem k národnostnímu státu. Nyní byli zklamáni. Bylo nezvratně jasné, že Češi a Slováci lpí na ideji státu národního, v němž mají být Němci pouhou menšinou.

Při nastoupení úřednické vlády přednesl poslanec Křepek jménem Německého parlamentního svazu jako jeho předseda následující prohlášení: „Německý parlamentní svaz spatřuje ve jmenování úřednického ministerstva žalostný konec oné zdánlivé demokracie, jež byla učiněna dne 28. října 1918 podkladem tohoto násilného státu.“¹²⁵ Dále řekl, že Německý parlamentní svaz nemůže věnovat důvěru vládě, která se opírá o názory dřívějších vlád, která připouští, aby německý národ byl opět vyzývavě urážen a ve svém národním, osvětovém a hospodářském bytí ohrožován. Německý parlamentní svaz bude i vůči nové vládě trvat na tom, aby byly splněny požadavky německého národa podle úplného národního sebeurčení, které je základem moderního státu. Vláda má podle Křepka jen jednu cestu, totiž umožnit, jak bylo tak často z české strany a zvláště od prezidenta republiky žádáno, aktivní spolupráci Němců, když otevřeně a jasně vysloví a činy dokáže ochotu uvnitř státu dát německému národu to, co nemůže postrádat, aniž by ztratil charakter plnoprávného národa. Československá vláda a československý národ mají dle Křepka ve své moci získat nejcennější síly tohoto státu ke spolupráci anebo je hnát k obraně proti státu.¹²⁶

Křepkova řeč měla jak tradiční obsah a tón, tak náznaky jisté ochoty k politickému dorozumívání.

Německý parlamentní svaz se zabýval vnitropolitickou krizí v Československu na svém zasedání 17. září 1920. Řídil ho Křepek, který v polovině září vystřídal Lodgmana.¹²⁷ Bylo konstatováno, že změny, ke kterým došlo, nemění nic na stanovisku Němců k tomuto

¹²⁵ TZ PS, 16. schůze, 4. 11. 1920; Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 401.

¹²⁶ TZ PS, 16. schůze, 4. 11. 1920; Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 401.

¹²⁷ Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, s. 283.

státu.¹²⁸ Z podnětu Lodgmana byl dán pokyn k zostření politického kurzu. Byly chystány akce proti vysokým cenám potravin i za odstranění vázaného hospodářství. V pohraničí měly být organizovány schůze a demonstrace proti útlaku německého školství. Tyto a další požadavky předložili představitelé svazu předsedovi nové vlády Černému.

Podrobně vykládal Německý parlamentní svaz své stanovisko v interpelaci na ministerského předsedu, která měla název „O některých nejdůležitějších požadavcích německého národa“. Píše se v ní, že Němci jsou oloupeni o každou činnou účast na parlamentních pracích, jejich samostatné návrhy neprojdou iniciativním výborem, i když by mohly přinést zlepšení. Za Tusarovy vlády bylo řízeno celé sněmovní jednání ministry koaličních stran, takže Němci byli bezmocní. V úřednické vládě se stav ještě zhoršil, neboť nyní je vládě k službám celočeská koalice. Dále se v interpelaci tvrdilo, že se nebere zřetel na poslance a senátory, kteří plně neovládají český jazyk, ačkoliv tato interpelace byla podána v německém jazyce. Bylo kritizováno, že žádný člen vlády a žádný parlamentní funkcionář nepoužil dosud oficiálně německého jazyka. Německá samospráva je prý stále více zatlačována, částečně čechizována, částečně byrokratizována. Němečtí státní úředníci jsou propouštěni nebo odstrkováni z národnostních důvodů. Nespravedlnosti byly konstatovány též v německém hospodářském životě. Prý všech opatření, která některý zákon dovozoval, bylo využito ke zkrácení německého národního hospodářství. Od německé mládeže se na podkladě oktrojovaného branného zákona žádá, aby přišla k odvodu a nastoupila vojenskou službu. Když však němečtí členové sněmovny žádali záruky pro narukované, byli odmítnuti. Pozemkové reformy se prý zneužívá k účelům čechizace a k vyvlastnění německé půdy. V pozemkovém úřadě, který je vybaven neomezeným oprávněním, není jediný německý zástupce. Za těchto okolností Němci prý zvažují svou neúčast

¹²⁸ Bohemia, č. 222, 19. 9. 1920.

v Národním shromáždění.¹²⁹ V této interpelaci, jako i jinde, autoři jistě přeháněli.

Parlamentní česká většina ale zamítala i oprávněné německé návrhy. Vláda rozlišovala návrhy vládní a samostatné (iniciativní) návrhy poslanců. Zatímco vládní návrhy předával předseda přímo resortnímu výboru, návrhy poslanců odkazoval předem výboru iniciativnímu. Tento iniciativní výbor s československou většinou se stal hromadným hroblem pro německá podání.¹³⁰

Pro dobové ovzduší byla příznačná tato epizoda. Dne 20. září 1920 se dostavil do prezidentské kanceláře Mayr-Harting. Zprostředkovaně žádal ministra Beneše, aby veřejně nechválil určité německé politiky, jako to udělal v posledním interview, kde prohlásil, že v německé straně agrární a křesťansko-sociální jsou rozumní lidé. Takovým veřejným projevem se prý ztěžuje snaha těchto stran dělat loajální politiku.¹³¹

Na podzim 1920 měli němečtí nacionalisté příležitost k novým aktivitám. Odvody do československé armády, ke kterým došlo v republice podle nového branného zákona, se konaly 1. října 1920 a vedly k demonstrativnímu odmítání Němci. Agitace za odmítání nástupu německých branců do armády se zúčastnili oficiální představitelé německých stran zastoupených v parlamentním svazu, zvláště bouřlivě poslanec DNP Schollich. Výzvy působily silně i mezi sociálně demokratickou mládeží, která zastávala antimilitaristické stanovisko a vstup do československé armády schvalovala jen pod podmínkou, že Němci zůstanou plně věrni své národnosti. Němečtí rekruti se do kasáren dostavovali s černo-červeno-zlatými německými prapory či s pohřebními páskami na rukou a za zpěvu písně Wacht am Rhein. Po vykonaných odvodech začal Německý parlamentní svaz jednat s ministerským předsedou Černým a předložil mu koncem září

¹²⁹ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 401-403.

¹³⁰ Tamtéž, s. 403.

¹³¹ Záznam ze dne 20. 9. 1920, AKPR T 12/25.

následující požadavky: zřízení vlastních německých vojenských oddílů s německými důstojníky a německou velící řečí, umístění těchto čistě německých pluků v německých územích, slib zrušení stálého vojska.¹³² Černý jejich požadavky striktně odmítl. S jejich splněním ostatně navrhovatelé ani nepočítali, šlo o propagandistický návrh.

Sebevědomí tu bylo motivováno nejen vnitropolitickou krizí, ale i tím, že Německý parlamentní svaz vystupoval jednotně. Načas byly odsunuty vnitřní rozpory a nadto se DNSAP v září rozhodla ke změně své taktiky. Vstoupila do Německého parlamentního svazu v říjnu 1920, protože se ukázalo, že svým dosavadním postojem nic nezíská, spíše naopak. Pět mandátů DNSAP bylo příliš málo na to, aby strana mohla vést samostatnou politiku. Připojení DNSAP k Německému parlamentnímu svazu bylo ale jednou z příčin jeho budoucího rozpadu, neboť posílilo radikální křídlo ve svazu, které nemělo „budoucnost“.¹³³ DNSAP se už zpočátku neztotožnila zcela s taktickou linií Německého parlamentního svazu. V rezoluci zářijového sjezdu bylo navrhováno, aby nejvyšším koordinujícím orgánem německé politiky byl jakýsi Volksrat, který měl být utvořen nezávisle na parlamentních zástupcích. Měl usilovat o prosazení požadavku sebeurčení. K celistvosti Německého parlamentního svazu sice ještě chyběla účast německé sociální demokracie, ale tato dosud nejsilnější německá strana byla rozvrácena spory mezi pravým a levým křídlem a přestávala být nebezpečným politickým konkurentem. Za takové situace si představitelé parlamentního svazu osobovali právo vystupovat jako mluvčí všech Němců v Československu.

Další německou akcí bylo vyhlášení stávký proti militarismu na říjen. Následovala výzva k protestní stávce proti útisku německého školství, k níž došlo 7. a 8. října. V listopadu se mezi Němci objevil požadavek na přemístění německých vysokých škol z Prahy do pohraničí. V této věci navštívili Masaryka zástupci pražského

¹³² Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 405.

¹³³ Dietl, Werner, c. d., s. 248.

německého vysokoškolského studentstva a předložili mu memorandum.¹³⁴ Šlo o námět, který byl zase spíše politický než reálně zdůvodnitelný.

Pohraničí zažívalo další vlnu protičeských nálad. Odpovědí bylo vyhrocení nacionalismu na české straně. Bylo na českých politikách, aby zachovávali klid. Měli mít odpovědnost za pověst státu a snažit se, aby nebyla poškozována zprávami o neklidu a výtržnostech. Tato snaha byla rušena rozčileností některých podřízených orgánů a některých korporací. Výjimečně se stávalo, že jednat samovolně začalo i vojsko. Nacionální napětí dosáhlo na podzim roku 1920 svého kulminačního bodu a vybil se v prudkých konfliktech. Pohraničí se zmítalo v nacionálních bouřích. Docházelo ke srážkám mezi německým a českým obyvatelstvem. Českému obyvatelstvu přišli na pomoc vojáci a legionáři. Hněv se obracel nejen proti původcům nepokojů, ale i proti symbolům německví. Došlo k odstranění pomníku Josefa II. v Teplících, v Chebu, v Liberci i na jiných místech. Jedna odveta vyvolávala druhou.

Němečtí poslanci požadovali odstoupení ministerského předsedy. Když protestovali proti teplickým událostem, premiér Černý rezignovaně odpověděl, že vláda nemůže udělat nic jiného než vyslovit politování. Nato Němci zahájili tzv. „technickou obstrukci“, která spočívala v rozbíjení parlamentního zařízení, hulákání a pískání, což mělo znemožnit normální chod jednání. V československém Národním shromáždění zazněla píseň *Wacht am Rhein*. Nejhluchnější Němci byli vylučováni ze zasedání. V čele těchto akcí se octli především Lodgman, Schollich, Jung, Baeran a Knirsch. Jejich obstrukce byla zlomena užitím jednacního řádu, který s takovými případy počítal. Stačilo, že předseda několik německých poslanců na více schůzí vyloučil, aby poslanci pochopili, že tímto způsobem ničeho nedosáhnou. Uchýlili se k jiné taktice. Útočili slovně a na fakta se neohlíželi. Ani dosud umírněnější poslanci nevystupovali smířlivěji.

¹³⁴ Cesta demokracie. Spisy T. G. Masaryka, svazek první (1918-1920), s. 366.

Parlamentní svaz vystupoval jednotně. 12. listopadu zpochybnil Křepek jeho jménem autoritu a vážnost státu na podkladě teplických událostí. Křepek požadoval zprávu od vyšetřovacího výboru ohledně nepokojů a do té doby odmítl účast členů svazu ve sněmovně.¹³⁵ Poté opustily německé strany, až na sociální demokraty, zasedací síň a doufaly, že najdou ohlas i v zahraničí. Parlament samozřejmě pokračoval v práci. Zato Němci přicházeli o diety, které činily 5 000Kč měsíčně.¹³⁶ Za deset dnů se do sněmovny vrátili, aby vyslechli zprávu vyšetřující komise. Nad událostmi vyslovila očekávané politování a odsouzení, ale ke znovupostavení stržených pomníků nedošlo.¹³⁷

Velký rozruch vyvolaly události, k nimž došlo 5. listopadu 1920 v Chebu. Byla tu přepadena česká škola a napadeni Češi. Zasáhlo vojsko. Zprávy o tomto incidentu vyvolaly ve vnitrozemí vlnu protiněmeckého rozhořčení. Nacionální demonstrace zasáhly i Prahu. Radikálními českými herci bylo 16. listopadu 1920 zabráno Stavovské divadlo, spravované Němci, a jeho řízení bylo předáno Národnímu divadlu. Ještě tentýž večer se v divadle hrála Smetanova Prodaná nevěsta. Představení se zúčastnil i primátor Prahy Baxa, nacionalista a antisemita, čímž dal posvěcení tomuto nelegálnímu záboru. Masaryk zábor odsoudil. Zasazoval se o navrácení divadla Němcům a ve svém stanovisku zašel tak daleko, že se odmítl zúčastnit 28. října 1921 slavnostního představení v Národním divadle, pokud nebude Stavovské divadlo odevzdáno původním držitelům. Nařídil, aby ministr Černý věc vyjednal.¹³⁸ Když byl pak Beneš předsedou vlády, byly českým Němcům dány jako odškodné prostředky na provoz Nového pražského německého divadla. Čeští Němci ani tak nelitovali ztráty Stavovského

¹³⁵ TZ PS, 21. schůze, 12. 11. 1920; Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 409.

¹³⁶ Pražák, Přemysl, Přehled a program politických stran v Československu, s. 9.

¹³⁷ Klíček, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 216.

¹³⁸ Záznam ze dne 10. 10. 1921, AKPR T 12/25.

divadla, neboť budova byla v dezolátním stavu. Šlo jim však oprávněně o respekt k národnostním poměrům.¹³⁹

Dav zaútočil v listopadu 1920 také na Německý dům na Příkopech i na Židovskou radnici v Maislově ulici. Demonstranti také obsadili redakce pražských německých listů, Prager Tagblatt a Bohemia. Tyto německé listy nemohly několik dnů vycházet. Nacionální nepokoje v Praze byly inscenovány převážně národními demokraty. Pro německé nacionalisty to byla příležitost k stěžování si na české násilí. I v pozdějších letech připomínali ve své propagandě zabránění Stavovského divadla, aniž se zmiňovali o odškodném. Výtržnosti zasáhly i Brno, kde byly také zabráněny některé německé budovy.

V německém tisku se samozřejmě rozvinula mohutná vlna propagandistické kampaně, jež ukazovala „nesnesitelné postavení“ Němců v ČSR. Německý parlamentní svaz vydal provolání, v němž vyzýval Němce ke klidu a pořádku. Prohlašoval, že politické cíle zůstávají nezměněny a mohou být naplněny jen tehdy, když se každý Němec podřídí společným potřebám. Svaz si zároveň stěžoval na národnostní šikanování. Provolání našlo ohlas v Německu, ostatně se s ním počítalo.¹⁴⁰

Když byl v prosinci projednáván zákon o zestátnění soukromých drah, německé strany se obávaly, že zestátněním Buštěhradské železnice a železnice Ústecko-Teplické by mohlo plno německých zaměstnanců ztratit práci. Požadovaly po vládě, aby zaručila tamním zaměstnancům ochranu. Zejména ale trvali Němci na tom, aby byl zákon důkladně prodiskutován, a požadovali jeho odložení na leden. Když byl 17. prosince 1920 Lodgmanův návrh na odklad projednávání předlohy zákona zamítnut, němečtí poslanci prohlásili, že jde o počesťovací zákon. V parlamentě zorganizovali divoké obstrukce. Začali tlouct svými aktovkami o poslanecké stolky, aby znemožnili

¹³⁹ Klímek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 217.

¹⁴⁰ Bohemia, č. 271, 20. 11. 1920.

další projednávání. Když bylo rozbito šest stolků, odložil předseda poslanecké sněmovny František Tomášek zasedání do jedné hodiny v noci. I potom německá obstrukce pokračovala, a tak bylo jednání opět přerušeno. Kolem půl druhé v noci zaútočili někteří poslanci na parlamentní tribunu. Tomášek zavolal parlamentní stráž, která vyvedla ze sálu poslance DNSAP Knirsche, Junga, Josefa Patzela, také poslance DNP Otmara Kallinu a Schollicha. Byli na několik dalších zasedání vyloučeni. Ještě v noci byl zákon schválen.¹⁴¹ Poslanecká sněmovna přijala též rezoluci německých sociálních demokratů, kde se zavázala před převzetím těchto dvou drah jednat ještě s Němci.¹⁴²

Nacionalistické demonstrace mohly v komunistech vyvolat dojem, že státní moc je natolik otřesená, že je bezbranná proti každému davovému hnutí. Tato myšlenka byla jedním z podnětů prosincových událostí. Vypukla krize sociálně-politická, jejím hlavním důvodem byl konflikt v sociální demokracii. Německé dělnictvo se na ni nepodílelo v takovém rozsahu jako dělnictvo české. Krize se proměnila v prosincovou generální stávkou. Německé občanské strany ztratily zájem o využití vnitropolitické krize pro své nacionální zájmy a postavily se na stranu občanských stran z českého tábora. Důsledkem byl definitivní rozkol československé a částečně i sudetoněmecké sociální demokracie. Následovalo postupné vznikání nadnárodní Komunistické strany Československa, které bylo završeno 30. října 1921 sjednocením všech jejích národních frakcí.

Sociální bouře neměly sice bezprostřední souvislost s nacionálními nepokoji, nepochybně však ovlivnily jejich další průběh. Politická moc v Československu se stabilizovala. Zasahovala i proti nacionalistickým organizacím. Koncem prosince byl zakázán spolek Völkerbundliga der Sudetenvölker v Karlových Varech, který pracoval s německými stížnostmi zasílanými v létě a na podzim Společnosti národů. Rozpuštěn byl spolek Nordmark pro „pobuřující“ výroky jeho předsedy

¹⁴¹ TZ PS, 35. schůze, 17. 12. 1920.

¹⁴² Klepetář, Harry, c. d., s. 151.

Kudliča a kočujícího učitele Hegera na schůzi 4. července 1921. Zastal se ho poslanec Schollich, který nepravdivě tvrdil, že spolek Nordmark je kulturní nepolitický spolek. Jediným důvodem rozpuštění bylo prý jeho spojení s Hilfsvereinem, který je prý také neprávem považován za iredentistický.¹⁴³

Počátkem roku 1921 zaslal Lodgman nově zvolenému prezidentu USA Hardingovi blahopřání, v němž zároveň žádal o podporu požadavků sudetských Němců.¹⁴⁴ Cizina měla o sudetských Němcích stále vědět. Lodgman se účastnil ve Vídni schůze, pořádané Hilfsvereinem für Deutschböhmen und Sudetenländer. Bouřlivě připomenul 6. března 1921 třetí výročí 4. března a prohlásil: „Český stát je překážkou ve vývoji lidstva, falšováním dějin, překrucováním pravdy a lžemi byl založen.“¹⁴⁵ Tedy použil obvyklou rétoriku. Znovu zazněla i v parlamentě. Nejvíce pozornosti teď někteří poslanci věnovali omezení pravomoci občanských soudů. Poslanec Keibl žádal, aby byla odvolána vládní nařízení, která zrušila poroty, a aby obvinění z období prosincové stávky byli stavěni před řádné soudy.¹⁴⁶ Bylo by zavádějící domnívat se, že řečníci soucítili s účastníky prosincové generální stávky. Naopak vyčítali vládě, že se s revolučním hnutím nevypořádala dříve, a tvrdili, že neumí vládnout. Knirsch prohlásil, že v Krompaších, na Kladně a v Oslavanech, když nešlo ovládnout situaci vyvolávanou Čechy, zasáhli vojáci německé národnosti.¹⁴⁷

Parlamentní svaz vystupoval jako permanentní kritik. Odmítl výši státního rozpočtu i výdaje na armádu. Stěžoval si na svou perzekuci v oblasti školství. Požadoval státní subvenci k oživení hospodářského života v pohraničí. Kritizoval československou zahraniční politiku, její orientaci na Francii, bránil fašistický režim Horthyho v Maďarsku, prosazoval těsnější hospodářské kontakty s Rakouskem a Německem.

¹⁴³ TZ PS, 74. schůze, 19. 7. 1921.

¹⁴⁴ Bohemia, č. 54, 5. 3. 1921.

¹⁴⁵ AKPR T 84/21.

¹⁴⁶ TZ PS, 41. schůze, 13.1. 1921.

¹⁴⁷ TZ PS, 65. schůze, 16.3. 1921.

3. NÁZNAKY NEJEDNOTNOSTI

Spolupráci odmítající německá politická linie neuspokojovala všechny Němce. Na zmenšení napětí mezi Čechy a Němci v ČSR se ve sféře politických stran podíleli sociální demokraté. Sice opět odmítli vstoupit do vlády, ale už ne ze „zásadních“ důvodů, jak tomu bylo za Seligera, ale pro konkrétní neshody ve věci jazykového zákona, válečných půjček a pro různá vládní opatření.

Němečtí agrárníci se chtěli podílet na rozhodování, odstranit vázané hospodářství a systém povinných dávek, starat se o to, aby pozemková reforma myslela i na německé rolníky, vyřešit válečné půjčky a snížit daně.¹⁴⁸ Ve všech těchto případech se zájmy německých agrárníků shodovaly se zájmy agrárníků českých. Černého vláda neměla podstatné námitky proti těmto hospodářským požadavkům, ale obávala se prozatím odezvy veřejnosti. Takové odklady německé agrárníky rozhořčovaly. A protože se nemuseli tvářit státotvorně jako jejich čeští partneři, uspořádali během února demonstrace proti vládě. Tím ukázali svou nespokojenost s liknavostí vlády a zároveň dokázali parlamentnímu svazu, že nepolevili ve svém nacionálním cítění. Ale jejich reálné zájmy jim nedovolily sejít z nastoupené cesty. Již koncem ledna došlo mezi českými a německými agrárníky k jednání o spolupráci. Neshodli se sice v politických názorech, ale sjednotili se na společné platformě v hospodářských otázkách. Výsledkem bylo utvoření zvláštního výboru 27. ledna 1921. V jeho čele stál český agrárník, jeho zástupcem byl agrárník německý. Tuto dohodu na německé straně prosazovali poslanci Křepek a Theodor Zuleger. Na prvním místě se tedy ocitl zájem hospodářský, politický zájem byl až na dalším místě.¹⁴⁹

Nacionalisté z DNP, DNSAP i z jiných německých stran označili tento trend za národní zradu. Usilovali o vyhranění nacionálních rozporů v ČSR a doufali, že se jim podaří vyvolat krizi, která si vynutí

¹⁴⁸ Deutsche Landpost, č. 275, 11. 12. 1920.

¹⁴⁹ Prager Tagblatt, 28. 1. 1921.

zahraniční pozornost, prozatím alespoň ze strany dohodových mocností, od nichž očekávali podporu k prosazení některých svých požadavků. Svou nespokojenost vyjadřovali především v parlamentě, kde se snažili dokázat, jak je k nim současný režim národnostně nespravedlivý. Pokud ale nechtěli zasáhnout jednotu Německého parlamentního svazu, museli s nastalou situací počítat a snažit se udržet si iniciativu alespoň tím, že prostřednictvím parlamentního svazu usilovali o prosazení požadavků agrárníků. Navíc se pokoušeli dokázat, že oni sami obhajují zájmy zemědělců. Tak na jaře 1921 demonstrovalo v Novém Jičíně na 3 500 zemědělců ze 47 obcí v čele s poslancem DNP Schollichem a žádali odstranění vázaného hospodářství. Podobných akcí se vyskytlo na jaře 1921 více.

V březnu 1921 se objevila zpráva o pokusu o monarchistický puč v Maďarsku zorganizovaném excísařem Karlem a jeho stoupenci. Němci tuto zprávu přijali se značnými rozpaky a až na monarchisty z řad bývalé šlechty a některé klerikální skupiny nezpůsobila vzrušení. Více by lákalo vytvoření velkoněmeckého státu založeného na modernějším chápání nacionalismu. Monarchistická epizoda v tomto případě ostatně neměla dlouhého trvání.

Aktuálnější byla pro německé nacionalisty otázka dalšího vývoje německé politiky v ČSR. Tím se podrobně zabývalo vedení DNP na svém zasedání 9. a 10. dubna 1921 v Litoměřicích, kde došlo k diskusi o nedávných jednáních českých a německých agrárníků. Nemělo narušovat dosavadní hlavní politickou linii. Ta se opírala o naději v „provizornost“ mírových smluv, byť se jim přiznávala možnost delšího trvání.¹⁵⁰

Na říšské konferenci 10. dubna 1921 DNSAP tradičně protestovala proti údajnému hospodářskému a politickému útlaku Němců v ČSR a žádala přátelštější politiku Československa vůči Německu. Konstatovala, že dosavadní postup strany v parlamentu není účinný a

¹⁵⁰ Bohemia, č. 85, 13. 4. 1921.

navrhovala ostřejší kurz. Zdůraznila, že podobný postup očekává od parlamentního svazu.¹⁵¹

Toto zdůraznění negativní politiky přiosťřilo situaci uvnitř Německého parlamentního svazu. Výhrady proti této linii měli agráři. S touto linií se už úplně neztotožňovali ani křesťanští sociálové. Došlo k potyčkám v tisku, které vyvolaly pověsti, že v parlamentním svazu došlo k rozkolu a Lodgman chce složit funkci předsedy. 13. dubna 1921 zasedal Německý parlamentní svaz a vyvrátil tuto domněnku prohlášením, že ve svazu sice došlo k některým rozporům v názorech, ale jednota zůstává neporušena a Lodgman je i nadále předsedou.¹⁵² Skutečnost ale byla trochu jiná. Sice došlo ke shodě při hodnocení zahraniční politiky ČSR a v kritice připravovaných francouzských sankcí proti Německu, ale shody názorů na vnitropolitickou situaci dosaženo nebylo.

T. G. Masaryk začal již v dubnu 1921 jednat s politiky o případné proměně dosavadní úřednické vlády. Přizváni byli i zástupci českých Němců. Lodgman, který byl od března 1921 opět předsedou Německého parlamentního svazu, svolal na 18. dubna poradu. Porady se nezúčastnili zástupci německých agráři, neboť se nechtěli vázat. Schůzka s prezidentem byla odmítnuta.¹⁵³ S Masarykem se ale sešli agráři. Hospodářským problémem v ČSR totiž nadále zůstávala otázka válečných půjček. Na jejich pokud možno co největším proplacení měla zájem většina německého obyvatelstva, a tedy i všechny německé strany. Největší měrou ale agráři, kteří měli mezi svými stoupenci velké množství držitelů těchto půjček. Vynořila se myšlenka, aby představitelé německých stran intervenovali v této záležitosti u Masaryka a žádali její rychlé a příznivé vyřízení. K intervenci skutečně došlo, a to vyvolalo další spory v německém táboře. 20. dubna 1921 pozval Masaryk Křepka k jednání. Křepka i

¹⁵¹ Bohemia, č. 84, 12. 4. 1921.

¹⁵² Bohemia, č. 85, 13. 4. 1921.

¹⁵³ Klímek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 275.

BdL pozvání přijali, aniž by o tom informovali Německý parlamentní svaz.¹⁵⁴ Masaryk sdělil Křepkovi, že si přeje vytvoření parlamentní vlády namísto úřednické a účast Němců v ní. Oznámil, že má v úmyslu jednat o této otázce v následujících dnech s předsedy dalších německých stran.¹⁵⁵ Masaryk vypočetl tři nabídky, které by nebyly vázané na nějaké podmínky: povolání německého úředníka do vlády jako ministra, obsazení tří míst ve výboru zemské správy Němci a jmenování německých sekčních šéfů, např. v ministerstvu zemědělství.¹⁵⁶ Křepkovi byl tento názor zřejmě sympatický, ale prohlásil, že se poradí s poslanci své strany a později i s ostatními členy Německého parlamentního svazu. V poslaneckém klubu BdL byl Masarykův návrh přednesený Křepkem přijat se smíšenými pocity. Na jedné straně si z hospodářských důvodů přáli smíření s českou stranou, na druhé straně němečtí agráři nemohli a nechtěli opustit dosavadní postoje a také brali ohledy na ostatní členy parlamentního svazu. Nakonec k žádnému rozhodnutí nedošlo, bylo přenecháno svazu. Lodgman a jeho stoupenci nabídku odmítli. Prosadili názor, že Masarykova nabídka není dostačující a nezaručuje požadovanou změnu postavení Němců v ČSR.¹⁵⁷ Němečtí nacionalisté si nemohli přát zlepšení česko-německých vztahů, protože potom by jejich spolupráci zavrhuje politika neměla opodstatnění.¹⁵⁸ Bylo přijato prohlášení, že Křepka se nezúčastnil tohoto jednání z vlastní iniciativy, ale jen na pozvání prezidenta republiky. Při tomto jednání prý ani nevystupoval jako předseda BdL, ani jako představitel parlamentního svazu. Lodgman byl pověřen oznámit Masarykovi, že Němci za současných podmínek jednání odmítají. Lodgman prezidentovi též sdělil, že důvody odmítnutí svazu, které mu tlumočil, budou uveřejněny v tisku,

¹⁵⁴ Linz, Norbert, *Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik*, s. 293.

¹⁵⁵ *Deutsche Landpost*, č. 97, 1.5. 1921; *Bohemia*, č. 102, 3.5. 1921.

¹⁵⁶ Norbert Linz: *Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik*, s. 294.

¹⁵⁷ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 244.

¹⁵⁸ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 159.

a požádal jej, aby upustil od zvaní ostatních členů svazu.¹⁵⁹ Zvítězilo sice negativní stanovisko, ale ne úplně a ne bez rozpaků. Podobné aktivistické tendence jako v BdL byli i v DCV a v DDFP. Právě počátkem května 1921 při diskusích uvnitř Německého parlamentního svazu vzniklo označení „aktivisté“ pro ty německé politiky, kteří byli připraveni k jednání s českými politiky. Pro opačnou stranu, tedy pro DNP a DNSAP, žádné označení neexistovalo. Pojem „negativismus“ se objevil až později.¹⁶⁰

Ostatně bylo příznačné, že 9. května 1921 samo vedení DNP prohlásilo, že strana není zásadně proti jednání s československými představiteli, jen je váže na své určité podmínky.¹⁶¹ V Německém parlamentním svazu trval názorový pohyb. Projevil se na květnovém zasedání Německého parlamentního svazu. Svaz dokonce vydal 12. května 1921 prohlášení, že není v krizi. Jistý opak byl pravdou. Bylo prosazeno stanovisko podporované agrárníky, že není třeba jednomyslnosti všech členů svazu v otázkách národnostních a politických. Pro udržení stranického veta hlasovaly DNP a DNSAP, ostatní strany byly proti. Dále bylo přijato jisté opatření proti Lodgmanovi, předseda svazu měl být volen všemi ne už na tři měsíce, ale na dobu jednoho parlamentního zasedání.¹⁶² Byl to konec dosavadního Lodgmanova vůdcovského monopolu a oslabení pozic německých nacionalistických stran.

Dne 23. května 1921 zdůvodnil na sjezdu DNP v Karlových Varech Lodgman odmítnutí Masarykova návrhu tím, že parlamentu má být používáno v zájmu propagandy německých názorů, aniž se třeba dostaví zvláštní výsledky. Byl akceptován Lodgmanův názor, že je třeba dbát o udržení Německého parlamentního svazu, neboť je lepší obtížná jednota než žádná.¹⁶³

¹⁵⁹ Záznam ze dne 21. 4. 1921, AKPR T 84/21.

¹⁶⁰ Norbert Linz, *Der Bund der Landwirte auf dem Weg in den Aktivismus*, s. 422.

¹⁶¹ *Bohemia*, č. 108, 10.5. 1921.

¹⁶² *Bohemia*, č. 111, 13.5. 1921.

¹⁶³ *Bohemia*, č. 119, 24.5. 1921.

DNP a DNSAP vedly diskusi o další politické taktice. DNSAP poslala návrhy pro další postup. Požadovala, aby strany měly nejen jednotný cíl, ale šly též stejnou cestou. Odmítala vyjednávat s vládou o dílčí ústupky, jako to prosazovali aktivističtí politikové, a chtěla provést v parlamentě obstrukci a podnítit demonstrace. DNP v některých bodech souhlasila, ale dohody dosaženo nebylo.¹⁶⁴ DNP se cítila povolanější konkretizovat taktiku.

Někteří realističtější politikové ale dále pochybovali o správnosti negativního směru. Tak Franz Spina uveřejnil článek o možnosti aktivistické politiky, ovšem za splnění německých podmínek.¹⁶⁵

Diskuse o možnosti aktivistické politiky se objevila i mimo Německý parlamentní svaz, a to v německé sociální demokracii. Zůstalo u myšlenky. Důvod byl v tom, že i když se s českou sociální demokracií shoduje v konečném cíli, jsou mezi nimi rozdíly v taktice a v názoru na způsob řešení národnostní otázky v ČSR. Proto byla zamítnuta i nabídka na vstup do příští vládní koalice.¹⁶⁶

Negativistický směr však stále převažoval. BdL organizoval akce namířené především proti hospodářské politice státu. V parlamentu požadovali političtí představitelé německých občanských stran „lepší“ rozdělování státních zakázek. Pokračoval boj za prosazení požadavků některých německých vrstev při provádění pozemkové reformy. Aktuální byla stále otázka válečných půjček. Všechny tyto tradiční záležitosti byly projednávány na červnové schůzi Německého parlamentního svazu.¹⁶⁷

Během července a srpna 1921 zažíval parlament další bouřlivé dny. Docházelo nejen k obvyklým hádkám a slovním potyčkám, ale došlo i na opravdové bitky mezi německými a českými poslanci. Účastnili se jich především poslanci DNP a DNSAP, kteří se zase předháněli v nacionální rétorice a zároveň obviňovali své německé partnery

¹⁶⁴ Bohemia, č. 148, 26.6. 1921.

¹⁶⁵ Bohemia, č. 128, 3.6. 1921.

¹⁶⁶ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 246.

¹⁶⁷ Bohemia, č. 128, 3.6. 1921.

z nedostatku národního nadšení. Opět se začaly konat v pohraničí demonstrace, docházelo k srážkám mezi Němci a Čechy. V důsledku toho zesílila bezpečnostní opatření, což vyvolalo další protestní útoky. V parlamentu nabyly srážky takového rozsahu, že němečtí poslanci museli být vyvedeni stráží. Schůzí se zúčastnili až po říjnu za Benešovy vlády¹⁶⁸

Nacionálně umírněné strany sice projevíly rozpaky nad takovým vývojem, ale na druhé straně chtěly uchovat jednotu Němců a využít ji k prosazování svých požadavků. Z tohoto důvodu se rozpory navenek ještě neprojevily. Na zasedání Německého parlamentního svazu 29. července 1921 byla proklamována pevná jednota, k níž se tu přihlásili jménem svých stran i poslanci Křepek, Böhr, Jung, Kafka a Zuleger.¹⁶⁹

Němečtí nacionalisté také vystupovali na schůzích v Rakousku a Německu a šířili zprávy o „útisku“ Němců v ČSR. 2. srpna 1921 byla u předsedy Černého deputace vedená Lodgmanem. Účastnili se poslanci Václav Feierfeil, Jiří Böllman, Lev Wenzel a Karel Kostka. Protestovali proti konfliktům, které byly způsobeny českou reakcí na německé akce.¹⁷⁰ Nespokojili se se sliby o sjednání nápravy. Šlo především o to udržovat jistý rozruch. Počátkem září poslal Lodgman do Ženevy memorandum, které opakovalo známé stížnosti. Ohlas vyvolán nebyl. Nacionálně se stále angažovali hlavně zástupci DNP a DNSAP, zatímco představitelé ostatních směrů se drželi v pozadí.

Brzo po vyhlášení parlamentní absence v srpnu 1921 naznačil senátor Mayr-Harting kancléři Přemyslu Šámalovi, že se němečtí občanští politikové vrátí do Národního shromáždění, když jim budou nabídnuty jisté ústupky, zejména ve školství. Šlo o stížnosti na zavírání německých tříd a škol. Šámal Mayr-Hartinga upozornil, že i po některých úpravách ministerstva školství jsou na tom německé školy lépe než české, neboť v německých třídách je v průměru méně žáků než

¹⁶⁸ Klepetář, Harry, c. d., s. 153, 154.

¹⁶⁹ Bohemia, č. 177, 30.7. 1921.

¹⁷⁰ Bohemia, 6. 8. 1921.

ve třídách českých škol. Mayr-Harting důvěrně uznal, že se v této věci Němcům křivda skutečně neděje a že jde spíše o způsob, jakým se postupuje.¹⁷¹

12. září 1921 se dostavil do kanceláře prezidenta republiky Kislinger, generální tajemník německých průmyslových svazů, a uvedl, že průmyslové kruhy těžce nesou politiku Německého parlamentního svazu v čele s Lodgmanem. Lodgman je podle Kislingera osobně čestný a charakterní. Považuje jej však za teoretika, který nepřihlíží k praktickým potřebám národohospodářským a průmyslovým. Kislinger vyjádřil své obavy, a tím i obavy německých průmyslových kruhů, z příští vlády, která by mohla být kvůli politice Německého parlamentního svazu značně protiněmecká. Především se obával personálního obsazení ministerstva financí, obchodu a školství. Sám Kislinger se vyslovil pro sblížení českých a německých politických i průmyslových kruhů.¹⁷²

Podobně tomu bylo v řadách agrárníků, kde bylo možno sledovat nevoli nad vývojem ve svazu. Ta se projevila v zářijovém projevu Křepka při pořádání zemědělské výstavy v Litoměřicích (tzv. Grüne Woche). Prohlásil, že je třeba pomýšlet na pokojnou a úspěšnou práci.¹⁷³ O několik dnů později se agrární senátor Zuleger nechal na veřejnosti slyšet, že před sudetskými Němci je buď cesta občanské války nebo jednání. On sám se vyslovil pro cestu jednání a společné práce.¹⁷⁴

4. OSLABOVÁNÍ JEDNOTY

26. září 1921 došlo k očekávané změně vlády. Úřednickou vládu Černého nahradila „poloúřednická“ nebo „poloparlamentní“ vláda v čele s ministrem zahraničí Edvardem Benešem. Někteří němečtí

¹⁷¹ Kovtun, Jiří, c. d., s. 190.

¹⁷² Záznam ze dne 13. 9. 1921, AKPR T 12/25.

¹⁷³ Deutsche Landpost, č. 210, 19. 9. 1921.

¹⁷⁴ Kural, Václav, Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938), s. 50; Prager Tagblatt, 20. 9. 1921.

politici projeví nad nástupem Beneše spokojenost. Němcům bylo sympatické, že se Beneš jako ministr zahraničí ve sporech mezi Rakouskem a Maďarskem o Burgenland postavil za požadavky Rakouska, ač neúspěšně. Vyslanec Saenger hlásil do Berlína, že mu „Beneš stále – byť kdoví, zda upřímně – označoval za své zvláštní poslání vykonat vše pro to, aby Němcům umožnil přitakávající postoj k československému státu.“¹⁷⁵

Němci ve vládě nebyli. Zasedli v ní opět „odborníci“, tentokrát však už to byli většinou zástupci jednotlivých politických stran. Změna vlády přiměla německé strany k úvahám o další politické taktice. Opět se objevily již starší pochybnosti o účelnosti negativistické politické linie. Zmíněný Zulegerův projev byl napaden německým nacionálním tiskem. Za Zulegera se však ale postavili jeho agrárníci a jejich ústřední list Deutsche Landpost. V článku bylo uvedeno, že hospodářské zájmy jsou důležitější než zájmy politické.¹⁷⁶ Přesto přípravy na přechod k aktivistické politice zůstávaly zatím ve stádiu úvah.

K dalšímu posunu k aktivismu došlo na zasedání Německého parlamentního svazu 8. října 1921 při debatě o poměru k Benešově vládě.¹⁷⁷ V čele svazu již nestál Lodgman, nýbrž reálněji uvažující předseda agrárníků Křepek. Projevovaly se i změny ve smýšlení křesťanských sociálů. Univerzitní profesor Mayr-Harting udržoval důvěrné styky s Masarykem a informoval ho o všech závažnějších akcích německých stran. Byla odmítnuta Lodgmanem navrhovaná rezoluce s nekompromisním stanoviskem vůči vládě. Lodgman tvrdil, že nevidí žádné důvody ke změně dosavadní negativistické politiky. BdL přišel s Křepkovou formulací zřikající se obstrukce v parlamentě. Postoj k ČSR se neměnil, vláda měla být ale posuzována podle činů. Znamenalo to, že se momentálně neviděl důvod měnit poměr k nové

¹⁷⁵ Klimek, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XIII. 1918-1929, s. 297.

¹⁷⁶ Deutsche Landpost, č. 225, 7. 10. 1921.

¹⁷⁷ Bohemia, č. 236, 8. 10. 1921.

vládě, ale příští taktika nemusela být neměnná.¹⁷⁸ Toto stanovisko vyvolalo negativní ohlas v DNP a DNSAP.

Němců se ale dotklo, že se Beneš ve vládním prohlášení 18. října 1921 nezmínil o německé otázce.¹⁷⁹ Franz Křepek jménem Německého parlamentního svazu prohlásil: „Úplné mlčení vlády k stížnostem a požadavkům, které jsou z německé strany opět a opět vznášeny, připouští domněnku, že vláda buď úplně zneuznává základy a životní podmínky tohoto státu, nebo že se úzkostlivě střeží vzbudit jen zdání, že by vycházela vstříc Němcům. Tyto známky vnitřní slabosti všenárodní koalice musejí nás naplňovat odůvodněnou nedůvěrou, neboť životní síla ministerstva zjevně prýští jen z jediného společného bodu programu všech vládních stran, totiž z vůle i nadále ovládat nečeské národy tohoto státu a vykořisťovat je ve prospěch českého vládnoucího národa.“¹⁸⁰

Při rozpravě k prohlášení nové vlády promluvili Křepek a Ludwig Czech, první za parlamentní svaz, druhý za německou sociální demokracii. Oba mluvili mírně a v podstatě nekritizovali až na výše uvedenou stížnost přednesený vládní program. Křepek apeloval na to, aby Němci nebyli hospodářsky poškozováni.¹⁸¹

V tuto chvíli se o politické vzrušení opět postaral excísař Karel v Maďarsku. Tentokrát šlo o mnohem lépe připravenou akci než na jaře. Proto československá vláda použila ostřejší opatření. Byla vyhlášena mobilizace a k jižním hranicím Slovenska se začala stahovat československá vojska. Znovu se objevil německý odpor ke službě v československé armádě. Poslanci Lehnert a Emerich Radda i jiní vybízeli německé brance, aby nenastupovali vojenskou službu. Měli ohlas. I na krajském sjezdu BdL v Karlových Varech 29. a 30. října 1921 byla přijata rezoluce, aby byla odvolána mobilizační opatření a

¹⁷⁸ Bohemia, č.237, 9.10. 1921; Klepetář, Harry, c. d., s. 164.

¹⁷⁹ TZ PS, 86. schůze, 18. 10. 1921.

¹⁸⁰ TZ PS, 87. schůze, 19. 10. 1921.

¹⁸¹ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 261.

ČSR nezasahovala do vnitřních záležitostí Maďarska.¹⁸² Docházelo k německým demonstracím, obnovily se srážky mezi Čechy a Němci, v několika případech došlo i ke konfliktům s vojskem, při kterých bylo zabito několik osob. Karlův puč byl nakonec opět jen několikadenní neúspěšnou epizodou, přesto měl jisté důsledky ve vnitřní situaci ČSR. Posílilo se postavení DNP a DNSAP. Jejich názory převládly dočasně i v Německém parlamentním svazu, který se postavil do zásadní opozice proti vládě. Znovu oživly snahy po získání sociální demokracie pro svaz, tedy po spojení všech německých parlamentních stran. Ale stejně jako dříve skončily neúspěšně. V průběhu karlistického puče se sice sociální demokracie vyslovila proti mobilizaci, ale na druhé straně odmítala brance vybízet, aby nenastupovali vojenskou službu. Vedla kampaň za boj proti monarchismu a odsoudila výtržnosti nacionalistů, které skončily krveprolitím.

Nacionálně znovu vystupovali agráři. Organizovali schůze a demonstrace proti pozemkové reformě, vázanému hospodářství a zestátnění pohraničních lesů. Přesto nezašli do krajností.

Po zklidnění situace 16. listopadu 1921 chválil Spina německou mládež, která splnila mobilizační povinnosti k Československu, a to i s přihlédnutím k faktu, že Němci nejsou spokojeni s československým státním režimem. Z těchto okolností Spina odvodil, že povaha německé opozice nemíří proti samotnému bytí Československa, nýbrž proti způsobu, jak se zde vládne a jak se vede správa. Těmito závěry a smířlivým projevem se snažil pohnout československé představitele k větším ústupkům vůči Němcům.¹⁸³ Mnohem radikálnější byl Lodgman, který o den později označil poměr Německého parlamentního svazu k vládě a k českým většinovým stranám za hluboce nedůvěryhodný a nenaznačil možné východisko.¹⁸⁴

¹⁸² Národní archiv PMV 1919-1924 B/53.

¹⁸³ TZ PS, 91. schůze, 16. 11. 1921.

¹⁸⁴ TZ PS, 92. schůze, 17. 11. 1921.

Koncem roku 1921 rozhořčily německé nacionalisty aktivistické názory prof. Spiny. Nevylučoval možnost česko-německé spolupráce a to vedlo k ostré polemice s oddaným negativistou Lehnertem na stránkách novin Bohemia.¹⁸⁵ Negativisté začali myslet na založení dalšího listu pro své názory.

Také Bruno Kafka na sjezdu strany DDFP prohlásil, že nezavrhuje možnost spolupráce DDFP se státem, pokud Němcům bude taková možnost nabídnuta. Na sjezdu strany křesťanských sociálů, který se konal od 10. do 12. prosince 1921, bylo zase přijato prohlášení, že DCV bude prosazovat autonomii jako svůj cíl, ale bude se snažit udržet dorozumění mezi národy. Strana je v opozici proti každé vládě, která je postavena na myšlence československého národního státu a nedává Němcům plnou rovnoprávnost. Členové DCV požadovali úpravu jazykové otázky v parlamentě a ve státní správě, samosprávu v oblasti školství a kultury, plné ocenění válečných půjček. Parlamentní svaz je vhodné uchovávat, ale zároveň je třeba dbát na názory jednotlivých stran a ve svazu a pro jeho vystupování je respektovat¹⁸⁶ Dalo se tomu rozumět jako svědectví o vážnějším názorovém pohybu ve svazu.

Masaryk rozpoznal počínající rozdíly v německém táboře a opět se pokusil nabídnout Němcům účast ve vládě, aby dodal odvalu německým skupinám tíhnoucím k aktivismu a pragmatismu. Změn mezi Němci si všiml i Beneš a optimisticky se vyjádřil o česko-německé spolupráci.¹⁸⁷ V novoročním projevu opakoval Masaryk svou nabídku na účast Němců ve vládě. I nadále ale odmítal jednat o autonomii německých oblastí.¹⁸⁸

Na vývoj směrem k aktivismu působily i vztahy ČSR s Německem a Rakouskem. Vyvíjely se vcelku uspokojivě, přestože v československo-německých vztazích panoval jistý chlad. S. Saengera, Masarykova dobrého známého, nahradil na vyslaneckém postu v Praze W. Koch,

¹⁸⁵ Bohemia, 16. 12. 1921.

¹⁸⁶ Tribuna, č. 78, 2. 4. 1922.

¹⁸⁷ Prager Abendzeitung, 27. 12. 1921.

¹⁸⁸ Prager Abendzeitung, 2. 1. 1922.

který hned ve své úvodní zprávě z října 1921 sděloval, že Německo už dostatečně prokázalo snahu po dorozumění a nyní je řada na Československu oplácet zdrženlivost zdrženlivostí.¹⁸⁹ Do sudetoněmecké politiky se Výmarská republika nevměšovala, její vyslanci ji ovšem sledovali. Československo mělo zase zájem, aby vnitřní vývoj v Německu posiloval demokratický systém. Na demokracii vsázeli ostatně jeho představitelé i při začleňování Němců do československého státu. Německý aktivismus měl podle nich z demokracie vyplývat a o ni se opírat.

Napětí s Rakouskem se po roce 1919 vytrácelo poměrně rychle. Rakousko, které doplatilo na válku patrně ze všech nejvíc, potřebovalo jak politickou, tak hospodářskou pomoc. Stabilizace Rakouska byla i zájmem ČSR, s největší pravděpodobností měla působit proti restauračním či anšlusovým snahám. K dobrým vztahům přispěla i lánská smlouva z prosince 1921, v níž se Rakousko slíbilo distancovat od iredentistických projevů. To popudilo celý negativistický směr Němců v ČSR. Lodgman se rozjel do Vídně a agitoval proti smlouvě, ovšem bezúspěšně. Pro německé aktivisty byla smlouva potvrzením jejich názoru, že dochází ke sblížení donedávna zneprátelených států a že je nutné přizpůsobit těmto okolnostem i vnitřní politiku. Přesto došlo 12. ledna 1922 v představenstvu Německého parlamentního svazu k odmítnutí lánské smlouvy. Rakouský vyslanec informoval Vídeň, že parlamentní svaz je dnes stěží něco víc než smyšlenka, ovšem se silným sugestivním vlivem. Toto podle něj dokazuje rozhodnutí svazu o lánské smlouvě, kdy aktivisté podpořili radikální křídlo svazu jen z toho důvodu, aby zachovali zdání jednotnosti svazu, která ve skutečnosti neexistuje, neboť nechtěli svaz rozbít.¹⁹⁰

19. ledna 1922 pronesl rakouský spolkový kancléř Schober při výkladu lánské smlouvy ve vídeňském parlamentě, že v jednání o

¹⁸⁹ Klimek, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XIII. 1918-1929, s. 298.

¹⁹⁰ Linz, Norbert, *Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik*, s. 313.

vyrovnání mezi Čechy a Němci byl v poslední době učiněn pokrok. Tím myslel tajná jednání německých aktivistických politiků se státními špičkami, která měla ale spíše charakter sondovacích rozhovorů. Den poté, co Schober tímto svým projevem vzbudil rozruch, sešlo se představenstvo Německého parlamentního svazu k mimořádnému zasedání a prohlásilo, že taková jednání nikdy nebyla vedena.¹⁹¹ Krátce před zveřejněním vyjádření navštívila delegace Německého parlamentního svazu rakouského vyslance, aby vysvětlil, proč Schoberovo vyjádření bylo nepříznivé pro české Němce. Především v zahraničí by mohl vyvstat dojem, že národnostní požadavky Němců jsou již uspokojeny, ačkoli žádné vyrovnávací rozhovory neproběhly. Tato otázka i po diplomatické odpovědi německé strany zůstala neprodiskutována. Jak dalece věděli němečtí nacionalisté o česko-německých rozhovorech, zůstává nejisté.¹⁹²

Počátkem roku 1922 začaly soudy trestat německé brance, kteří v říjnu neuposlechli výzvy a nesplnili svou povinnost. Tato událost vzbuzovala na německé straně odpor, který měl silný ohlas i v parlamentě. Ale i v této době byly zřejmé rozdíly v taktice jednotlivých skupin.

Událost, která učinila aktuálním celý německý problém, začala u komunistické strany. Kritizovala vládní militarismus. Vše vyvrcholilo komunistickou obstrukcí projednávaných vojenských předloh 27. ledna 1922. Němci podporovali komunistickou obstrukci. Zatímco komunisté sál kolem dopoledne opustili, Němci pokračovali v obstrukci dále a docházelo převážně jen ke slovním potyčkám s Čechy. To byla příležitost pro Aloise Baerana, který byl znám nejen v ČSR, ale i za jejími hranicemi, především v Německu a Maďarsku. Ve Vídni agitoval proti lánské smlouvě. Teď Baeran hodil směrem k předsednickému stolku smrdutou bombu. Podle něj měla vyvolat

¹⁹¹ Tamtéž, s. 313.

¹⁹² Tamtéž, s. 313.

mezinárodní ohlas o útisku Němců v ČSR.¹⁹³ Předseda Tomášek přerušil zasedání, aby byl odhalen původce činu. Baeran se ke svému činu hrdě doznal. Uvedl, že k činu byl dohnán terorem proti Němcům. Hned po opětovném zahájení jednání se přihlásil ke slovu Lodgman a za německou nacionální stranu řekl, že této příhody hluboce lituje a odsuzuje ji: „Slavná sněmovno! Poslanecký klub německé nacionální strany mne zmocnil, abych učinil sněmovně a předsedovi toto prohlášení: Sdělením poslance Baerana zjistilo se v klubu německé nacionální strany, že poslanec Baeran při sněmovním jednání dnes dopoledne hodil směrem k místu předsedovu smrdutou bombu. Klub německé národní strany co nejlouběji lituje této příhody a ji odsuzuje.“¹⁹⁴ Později, na schůzi Německého parlamentního svazu 1. května 1922, Baeran své jednání vysvětlil tak, že chtěl před celým světem manifestovat odpor proti útisku Němců v ČSR.

Příčiny kritičnosti k Baeranovi se skrývaly též v napětí mezi ním a Lodgmanem. Baeran si dělal ambice na vedoucí postavení v DNP a byla vhodná chvíle se ho zbavit. Křesťanští sociálové, agráři a členové DDFP Baerana svorně kritizovali. Baeranovi spílal svorně vládní i opoziční tisk. Negativní ohlasy se objevily i v DNSAP.

Předsednictvo sněmovny na Baerana podalo okamžitě trestní oznámení pro zločin veřejného násilí. Rychlost jednání vládní většiny byla neobvyklá. Ještě večer se sešel imunitní výbor a rozhodl, že poslanec Baeran bude vydán soudnímu stíhání. Poněvadž ihned po svém činu ujel do Vídně, byl na něj vydán zatykač.

Když ale vládní většina rozhodla o soudním stíhání, nacionální strana se postavila na odpor a za Baerana. Na hlavu Lodgmana se snesly slovní útoky, byl obviněn z toho, že jeho solidarita je předstíraná a že by z důvodu řevnivosti nejraději nechal Baerana padnout. Poslanec Křepek pronesl prohlášení za Německý parlamentní svaz. Řekl, že čekali, že sněmovna přenechá vyřízení případu nacionální straně.

¹⁹³ Bohemia, č. 31, 5. 2. 1922.

¹⁹⁴ Bohemia, č. 33, 8. 2. 1922; TZ PS, 128. schůze, 27. 1. 1922.

Rychlost jednání české parlamentní většiny je prý svědectvím pomstychtivosti.¹⁹⁵

Koalice se chopila příležitosti ráda. Hrála tu roli i nesympatičnost Baerana, o českém národu a o legionářích mluvil velice hrubě a urážlivě. Baeranova aféra odváděla politicky vhodně pozornost od dobových sociálních problémů. Přispěla také k uspíšení rozkolu v Německém parlamentním svazu. Došlo k oživení diskuse o dalším vývoji německé politiky v ČSR. Ozvali se především agráři. Chtěli prosadit své nároky vyvolané současnou hospodářskou krizí. Na prvním místě chtěli ochránit zemědělskou výrobu zavedením cel na dovoz zemědělských produktů. I další jejich požadavky se shodovaly s cíli českých agráři. A tak docházelo ke sblížení obou stran. Ještě dál směřovali představitelé německého průmyslu. Hospodářská nutnost je vybízela k reálné politice. Ekonomické zájmy způsobily, že v březnu 1922 došlo ke spojení československých a německých průmyslníků v jeden zájmový orgán.¹⁹⁶ Takový vzor byl přitažlivý i pro ostatní. V březnu 1922 založili umírněnější politici německou Ligu pro Společnost národů a národní dorozumění v ČSR, (tzv. Völkerbundliga). Nacionalisté reagovali vznikem Všeněmeckého spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko (Alldeutscher Volksbund für Böhmen, Mähren und Schlesien). Ten se zasadil o to, aby v dubnu 1922 byla poslána další stížnost Společnosti národů na útisk Němců v ČSR.¹⁹⁷

Dne 25. března 1922 mluvil Lodgman na říšském sjezdu nacionální strany o politické situaci. Položil si otázku, zda se vůči ČSR vydat cestou loajality, nebo zda setrvat na současných bojovných postojích, dokud prý Češi nebudou nuceni „nést účty hospodářské a politické

¹⁹⁵ Klíček, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 326.

¹⁹⁶ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 269; Olivová, Věra, Politika československé buržoazie v letech 1921-1923, s. 36. Olivová tvrdí, že ke sjednocení německých a českých průmyslníků došlo v červnu 1922.

¹⁹⁷ Klíček, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 327, 328.

skutečnosti jejich geografické polohy“.¹⁹⁸ Prosazoval druhou možnost, dosavadní českou politiku označil za pochybenou.¹⁹⁹

Hlasy o tom, že parlamentní svaz se rozkládá, se množily. Utlumit se je ještě snažil poslanec Kafka. Napsal, že pět stran, které jsou spojeny v tomto účelovém svazu, přirozeně nemůže mít o všech otázkách zcela totožné mínění, rozdíly nejsou natolik hluboké, že by mohlo dojít k rozdělení svazu. Vše je prý ve svazu důkladně diskutováno a při jednání se bere ohled na jednotlivé strany. V tom podle něj tkví jistota, že „hrobař Německého parlamentního svazu bude muset ještě dlouho čekat na svou práci“.²⁰⁰ Dodal: „V době, kterou musíme projít, a v zemi, do které nás osud zavedl, musíme splnit úkoly. Tyto úkoly nebudou splněny pomocí pasivní politiky.“²⁰¹ Otázkou bylo, co je míněno opakem, tedy politikou aktivní.

Uvažoval o tom i Mayr-Harting. Psal o možnosti autonomie, kterou považoval za dostupný cíl, a o právu na sebeurčení, které by se o autonomii opřelo.²⁰² Autonomie však dostupným cílem nebyla, Mayr-Harting oslovoval v tomto případě německé čtenáře, nikoliv české politiky.

5. CESTA K ROZPADU

Při květnovém zasedání spojovala Německý parlamentní svaz stále vnější jednota. Byly projednávány otázky, o nichž nebylo mezi Němci sporu. Jednalo se o požadavku na proplacení válečných půjček, s nímž se obrátili na ministerského předsedu Beneše. I v parlamentě vystupovali němečtí poslanci celkem svorně a byli zdrženlivější než při bouřlivých událostech koncem roku.²⁰³ Zároveň pokračovaly sondáže

¹⁹⁸ Deutsche Leipaer Zeitung, 1. 4. 1922.

¹⁹⁹ Deutsche Leipaer Zeitung, 1. 4. 1922.

²⁰⁰ Bohemia, 5. 4. 1922.

²⁰¹ Bohemia, 5. 4. 1922.

²⁰² Reichenberger Zeitung 10. 4. 1922.

²⁰³ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 271.

některých politiků na Hradě – Mayr-Hartinga, také Křepka, Spiny a Kafky.

Od března 1922 vedl parlamentní svaz křesťanský sociál Böhr.²⁰⁴ DNP a DNSAP se proto podařilo snadněji prosadit v červnu svolání svazu, které duchem a literou jako by se vracelo do jeho doby počáteční. Obsahovalo známá radikální hesla. Nové, a přitvrzující, bylo, že svaz se bude dohadovat s další národní opozicí, aby se změnil celý politický systém. Zdálo by se, že svaz znovu získal svou tmelící jednotu, dokument však takovou skutečnost nevyjadřoval, spíše jako by zabraňoval rozkladu. Agrární strana byla dále podezřívána z odstředivých snah. Blízko k ní jako by měla dokonce i DNSAP, která musela brát ohled na své voliče z řad německého proletariátu a přizpůsobit jejich požadavkům svou politiku v tomto sociálně krizovém období. DNSAP se snažila alespoň o to, aby odvrátila jejich pozornost zvýšenými útoky proti komunistům, případně sociálním demokratům. Také naznačovala, že by dokázala vést státotvornější politiku, kdyby byly splněny některé její, především sociální, požadavky. Byla to sice demagogie, ale i ta mohla otrávit již tak rozkláčeným parlamentním svazem.

Polemiky nabývaly na ostrosti, především mezi BdL a DNP. Došlo i na zastírané vyhrožování, které se týkalo rozbití parlamentního svazu a vytvoření nových orgánů, ať už aktivistického nebo negativistického zaměření.²⁰⁵ Zprostředkování, o něž se z průhledných důvodů pokoušela DNSAP, bylo vlašné a nemohlo přinést žádné pozitivní výsledky. Proti červnovému svolání se ozvaly výhrady různých politických představitelů, protesty se objevily i v tisku. Spor rychle nabyl na ostrosti a DNP a DNSAP se distancovaly od svých dosavadních partnerů. A tak rozpory narůstaly, ale stále ani jedna strana neměla dost odvahy rozbít německou „jednotu“.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 271, 272.

²⁰⁵ Deutsche Landpost, č. 143, 29. 6. 1922.

Sudetští Němci se stále více třídili podle třídních, stavovských a náboženských hledisek. Němečtí sociální demokraté šli již od počátku svou cestou, němečtí agráři a křesťanští sociálové je začali postupně napodobovat. Lodgman považoval jakékoli reformní snahy v rámci státu za zbytečné, neboť odmítal samotné Československo.²⁰⁶ Nejblíže Lodgmanovi zůstávali němečtí národní socialisté, kteří též s nelibostí pozorovali mezi německými stranami známky vzrůstajícího aktivismu. Prohlubující se rozdíly potvrzoval Mayr-Harting Šámalovi. Zároveň ale upozorňoval, že umírnění narážejí na obtíže i u vlády. Tak znovu kritizoval vládní návrh týkající se otázky válečných půjček, protože předpokládal jen 75% ocenění půjček, a z toho důvodu vyvolal nespokojenost. Varoval, že tento krok by nahrál Lodgmanovi a oslabil umírněnější německé křídlo.²⁰⁷ Vláda vzala svůj koncept zpět.

Při jednání o úvěru pro Rakousko 20. června 1922, hlasovaly již nacionální strany ve svazu odlišně od třech ostatních. DNP a DNSAP byly proti, neboť nepovažovaly za prospěšné podporovat nový pořádek ve střední Evropě a označovaly úvěr jako další hospodářské porobení Rakouska. Ostatní strany hlasovaly pro návrh.²⁰⁸ Tím byl parlamentní svaz v podstatě rozbit, ale žádná z jeho stran nechtěla nést zodpovědnost za rozbití formální.

Při projednávání zákona o výkupu Ústecko-Teplické dráhy státem 23. června 1922 vyvolali němečtí nacionálové v Národním shromáždění bouřlivou obstrukci. Němečtí nacionální socialisté se připojili. Když poslanec R. Jung odmítal po pěti hodinách opustit řečnickou tribunu, došlo dokonce ke rvačkám mezi českými a německými poslanci, do kterých musela zasáhnout parlamentní stráž.²⁰⁹ Němečtí poslanci polili české poslance vodou ze sklenic. Lodgman byl hozen přes stůl stenografů, zůstal chvíli v bezvědomí a stráž jej ze zasedání vynesla. Vyvolalo to novou hodinovou rvačku. Lavice, na

²⁰⁶ Brügel, Johann Wolfgang, c. d., s. 168.

²⁰⁷ Záznam ze dne 23. 6. 1922, AKPR T 12/25.

²⁰⁸ TZ PS, 148. schůze, 20. 6. 1922.

²⁰⁹ TZ PS, 153. schůze, 23. 6. 1922.

kteřé seděli členové BdL, byla převrácena, kalamáře se rozbily a inkoust vytekl na koberec. Zoufale bránící se Jung byl ze sálu vynesěn parlamentní stráží. Bitku ukončil až utišující zásah Švehly. Poté bylo rozhodnuto, že Jungovi budou odejmuty diety za měsíc červenec.²¹⁰ Ostatní německé strany se obstrukce účastnily jen mírnými výkřiky.

Němečtí nacionálové a nacionální socialisté konstatovali, že se od ostatních německých stran liší hloubkou svého nacionalismu. 24. června 1922 utvořily obě strany užší spolek s názvem Bojovné souřučenství (Kampfgemeinschaft). Za cíl si vytkly boj proti systému zakotvenému v pojmu českého národního státu.²¹¹ Společenství vyvolalo protesty ostatních stran. Jejich představitelé se sešli 26. června 1922 a prohlásili, že bezhlavý nacionalismus prosazovaný Lodgmanem, Knirschem a jinými hrozí zničit německou jednotu.²¹² Společenství odpovědělo prohlášením, že na půdě republiky a v Národním shromáždění nelze pracovat ve prospěch německého lidu a že dosavadní spolupráce v Německém parlamentním svazu nepřinesla zatím žádné výsledky. Rozkol v německém táboře se tedy ještě prohloubil.

Na červnovém zasedání Německého parlamentního svazu se sešli představitelé zbylých stran. Poslanec Leonard Kaiser prohlásil, že založením Bojovného souřučenství vznikl spolek ve spolku. Tím došlo ke změně organizace Německého parlamentního svazu. Namísto dosavadních dvou směrů, tedy německé sociální demokracie a Německého parlamentního svazu, byly zde nyní tři skupiny. Zbylé strany se rozhodly k pevnějšímu semknutí a k aktivnějšímu postupu na parlamentní půdě.²¹³

Němečtí sociální demokraté na této změně příliš nevydělalí, přesto se z ní těšili. Posloužila jim jako důkaz nejednotnosti německých

²¹⁰ Klepetář, Harry, c. d., s. 177; Klímek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 342, 343. Klímek tvrdí, že přes stůl stenografů byl přehozen Jung.

²¹¹ Olivová, Věra, Politika československé buržoazie v letech 1921-1923, s. 41.

²¹² Deutsche Landpost, č. 143, 29. 6. 1922.

²¹³ Bohemia, č. 149, 28. 6. 1922.

občanských stran. Očekávaný profit nemělo však ani Bojovné souručenství. DNP a DNSAP sice nešetřily nacionální rétorikou, nebyly už totiž vázány svými spojenci, a tak využívaly každé příležitosti k propagandě. Přemíra nacionálních hesel však už unavovala a nic konkrétního nepřinášela.

Vytvořením Bojovného souručenství ještě parlamentní svaz nezanikl. Obě jeho strany konaly v září 1922 sjezdy, které nepřinesly nic nového. Lodgman hovořil o tom, že válka pro české Němce vlastně ještě neskončila²¹⁴, a Knirsch konstatoval skutečnost, že dochází ke stále hlubším trhlinám v Německém parlamentním svazu.²¹⁵ Těž útočil na mírové smlouvy. DNSAP chtěla svou politiku realizovat i mimoparlamentními způsoby, ale teze o bezohledném boji za sebeurčovací právo také nebyla nová.²¹⁶

Mezi německými agrárníky zavládly aktivistické nálady, které bylo možno projevovat mnohem svobodněji než dříve. Demonstrací aktivismu se stal Křepkův projev v září v Litoměřicích. Ačkoliv byl ještě opatrný, přece jen byl značný rozdíl v tom, co zde říkal před rokem a co nyní. Sice navrhoval vytvoření jednotné německé fronty za účasti sociálních demokratů, ale na druhé straně kritizoval činnost sociálních demokratů, a především stran z Bojovného souručenství. Prohlásil, že politika strany bude určována především hospodářskými zájmy.²¹⁷

Švehla chystal novou vládu, přes svého sekretáře Bradáče sondoval u Mayr-Hartinga, zda by do ní Němci nevstoupili, ale neočekával to.²¹⁸ Důležité však pro něho i pro vládu vůbec bylo, že se čeští a němečtí agrárníci sbližovali zájmově.²¹⁹ Hned po ustavení vlády to bylo zřejmé i v psaní agrární Deutsche Landpost a ve stanovisku strany k vládní

²¹⁴ Bohemia, č. 214, 12. 9. 1922.

²¹⁵ Bohemia, č. 214, 12. 9. 1922.

²¹⁶ Peroutka, Ferdinand, c. d., díl 3-4, s. 819; Sozialdemokrat, č. 215, 13. 9. 1922.

²¹⁷ Deutsche Landpost, č. 204, 12. 9. 1922.

²¹⁸ Záznam ze dne 20. 6. 1922, AKPR T 12/25.

²¹⁹ Olívová, Věra, Politika československé buržoazie v letech 1921-1923, s. 61.

změně.²²⁰ Německý parlamentní svaz však vládu přijal kriticky, „bojovné strany“ prosadily v jeho svolání i výhrůžky mimoparlamentním bojem.²²¹ Vládu to neznepokojovalo, a právem. Když v říjnu chtěli „bojovní“ vyrazet do ulic, narazili na odpor agrárníků a křesťanských sociálů. Byly z toho zase rozčilené diskuse v německém tisku. Zapadl do nich i říjnový sjezd křesťanských sociálů v Liberci. Autonomie zůstávala sudetoněmeckým cílem, smysl měly mít i realizace „menších“ národnostních požadavků, „velký“ nacionalismus nikam nevedl.²²² Obdobně mluvil Spina na agrárnickém sjezdu včetně pojetí programu autonomie. Za práva Němců se podle něho mělo bojovat ve státě a ne proti státu.²²³

Programové prohlášení Švehlovy vlády nevyvolalo zvláštní odezvu.²²⁴ Nové na ní bylo však to, že Německý parlamentní svaz nepromluvil jednotně. Lodgman mluvil za Kampfgemeinschaft a Křepek za zbylé strany, tedy za BdL, DCV a DDFP. 26. října 1922 Lodgman řekl: „Nečekáme své osvobození od tohoto parlamentu, od souhlasu českých stran, nýbrž od semknutého odporu potlačovaných a trvalého poučování ciziny, která nakonec uzná neudržitelnost pařížských mírových smluv, a tím také tohoto hanebného státu.“²²⁵ Křepek mluvil věcněji, kritizoval válečné půjčky, zestátnění soukromé dráhy, neodpustil si ale invektivu: „Společná nenávisť vůči Němcům drží vládu pohromadě.“²²⁶ Kritický tón se sice ozýval při všech vystoupeních německých poslanců, ale ve srovnání s předcházející dobou ztratil hodně na své intenzitě. Debata kolem vládního prohlášení nakonec proběhla bez většího rozruchu.²²⁷

²²⁰ Deutsche Landpost, č. 225, 7. 10. 1922.

²²¹ Prager Tagblatt, 21. 10. 1922.

²²² Reichenberger Zeitung, 24. 10. 1922

²²³ Reichenberger Zeitung, 16. 11. 1922

²²⁴ TZ PS, 159. schůze, 24. 10. 1922.

²²⁵ TZ PS, 161. schůze, 26. 10. 1922; Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 358.

²²⁶ TZ PS, 160. schůze, 25. 10. 1922; Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, s. 358.

²²⁷ TZ PS, 160. schůze, 25. 10. 1922.

Dne 27. října 1922 probíhala v parlamentu rozprava o velezradě. Lodgman von Auen citoval Masarykův výrok, že velezrada je anachronismus, a dodal k tomu: „Kdo si myslí, že není nejvyšší povinností německých poslanců provádět velezradu v tomto státě, ten se mýlí.“²²⁸ Mayr-Harting příznačně upozornil Masaryka, aby takovým výrokům už valný význam nepřikládal. Řekl 31. října Šámalovi: „Za Lodgmanem stojí pouze několik lidí, ostatní jsou proti němu, a sice i část jeho vlastní strany. Jeho prohlášením se očišťovací proces uspíší. Část jeho strany asi přejde do strany křesťansko-sociální, jako Vilém Medinger a někteří členové senátu, načež on s několika svými věrnými vystoupí z parlamentního svazu. Vláda se nemusí bát radikálnějších řečí Křepka a Spiny. Tyto řeči byly proneseny pod náladou, kterou u německého rolnictva vyvolává obava z majetkové dávky. Jinak oba zůstávají při svých starých názorech. Němečtí průmyslníci prohlásili, že za Lodgmanovu politiku nedají ani haléře.“²²⁹

6. ROZPAD NĚMECKÉHO PARLAMENTNÍHO SVAZU

Krize v Německém parlamentním svazu dostala další impuls. Byl jím návrh na zrušení poslanecké imunity A. Baerana a zahájení trestního řízení proti němu za činy, kterých se dopustil na jaře při zasedání parlamentu. Baeranovo jednání sice připadalo německým stranám nevhodné či netaktické, byl však rozdíl mezi slovními výhradami a skutečností, že Baeran měl být vydán ke stíhání úřadům Československa. K něčemu takovému nechtěla dát souhlas žádná německá strana, neboť měla ohled na své dosud nacionálně citlivé stoupence. Na druhé straně byl Baeran mezi německými politiky neoblíbený, byl bezohledný a příliš sebevědomý.²³⁰ Požadavek na jeho vydání byl sice kritizován, ale jen mírně. Dokonce ani Lodgman

²²⁸ Dietl, Werner, c. d., s. 251; TZ PS, 162. schůze, 27. 10. 1922.

²²⁹ Záznam ze dne 31. 10. 1922, AKPR T 12/25.

²³⁰ César, Jaroslav – Černý, Bohumil, c. d., s. 289.

neprojevili v této záležitosti příliš horlivosti, a tak vládní většina návrh prosadila. Najednou se ale vyjevilo, že ve svazu je silné napětí. Jednotlivé strany neměly už chuť k zastírání sporů a ke kompromisům, a tak se tento poslední konflikt, ve své podstatě nevýznamný, stal důvodem hlubokého rozkolu Německého parlamentního svazu. Už se ani nescházel k poradám.

Během října a listopadu pokračovala prudká polemika v německém tisku. Počátkem listopadu přinesl Lodgman do politické debaty pojem „negativisté“. Označil jím stoupence spolku Kampfgemeinschaft.²³¹ Zvlášť ostrý spor se rozpoutal mezi agrárníky a členy DNP, kteří se vzájemně obviňovali ze zrady německé věci. V listopadu napsala Deutsche Landpost, že profesionální politika netkví ve slepém odmítání všeho, co se zrovna nehodí „do krámu“. Německému národu může prospět jen důsledná a odhodlaná politika.²³²

Koncem listopadu 1922 hledala DNP další důvody k ukončení spolupráce v Německém parlamentním svazu. Posloužila tu také řeč senátora za BdL Theodora Zulegera, který řekl: „Chceme ještě jednou vykonat k Čechům „cestu do Canossy“ a zejména se zkusit obrátit na naše české politické protějšky a pomocí rozumné dohody bez nenávisti změnit současné poměry. Mojí poslední nadějí je najít porozumění u podobně zaměřených stran ostatních národů.“²³³ Takový názor sdíleli i křesťanští sociálové a členové DDFP, naopak k DNP se přidala DNSAP. Konflikt vyvrcholil 29. listopadu 1922 na pražském zasedání parlamentního svazu.²³⁴ Lodgman prohlásil, že svaz přestal už ve skutečnosti existovat, neboť nevyvíjí žádnou činnost a neschází se ani ke schůzím. Navrhl, aby se svaz rozešel a aby se místo něj ustavila rada předsedů (Obmännerkonferenz) pěti stran.²³⁵ Předsedové strany agrární, křesťansko-sociální strany a demokratické strany

²³¹ Reichenberger Zeitung, 3. 11. 1922.

²³² Deutsche Landpost, č. 248, 5. 11. 1922.

²³³ Prager Tagblatt, 1. 12. 1922; Bohemia 1. 12. 1922.

²³⁴ Deutsche Landpost, č. 270, 1.12. 1922; Venkov, č. 281, 1. 12. 1922.

²³⁵ Prager Tagblatt, č. 280, 30. 11. 1922; Bohemia 30. 11. 1922.

svobodomyslné trvali na formálním zachování svazu. Nechtěli věcně nést spoluvinu na jeho rozpadu, ač jim už vlastně k ničemu nebyl. Chovali se poněkud pokrytecky.

Svaz však opravdu končil. Lodgmanova strana z něho vystoupila a byla pak následována národními socialisty, kteří byli vývojem situace zprvu zaskočení a ze svazu vystoupili až po jistém váhání. Zástupci ostatních stran, Křepek, Kafka a Böhr vyslovili nad rozpadem Německého parlamentního svazu oficiální politování. V politice budou prý nadále prosazovat zásady, které schválil Německý parlamentní svaz v červnu 1922.²³⁶ DDFP se vyjádřila v tom smyslu, že svaz ještě před několika měsíci prováděl společnou politiku a i v poslední době byl jednotný v některých zásadních politických otázkách. Přesto se projevovaly rozpory, a to především po založení Bojového souručenství.²³⁷

Lodgman prohlásil, že rozhodnutí o vystoupení ze svazu nechá hned uveřejnit v tisku. Ostatním stranám byl takový krok nepříjemný, veřejnost bylo třeba „připravit“. Lodgmana za to napadly, ten ale trval na svém.²³⁸ Věřil v účinnost a ohlas svého gesta, které ovlivní názory a nálady Němců. Rozpad svazu Němce na první pohled překvapil a mnohé rozčaroval, či zklamal. Nacionální socialisté je přesvědčovali, že společná práce pěti stran nebyla možná, protože strany se vydaly různými směry. Rozpad svazu se měl brzy projevit v parlamentě. Svaz představoval určitou politickou opoziční sílu, která se teď rozdrobila.²³⁹

Navenek svaz ani teď ještě nezankl. Pro nějakou podobu jeho uchování se vyslovili agrárníci, křesťanští sociálové a členové DDFP. Shodli se na tom, že svaz by měl trvat, neboť je to důležitá instituce, která má významnou úlohu nejen ve vnitřní politice, ale i na mezinárodním poli. Politický duch se v něm ale měnil. Odlišoval ho zřetelněji od Kampfgesellschaft. Toto Bojovné souručenství

²³⁶ Prager Tagblatt, č. 280, 30. 11. 1922.

²³⁷ Prager Tagblatt, č. 280, 30. 11. 1922.

²³⁸ Dietl, Werner, c. d., s. 251.

²³⁹ Tamtéž, s. 252.

nepomáhalo posílení vlivu svých tvůrců. Neúčinné byly i snahy o vyvolání nacionálních nepokojů. Nepodařilo se však zatím vytvořit ani nějaké „volnější sdružení“, které by koordinovalo sudetoněmeckou politiku.²⁴⁰ S koncem svazu bylo prostě třeba se smířit, přežil se pod náporom reálné situace a reálných zájmů. Možnost „sdružení“ se však dále hledala.

Mayr-Harting na Hradě doporučoval pořádat neformální schůzky k vzájemnému sblížení českých a německých politických představitelů. Pochvalně se vyjadřoval o společnosti scházející se u generálního tajemníka německého svazu průmyslníků Kislingera.²⁴¹ Masaryk souhlasil, k několika takovým setkáním došlo, ale nic významného z toho zatím nevzešlo. Na česko-německou atmosféru působilo i francouzské obsazení Porúří, které znovu připomnělo nespokojenost s důsledky války na všech stranách.

Nejbližší politická budoucnost patřila přesto v sudetoněmeckém táboře rodícímu se aktivismu. DNP se zmítala ve vnitřních osobních konfliktech, mezi německými skupinami stran to jiskřilo napětím a slovními přestřelkami.

²⁴⁰ Klimek, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII. 1918-1929*, s. 363.

²⁴¹ Záznam ze dne 29. 12. 1922, AKPR T 12/25.

IV. DŮSLEDKY ROZPADU NĚMECKÉHO PARLAMENTNÍHO SVAZU

V lednu 1923 Spina nezvykle ostře napadl Lodgmana. Charakterizoval aktivismus jako reálnou politiku současnosti, která se přizpůsobuje měnícím se okolnostem a chce řešit dobové národnostní a hospodářské potřeby. Spina odmítl Lodgmanovu strnulou politiku, která se upíná jen ke vzdáleným cílům a nepatří na politickou scénu. To je podle Spiny hlavní politováníhodný důvod, který způsobil, že došlo k rozpadu a nikoliv k reformě Německého parlamentního svazu a že politika Němců v ČSR uvízla na mrtvém bodě.²⁴²

O něco málo později se Spina s Lodgmanem oficiálně setkali v Žatci. Spina opět obhajoval aktivistickou politiku. Odmítl radikalismus velkých slov, frází a smrdutých bomb. Prohlásil, že tento německý radikalismus napomáhá spolupráci českých stran a zmenšuje německé sympatie v zahraničí. Lodgman vyčítal agrárikům jejich ochotu spolupracovat s českými agrárníky. Řekl, že pokud je pro ně důležitější internacionální třídní solidarita s rolnictvem než národní společenství, potom se neliší od internacionální sociální demokracie.²⁴³

S Lodgmanem 18. dubna 1923 však polemizoval i Hans Knirsch. Ohradil se proti jeho obvinění, že DNSAP ustupuje od boje o sebeurčení, zatímco pro DNP je tento požadavek hlavní zásadou a každý ústup od ní je vyloučen. Knirsch připustil, že dosažení práva sebeurčení je tak vzdálené, že kdyby se strana teď nepostavila proti „počešťování“, tak by Němci před dosažením sebeurčení hodně ztratili. Dalším cílem sudetoněmecké politiky je podle Knirsche zabránit jakékoliv negativní politice ČSR vůči Berlínu či Vídni. Knirsch kritizoval skutečnost, že rozporů mezi Němci využívají Češi pro hospodářské posílení státu a jeho konsolidaci, což oslabuje pozice

²⁴² Bohemia, 14. 1. 1923.

²⁴³ Bohemia, 20. 2. 1923.

Němců. Z toho důvodu žádal zase společný postup německých stran.²⁴⁴ Byla to samozřejmě jen agitační proklamace.

Hakenkreuzleři vystupovali jinak bojovně. Krebs hlásal důvěru v nový zrod velké německé říše²⁴⁵, Patzel to spojoval s „osvobozením od otroctví způsobeného Židy“²⁴⁶, Knirsch připomínal, že nadějí je Hitlerovo hnutí v Německu.²⁴⁷ DNSAP byla ostatně od srpna 1921 součástí nacistické „internacionály“.

Na září 1923 byly stanoveny obecní volby. Pro německé strany směřující k aktivismu byly zvláště důležité, potřebovaly nutně úspěch. Měly jim k němu dopomoci i dohody s vládou v citlivých otázkách. Stálíci v tomto ohledu byly válečné půjčky. V dubnu 1923 hovořil Šamal se Spinou a Křepkem. Navrhovali, aby ti, co mají alespoň jeden milion korun, nedostali nic a drobní majitelé, tedy podle Spiny ti, kteří mají méně než 80 000 Kč, dostali vyplacenu plnou výši. Křeppek se voleb i poněkud obával a myslel proto na prodloužení volebního období.²⁴⁸ Mayr-Harting zase na Šamalovi žádal, aby vláda válečné půjčky řešila až těsně před volbami, aktivistickým stranám to udrží radikální voliče.²⁴⁹ Německému aktivismu měly prospět i Masarykovy zájezdy do pohraničí a jeho proslovy o spolupráci všech národností.

K aktivismu směřovala i Německá živnostenská strana, Deutsche Gewerbeartei. Ustavila se mezi listopadem 1919 a lednem 1920. Nenavazovala na žádné předchůdce z dob rakouské monarchie, musela si voliče nově získat, a to především na úkor křesťanských sociálů, sociálních demokratů a Lodgmanových nacionálů. Kandidovala již v roce 1920 společně s DNP a DNSAP, nezískala ale mandát. Její první sjezd se uskutečnil až 20. února 1923 v Praze. Hlásila se už k reálné národní politice. Slibovala zachování živnostenského stavu především díky tuhé hospodářské práci spolehlivých lidí v zastupitelských sborech

²⁴⁴ Dokument ze dne 19. 4. 1923, Národní archiv PMV 225-366-1.

²⁴⁵ Dokument ze dne 19. 4. 1923, Národní archiv PMV 225-366-1.

²⁴⁶ Dokument ze dne 20. 8. 1923, Národní archiv PMV 225-366-1.

²⁴⁷ Dokument ze dne 21. 8. 1923, Národní archiv PMV 225-366-1.

²⁴⁸ Záznam ze dne 25. 4. 1923, AKPR T 12/25.

²⁴⁹ Záznam ze dne 28. 5. 1923, AKPR T 12/25.

obcí, okresů, obchodních komor, a pokud to bude možné, tak i v parlamentě. Prohlašovala, že politika, která se snaží uměle tvořit velezrádce, bude většinou německého národa odmítnuta.²⁵⁰

Obecní volby přinesly úspěch pro aktivistický směr. Pocítila to především DNP, která v porovnání s parlamentními volbami utrpěla ztráty. O něco lépe na tom byla DNSAP, ta si díky své sociální agitaci udržela pozice a v některých případech je i posílila. Úspěch přinesly volby agrárářům, kteří zřejmě získali i voliče z řad DNP a stali se nejsilnější německou občanskou stranou. Ani křesťanští sociálové si nemohli stěžovat a volby byly pro ně potvrzením, že jejich voliči schvalují nově nastoupený kurs. Příjemně překvapená byla svým volebním ziskem strana DDFP, i když se nestala masovou stranou. Podobně dopadli živnostníci. Sociální demokracie ztratila rozpadem, část jejích hlasů patřila komunistům.

Bojovné souručenství mělo patnáct mandátů. Deset patřilo německým nacionálům, pět nacionálním socialistům. Strana německonacionální odmítala program a metody Pracovního souručenství a usilovala jedině o sebeurčení německého národa. Němečtí nacionální socialisté byli také proti Pracovnímu souručenství, ale neuznávali zcela ani politiku německých nacionálů a vytýkali jim, že v době vojenské a politické nemohoucnosti Německa vede jejich taktika jen k beznadějnosti.

Výsledky voleb posílily sebevědomí stran, které se hlásily k aktivismu. Rozhodly se spojit síly v novém bloku, který měl zčásti nahradit rozpadlý Německý parlamentní svaz. Inspirátory byli agráráři, kteří pomýšleli na vedoucí místo v nově vzniklém bloku. A tak bylo 29. října 1923 vytvořeno Pracovní souručenství (Arbeitsgemeinschaft). Strany prohlásily, že se budou snažit získat v tomto státě pro Němce autonomii, ovšem tyto cíle budou prosazovat na parlamentní půdě. Samostatnost jednotlivých stran neměla být vytvořením Pracovního souručenství dotčena. Předsedou byl zvolen

²⁵⁰ Bohemia, 21. 2. 1923.

agrárník Křepek, jeho zástupcem se stal křesťanský sociál Mayr-Harting. Toto politické uskupení mělo v parlamentě celkem pětadvacet mandátů. Třináct patřilo německým agrárníkům, devět křesťanským sociálům, dva demokratům, jeden živnostníkům. Německá aktivistická skupina se stávala pevnější politickou skutečností.

ZÁVĚR

Jádrem této práce je politika Německého parlamentního svazu mezi lety 1920 a 1922. Svaz vznikl především z iniciativy DNP v čele s Lodgmanem. Původní ideou bylo, že ve svazu budou zastoupeny všechny německé parlamentní strany a budou se snažit spojenými silami prosadit německé nacionální požadavky v československém parlamentě.

Ukázalo se, že ne všechny německé strany upřednostňují nacionální zájmy před zájmy jinými. DSAP upřednostnila sociální zájmy. Sebeurčovací právo považovala za prostředek pro případ, že by pro toto uplatnění byly mezinárodní podmínky. Jako reálný cíl viděla získání samosprávy. Důvody, proč se rozhodla nevstoupit do Německého parlamentního svazu, byly zcela jistě i další. Německá sociální demokracie byla nejsilnější německou stranou a vstupem do svazu by jen ztratila. Věděla, že její program a její směřování má u voličů podporu, a nechtěla vstoupit do svazu a podpořit německou nacionální a nesocialistickou jednotu, kde by se musela dělit o svou moc a své postavení.

DNSAP měla k počátečnímu odmítání vstupu do svazu trochu jiný důvod. Když viděla, že ve svazu nebudou všechny německé strany, a tudíž už nebude mít takový význam, jak by při účasti všech stran mohl mít, zvažovala svůj vstup. Zpočátku se rozhodla, že do svazu nevstoupí. V tom, že všechny strany ve svazu nejsou čistě nacionalisticky zaměřené, viděla pro sebe šanci, jak zvýšit svou popularitu, když se bude prohlašovat za jedinou nacionalistickou sílu v zemi. Tento tah jí ale nevyšel, měla příliš málo mandátů na to, aby měla „vůdcovské“ možnosti, a tak do svazu přistoupila.

Vznik svazu byl tedy pro většinu stran čistě rozumovým aktem. Německé strany, které vstoupily do svazu, to udělaly z toho důvodu, že nechtěly drobit své síly, ale naopak je spojit, a tím i navýšit.

Německý parlamentní svaz měl jednotně hájit to, co považoval za německé národní zájmy v ČSR. Při řešení každodenních záležitostí, které byly i vzdáleny německým nacionálním vizím, narůstaly ve svazu spory. Svaz posléze rozdělily na dvě skupiny, aktivisty a negativisty. Postupně se projevující němečtí aktivisté začali počítat s trvalejší existencí ČSR a vyvozovali z toho praktické důsledky.

A co si od své politiky slibovali negativisté? Pracovali pro „budoucnost“. Odmítali existenci ČSR v takové podobě, kterou měla. Viděli za sebou mnohamilionový národ a nehodlali ustoupit mnohem menšímu Československu. Také doufali, že se politická situace v Evropě změní a oni dostanou, co chtějí, aniž by museli uzavřít nějaký kompromis s Československem. Do této doby nejspíše chtěli setrvat na bojových pozicích, trvat na svých cílech a nechtěli si zbytečně „špinit ruce“. Věřili, že se „dočkají“.

Německý parlamentní svaz toho moc neuskutečnil. Nesplnil naděje, které do něj některé pragmatické německé strany vkládaly, a tyto strany se rozhodly jednat jinak, vymoci si některé výhody. Přesto ale nechtěly svaz opustit, neboť v něm viděly širší základnu. Také věřily, že svaz budou moci postupně reformovat dle svých představ. Též se bály obvinění z rozbití německé jednoty.

Negativisté byli aktivistickými snahami rozhořčeni. Nepovedlo se jim aktivismu zamezovat, mohli jej jen do jisté míry omezovat a usměrňovat, ale to postupem doby bylo čím dál obtížnější, neboť aktivistická politika se rozvíjela.

Je tedy nesporné, že svaz rozložili aktivisté. Ze svazu vystoupili ale negativisté a v podstatě na ně padla vina za rozpad svazu. Učinili tak proto, že aktivistická politika se neshodovala s jejich předsevzetími a zájmy, a tak se rozhodli, že se budou od ní veřejně distancovat. Naopak aktivistům negativistické projevy příliš nepřekážely, účastnily se jich vlažně a snažily se vyjít jak s německými nacionalisty, tak s obdobně orientovanými českými stranami.

V dalším politickém vývoji se ukázala volba aktivistů úspěšnější, nejenže to poznali na volebních výsledcích, ale za pár let byli připraveni pro vstup do vlády.

Německý parlamentní svaz tedy nesplnil očekávání do něj vkládaná a jeho rozpad byl důsledkem nejen německých pragmatických snah a mírové politické situace v Evropě, ale i skutečnosti, že Československo provádělo v národnostních záležitostech umírněnou politiku, a tím ve dvacátých letech oslabovalo možnost vzniku silné německé nacionalistické jednoty.

PRAMENY

AKPR – Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fondy: T, D.

Archiv PS-P-ČR - Archiv Parlamentu ČR, fond: APS.

NA - Národní archiv, fond: PMV.

Bohemia, rok vydání –1919, 1920, 1921, 1922, 1923.

Deutsche Leipaer Zeitung, rok vydání - 1922.

Prager Abendzeitung, rok vydání – 1921, 1922.

Prager Tagblatt, rok vydání – 1919, 1920, 1921, 1922.

Reichenberger Zeitung, rok vydání - 1922.

Sozialdemokrat, rok vydání - 1922.

Přítomnost, rok vydání – 1931.

Tribuna, rok vydání – 1922.

Venkov, rok vydání - 1920, 1922, 1928.

Těšnopisecké záznamy z jednání Poslanecké sněmovny – www.psp.cz

Cesta demokracie. Spisy T. G. Masaryka, svazek první (1918-1920),
Praha 2003.

Cesta demokracie. Spisy T. G. Masaryka, svazek druhý (1921-1923),
Praha 1938.

Habel, Fritz Peter, Dokumente zur Sudetenfrage, München, Wien 1984.

Národní shromáždění Republiky Československé v prvném desetiletí,
vyd. Předsednictvo Poslanecké sněmovny a Předsednictvo Senátu,
Praha 1928.

Nittner, Ernst, Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916-1967, München 1967.

Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, uspořádali: J. Harna, J. Šebek, Praha 2002.

LITERATURA

Alexander, Manfred, Die „Burg“ und die Deutschen, in: Die „Burg“. Einflußreiche politische Kräfte um Masaryk und Beneš, Díl 2., vydal Karl Bosl, München, Wien 1973.

Balling, Mads Ole, Von Reval bis Bukarest, Díl I., Kopenhagen 1991.

Becher, Peter, Ohnisko kulturněpolitických konfliktů v první republice: Spor o pražské městské divadlo 1920, in: Ztroskotání spolutí. Češi, Němci a Slováci v první republice 1918-1938, vydal Jörg H. Hoensch, Dušan Kováč, Praha 1993.

Beneš, Zdeněk a kol., Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, Praha 2002.

Broklová, Eva, Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938, Praha 1992.

Broklová, Eva, Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938, Praha 1999.

Brügel, Johann Wolfgang, Tschechen und Deutsche 1918-1938, München 1967.

Burian, Peter, Chancen und Grenzen des sudetendeutschen Aktivismus, in: Aktuelle Forschungsprobleme um die Erste Tschechoslowakische Republik, vydal Karl Bosl, München, Wien 1969.

César, Jaroslav – Černý, Bohumil, Politika německých buržoazních stran v letech 1918-1938, díl I, Praha 1961.

Čapka, František, Politické strany první republiky, Brno 1998.

Černý, Bohumil, Die deutsche Frage in der ČSR (1918-1938), in: Das deutsch-tschechische Verhältnis seit 1918, vydal Eugen Lemberg, Gotthold Rhode, Stuttgart 1969.

Dietl, Werner, Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik 1918-1929, München 1991.

Dolezel, Stephan, Die deutsch-tschechoslowakischen Beziehungen von ihren Anfängen bis zum Ausgang der Ära Stresemann (1918-1929), in: Die demokratisch-parlamentarische Struktur der Ersten Tschechoslowakischen Republik, vydal Karl Bosl. München, Wien 1975.

Hilf, Rudolf, Deutsche und Tschechen, Leske Verlag Opladen 1973.

Hoensch, Jörg K., Geschichte der Tschechoslowakischen Republik 1918-1978, Stuttgart 1978.

Hoensch, Jörg K., Zum sudetendeutsch-tschechischen Verhältnis in der Ersten Republik, in: Das deutsch-tschechische Verhältnis seit 1918, vydal Eugen Lemberg, Gotthold Rhode, Stuttgart 1969.

Kárník, Zdeněk, České země v éře První republiky (1918-1938), díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Praha 2003.

Klepetář, Harry, Seit 1918..., Ostrau 1937.

Klimek, Antonín, Boj o Hrad /1./ Hrad a Pětka, Praha 1996.

Klimek, Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. 1918-1929, Praha, Litomyšl 2000.

Kovtun, Jiří, Republika v nebezpečném světě, Praha 2005.

Kracik, Jörg, Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei in den Jahren 1920-1927, DP, Berlin 1994.

Kracik, Jörg, Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938, Berlin 1998.

Krebs, Hans, Kampf in Böhmen, Berlin 1938.

Kuhn, Heinrich, Der Anteil der Deutschen an der „Burg“, in: Die „Burg“. Einflußreiche politische Kräfte um Masaryk und Beneš, díl 1., vydal Karl Bosl, München, Wien 1973.

Kural, Václav, Československo jako národní stát? Sudetoněmecký problém, in: Ztroskotání spoluzití. Češi, Němci a Slováci v první republice 1918-1938, vydal Jörg H. Hoensch, Dušan Kováč, Praha 1993.

Kural, Václav, Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938), Praha 1993.

Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte auf dem Weg in den Aktivismus, in: Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat, vydal Karl Bosl, München, Wien 1979.

Linz, Norbert, Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, Wien 1982.

Linz, Norbert, Die Binnenstruktur der deutschen Parteien im ersten Jahrzehnt der ČSR, in: Die demokratisch-parlamentarische Struktur der Ersten Tschechoslowakischen Republik, vydal Karl Bosl, München, Wien 1975.

Lisický, Karel, Die Entwicklung des deutsch-tschechischen Verhältnisses in tschechischer Sicht, in: Beiträge zum Deutsch-Tschechische Verhältnis im 19. und 20. Jahrhundert, München 1953.

Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol., Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu. 1861-2004, I. díl: období 1861-1938, Brno 2005.

Olivová, Věra, Dějiny první republiky, Praha 2000.

Olivová, Věra, Politika československé buržoazie v letech 1921-1923. Praha 1961.

Peroutka, Ferdinand, Budování státu, díl 1-2, Praha 2003.

Peroutka, Ferdinand, Budování státu, díl 3-4, Praha 2003.

Peška, Zdeněk, Národní menšiny a Československo, Bratislava 1932.

Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, vydal kol. pod vedením Frant. Koláře, Praha 1998.

Pražák, Přemysl, Přehled a program politických stran v Československu, Turnov 1935.

Schütz, Hans, Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, in: Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteierstaat, vydal Karl Bosl, München, Wien 1979.

Schütz, Hans, Gedanken eines Aktivisten zur Frage der Chancen und Grenzen des Aktivismus, in: Aktuelle Forschungsprobleme um die Erste Tschechoslowakische Republik, vydal Karl Bosl, München, Wien 1969.

Simon, Albert Karl, Rudolf Lodgman von Auen und das deutsch-tschechische Verhältnis, in: Beiträge zum Deutsch-Tschechische Verhältnis im 19. und 20. Jahrhundert. München 1953

Simon, Albert Karl, Rudolf Lodgman von Auen, in: Festschrift zum 75. Geburtstag des Sprechers des Sudetendeutschen Rudolf Lodgman von Auen, München 1953.

Slapnicka, Helmut, Recht und Verfassung der Tschechoslowakei 1918-1938, in: Aktuelle Forschungsprobleme um die Erste Tschechoslowakische Republik, vydal Karl Bosl, München, Wien 1969.

Tomeš, Josef a kol.: Český biografický slovník XX. století, Praha 1999.

Wertheimer, Fr., Von deutschen Parteien und Parteiführern im Ausland, Berlin 1927.

Záděra, Vladimír, Politické strany v Národním shromáždění, Praha 1930.